

તિર્થસ્નાન તથા કર્મકાંડની વિધી સાથે

શ્રી ભારભૂતેશ્વર તીર્થનું

માહા

ૐ

અમુખાદક તથા સુશાષક.

પુરાણી રામચંદ્ર હરિહારામ વ્યાસ.

મુ. પા. અનલેધર.

પ્રકાશક.

મહારાજશ્રી ગોસ્વામીજી લક્ષ્મણપુરીજી

ગુરુશ્રી શંકરપુરીજી.

શ્રી ભારભૂતેશ્વર મહાદેવના સ્થાનના માલિક.

સંવત ૧૯૮૭ મુ. પા. ભારભૂત. ડી ભડચ.

સને ૧૯૪૧

પ્રત ૧૦૦૦

દીન ૦-૬-૦

આ ગ્રંથ ખોળે કાઢ્યો છપાવ્યો નહિ. સર્વ દેશ માલિકના સ્વામીનના છે

શ્રી ભારભૂત પ્રિન્સિપ કિસ ભારભૂતનાં પદેશ મનાવનાર

કુશાભાઈને માલિકને નાદે ઠાપ્યું. તા. ૧૯-૬-૪૧

1967
BANK OF INDIA
CHENNAI

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ પ્રેસલિવ

1. अवस्था अवस्था अवस्था

22103 दिनांक 08.06.

ग्रंथनाम आरक्षेत्परे लार्धशुं क।२।त्य

ब्रह्मसूत्रम् ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥

તિર્થસ્નાન તથા કર્મકાંડની વિધી સાથે

શ્રી ભારભૂતેશ્વર તીર્થનું માહાત્મ્ય

અનુવાદક તથા સંશોધક.

પુરાણી રામચંદ્ર ઈન્દિયારામ વ્યાસ.

મુ. પા. અમલેશ્વર. ડી. ભરૂચ.

પ્રકાશક.

મહારાજશ્રી ગોસ્વામીજી લક્ષ્મણપુરીજી
ગુરુશ્રી શંકરપુરીજી.

શ્રી ભારભૂતેશ્વર મહાદેવના સ્થાનના માલિક.

મુ. પા. ભારભૂત. ડી ભરૂચ.

સંવત ૧૯૬૭

પ્રત ૧૦૦૦

સને ૧૯૪૧

આ ગ્રંથ બીજા કોઈએ છપાવવા નહિ. સર્વ હક માલિકના સ્વાધીનમાં છે.

શ્રી બોરસદ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ બોરસદમા પટેલ મંજારભાઈ

કુલાભાઈએ માલિકને માટે છાપ્યું. તા. ૨૭-૩-૪૧

૨૨૫૦૩

॥ ॐ નમઃશિવાય ॥

॥ અર્પણ પત્રિકા ॥

॥ જગતઃ પિતરૌ વન્દે પાર્વતી પરમેશ્વરૌ ॥

આ જગતનું કલ્યાણ કરનાર તેમજ માતા
પિતારૂપી શ્રી ભગવાન મહાદેવ તથા જગદંબા
પાર્વતીજીના ચરણકમલમાં આ તેમના
ગુણાનુવાદ રૂપી શ્રી ભારભૂતેશ્વર
માહાત્મ્ય નામનો આ ગ્રંથ મારા
ઈલૌકીક અને પારલૌકીક
કલ્યાણ થવા માટે
અર્પણ
કરું
છું.

॥ તત્સત્ સ્વર્ગાર્પણ મસ્તુ ॥

સંવત ૧૯૯૭ ના વૈશાખ

શુક્લ પૂર્ણિમા

લી. ભવંતૌ કૃપાકાંક્ષી સેવક,

પુરાણી રામચંદ્ર ઇચ્છારામ વ્યાસ

અમલેશ્વરનાથ.

ભાસ્કર મહાદેવના .

મહાત્મા લક્ષ્મણપુત્રીય ગુરુદેવપુત્રીય.

સાચી જાણી જાણી

પ્રસ્તાવના.

પ્રિય, સુર વાંચકવર્ગ ! અત્યારે અધર્માભિભૂત ધોર કળીયુગ હળાહળ વ્યાપી રહ્યો છે. એટલે તેમાં આ ધર્મ જેવી વસ્તુને પ્રકાશમાં લાવવી એ આજના સુધારાવાળા જમાનામાં કદાચ કોઈ નાસ્તીક માણસો આશ્ચર્ય ઉપજાવશે, પણ તેમને ખબર નથી કે, આ હુર્લેલ એવો મનુષ્યદેહ આપણને ઇશ્વરે કેમ આપ્યો છે અને તે મેળવીને આપણે આ સંસારમાં શું પ્રાપ્ત કરવાનું છે, તે અહીં જાણવાની જરૂર છે કે મનુષ્યે જન્મ લઈ આપણે જે કરવા માત્રથી આ લોક અને પરલોકમાં કલ્યાણ થાય એવી ચાર વસ્તુ સાધ્ય કરવાની છે તેમાં, ૧ ધર્મ, ૨ અર્થ, ૩ કામ, ૪ મોક્ષ, હવે પહેલો ધર્મ એટલે શું તે આપણે વિચાર કરીએ. ધર્મ એટલે મનુષ્યની ફરજ. હવે મનુષ્યે શું ફરજ અદા કરવાની છે કે, તેનામા સારાસારનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શાસ્ત્રદ્વારા લખેલો જે ધર્મ તેનું હિંમેશાં આચરણ કરવું. હવે ધર્માચરણ કરવાનું સાધન શરીરથી શું બની શકે એમ છે તેનો વિચાર કરીએ કે, ધર્મનાં દસ લક્ષણ છે. તેમાં ૧ સત્ય, ૨ પવિત્રતા, ૩ તપ, ૪ ઇન્દ્રિયનિગ્રહ, ૫ ક્ષમા, ૬ દાન, ૭ દયા, ૮ દેવ તીર્થ પ્રાદ્ધાન્ય ઉપર શ્રદ્ધા, ૯ અહિંસા, ૧૦ પરનિદારહિત થવું તે. ઉપર પ્રમાણેનાં લક્ષણો જેનામાં હોય છે, તે મનુષ્ય ધાર્મિક ગણાય છે. તો હવે આપણે વિચાર કરવો જોઈએ કે ઉપર કહેલા દસ લક્ષણોવાળો ધર્મ જેટલો બને તેટલો

પાળવે. જોઈએ તો તેમાં ૮ મું અંગ જે ધર્મનું તિર્થયાત્રા નામનું કહેલું છે, અને તે આપણા ભારતવર્ષમાં અનાદિ કાળથી પ્રચલીત છે, અને વર્તમાનમાં ચાલુ પણ છે, કે જે તીર્થોમાં જવાથી આપણે ત્યાં જઈ (રાજા દાને અને પ્રજા સ્નાને) એ કહેવત મુજબ સ્નાન, દાન કરી આ શરીરને પવિત્ર બનાવવું જોઈએ. હવે ભારતવર્ષને કર્મભુમિ કહેલી છે અને તેને માટે તમે જેટલાં પવિત્રપણે સત્કર્મ જે સ્થાનમાં આચરણ કરો તેનું પુણ્યફળ નાશ પામ્યા સિવાય તમારે માટે ઉચ્ચપદની પ્રાપ્તિ કરાવે છે અને તેવાં પવિત્ર સ્થાનો ભારતવર્ષમાં ઘણાં છે. જેવાં કે ઉત્તરગંગા ભગવતી ભાગીરથીના કીનારા ઉપર (કાશી) બનારસ, ગયાળ, પ્રયાગરાજ, મથુરાં, અયોધ્યા વિગેરે પ્રખ્યાત છે. તેવીજ રીતે આપણા ભારતવર્ષમાં શ્રી રૂદ્રદેહા ભગવતી શ્રી નર્મદાળ દક્ષિણગંગા તરીકે પ્રખ્યાત છે અને તેના કિનારા ઉપર પણ અનેક તિર્થો આપણને પવિત્ર બનાવી આપણા સત્કર્મના પ્રભાવવડે આ લોકમાં ભોગ, ઐશ્વર્ય, સુખ, સમૃદ્ધિ આપી પરલોકમાં મોક્ષ પ્રાપ્તિના સાધનરૂપ છે. જેવાં કે-ઝંકારેશ્વર, શૂલપાનીશ્વર (નર્મદા ઓરીસંગમ) ચાંદોદ કરનાળી (ભૃગુકચ્છ) ભરૂચ ભાલોદ, કોરલ, શીનોર વીગેરે છે. તેમાંનું આ એક તિર્થ નર્મદાળના ઉત્તર કીનારા ઉપર ભરૂચથી ૧૦ માઈલને છેટે શ્રી ભારભૂતિશ્વર નામનું આવેલું છે કે જે તિર્થમાં જઈ સ્નાન, દાન કરવા માત્રથી મનુષ્યની શી ગતિ થાય છે, તેનું માહાત્મ્ય આ ગ્રંથમાં વર્ણવેલું છે. અને તે જ્યારે પૂર્વ-સંચીત પ્રારબ્ધકર્મ અનેક જન્મનાં હોય છે, ત્યારેજ મનુષ્યથી

આવાં પાપથી મુક્ત થવાય એવા તિર્થ પ્રત્યે જવાની ઇચ્છા થાય છે, અને તેનો લાભ લેવાય છે, જ્યારે બીજા કેટલાંક ધાર્મિક ક્રીયા કર્મોમાં દ્રવ્યની જરૂર છે અને અહીં તો પોતાની શારીરિક શક્તિનો ઉપયોગ તેમજ દ્રવ્યનો ઉપયોગ પણ પોતાની શક્તિ પ્રમાણે શાસ્ત્ર તો કરવાનું કહે છે તો ફરીથી આપણે વિચાર કરવો જોઈએ કે અનાયાસે જો આપણને સ્નાન, પૂજન, દર્શન વિગેરેથી આવો લાભ મળતો હોય તો આપણે શા માટે ન લેવો, જરૂર લેવો જોઈએ. માટે મારે તો આપ સૌ ધાર્મિક લાઈ બેનોને કહેવાનું એટલુંજ છે કે તમારા દેહના કલ્યાણ કરવાના સાધનરૂપ આ તીર્થ ઉપર લખેલી જગ્યા ઉપર રહેલું છે જે તે તીર્થમાં દર વરસમાં બે વખત યાત્રા ભરાય છે. ૧ કાર્તિક સુદી પૂર્ણિમા ઉપર તથા બીજી ચૈત્ર સુદી પૂર્ણિમા ઉપર તેમજ દર અઠાર વરસે એક મોટી યાત્રા અધિક ભાદરવો માસ આવે છે ત્યારે એક મહીના સુધી ભરાય છે જેમાં લક્ષાવધી માણસોની સંખ્યા આવે છે અને તેનો લાભ લે છે તો જરૂર દેહનું સાર્થક કરવા માટે જીંદગીમાં એક સમયે પધારી આ તિર્થનો લાભ લેશે તો આ મેં લખેલા ગ્રંથની સાર્થકતા થયેલી છે એમ હું માનીશ. વળી નર્મદાજીના સ્નાન માટેની ઉત્તમતા માટે સાક્ષાત સત્તકલ્પાયુષી નર્મદાજીએ પોતાના સમકાલીન મુનિશ્રી માર્કંડેયજીને કહેલું કે ॥ મજ્જયન્તિ મુનયઃ સર્વે । ત્વમેકં ન મજ્જસિ ॥ હે માર્કંડેય આ બધા મુનિઓ મહાન ભક્તિભાવથી દુરથી મારા કીનારા ઉપર આવી શ્રદ્ધાવડે તિર્થ સ્નાન કરવા આવે છે ને તું તો સ્નાન કરવા આવે છે ને તું તો સ્નાન કરતો નથી.

ત્યારે માર્કેડેય મુનિયે શ્રી નર્મદા દેવીને કહ્યું કે ॥ મુક્તિસ્ના-
દર્શનાદેવી । નજાને સ્નાનજં ફલમ્ ॥ હે દેવી હું તો એમ
માનું છું કે મનુષ્યને તમારા દર્શન માત્રથી દેવને પણ
દુર્ગમ એવા મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય છે તો કદાચ આપના
જગમાં સ્નાન કરવાથી શું ફળ મળતું હશે તે તો હું
જાણતોજ નથી. મારે આ કરતાં એપ્પ ધીણું કાંઈ નથી એમ
માની જરૂર દરેક મનુષ્યે તન, મન, ધનથી આ તીર્થસ્નાનનો
લાભ લેવો. એજ અભ્યર્થના

લી.

પુરાણી રામચંદ્ર ઈન્દ્રારામ અમલેશ્વરવાળા.

સ્નાન પરિચય તથા સ્નાનની સિદ્ધી.

—: (૦): —

પ્રિય વાંચકવર્ગ ! એક સમય એવો હતો કે આપણા
ભારતવર્ષમાં ધર્મની રેલમછેલ થઈ રહી હતી. પરંતુ
જગન્નિયંતા પરમેશ્વરે ઉદ્યારતનો ક્રમ અનાદિકાળથી દરેકને
માટે મોકલો હોય છે. પરંતુ એ તો ત્રીકાલાબાંધ્ય વસ્તુ
હોવાથી જ્યારે આપણે બેઠેશું ત્યારે જેને તે સ્થિતિમાં
આપણને માલુમ પડશે, તો હવે આપણે વિચાર કરીએ કે,
જ્યારે ૧૨૦૦ થી ૧૩૦૦ ના ગ્રામમાં મુસલમાનોનું સામ્રાજ્ય
આપણા ભારતવર્ષમાં પ્રવર્તેલું હતું અને તેની પ્રાબલ્યતાને
લાંબે કેટલાએક ધાર્મિક દેવાલયો તથા જગ્યાઓ તે લોકોએ

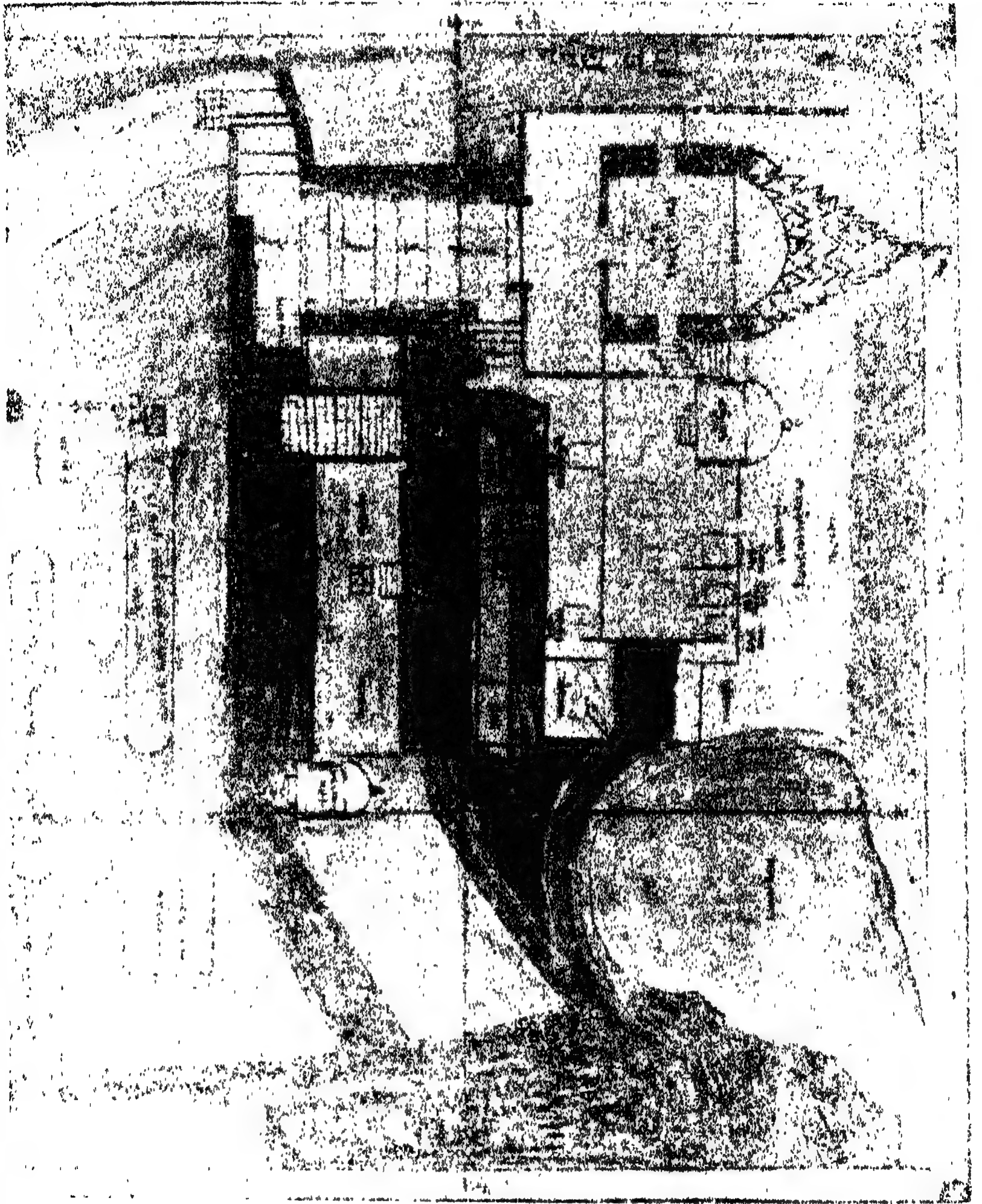

નાશ કરી દીધેલાં અસ્તવ્યસ્ત સ્થિતિમાં માલુમ પડતાં હતાં, ત્યારે આ સ્થાન પણ ચવનોએ અસ્તવ્યસ્ત સ્થિતિમાં કરી શ્રી ભગવાન ભારભૂતેશ્વરનું સ્વયંસિદ્ધ જે લીંગ સ્વરૂપ હતું તે જ્યાં ત્યાં ઉખેટી નાખેલું હતું. એ એના અસ્તકાળ હતો પણ એ જગન્નિયંતા પરમેશ્વરની લીલાજ હતી એટલે એ અસ્ત આપણા જોવામાં આવતો હતો પણ એનો પોત જાત સ્થિતિમાં હતા. એટલે એમને તો એ સ્થળ ઇચ્છા કરે તેટલીજ વાર હતી. એટલે જ્યારે ઇચ્છા થઈ ત્યારે તેમણે પોતાના અમલકાર તરીકે તિર્થના તેમજ પોતાના પ્રભાવ દેખાડવા માટે સુરતના એક સોની વેલ્ડજને બે સ્ત્રીઓ હતી. પણ પોતાને ઠાંધ સંતાન નહિ તેમજ લક્ષ્મી પણ પુષ્કળ એટલે ધન પણ ઘણીજ શ્રદ્ધાથી પુત્ર પ્રાપ્તિને માટે કર્યા કરતો હતો, તેને ધાર્મિક તથા શ્રદ્ધાળુ તેમજ પોતાના પરમભક્ત જાણી પરમકૃપાળુ પરમેશ્વર ધ્યાનમાં મહાદેવે સ્વપ્ન આપ્યું કે તું મારું દેવાલય ચવનોએ નાશ કરેલું છે તે ફરીથી બંધાવ અને મારી લીંગરૂપી મૂર્તિ જે અસ્તવ્યસ્ત સ્થિતિમાં છે તેની સ્થાપના તેમાં કર તો જરૂર હું તને પુત્ર આપીશ ત્યારે આ સ્વમાની વાત ઉતરવા તે સોનીએ નર્મદાજીના ઉત્તર કીનારા ઉપર ભરૂચથી સાત ગાઉ ઉપર ભારભૂતેશ્વર નામના સ્થાનમાં આવી અને અત્યારે જે દેવાલય છે તે તેણે સં. ૧૬૫૭ શાકે ૧૬૨૩ ની ઉત્તરાયણના સૂર્યમાં વસંતઋતુ હતી શાગણ માસ હતો તેમાં શુકલપક્ષની ૫ ને દીવસે શ્રી ભગવાન મહાદેવ ભારભૂતેશ્વરના દેવાલયમાં મહાદેવના લીંગની નૂતન પ્રતિષ્ઠા કરી જે અદ્યાપી વિદ્યમાન

છે. ને તેના પુનરી તરીકે ત્યારથી તે જગ્યામાં આજે ૧૫૦ વરસથી પુજા કરતા આવેલા ગોસ્વામીજી મહારાજશ્રી સુંદરપુરીજી તેમના શિષ્ય મહારાજશ્રી રણજીતપુરીજી તેમના શિષ્ય મહારાજશ્રી ભગવાનપુરીજી તેમના શિષ્ય મહારાજશ્રી શંકરપુરીજી તેમના શિષ્ય હાલ ગાદી ઉપર ખીરાજતા મહારાજશ્રી લક્ષ્મણપુરીજી જેવા સમર્થ પુરુષો આ જગ્યાને ચલાવી રહ્યા છે. તો દરેક મનુષ્યે અને ત્યાં સુધી ત્યાં જવું અને તિર્થસ્નાન તથા જગ્યા ઘણી રમણીય હોવાથી એક રાત્રી નિવાસ કરી મહારાજશ્રીના તરફથી જ્ઞાનપિપાસુએ જ્ઞાનનો લાભ લેવો.

લી. ભવદીય કૃપાકાંક્ષા
પુરાણી રામચંદ્ર ધરછારામ.
અમલેશ્વરવાળા.

૧	શ્રી જ્ઞાનેશ્વર	૬	રામ લક્ષ્મણ જનકાશ્રમ મંદીર
૨	શ્રી નર્મદાશ્રમ મંદીર	૭	નર્મદા પરિક્રમાવાસીઓને ઉત્તરવાની
૩	પુંજરીને રહેવાનું સ્થાન		ધર્મશાળા
૪	અંબાશ્રમ મંદીર	૮	ગૌશાળા
૫	શ્રી સત્યનારાયણ મંદીર	૯	ગુફા દત્તાત્રય મંદીર
	(બોરસદ પ્રેસ)	૧૦	સુર્યનારાયણ મંદીર

॥ ॐ ॥

॥ अथ तीर्थस्नान ॥

श्री अङ्गोदय समये पथारीमांशी ઉડો સર્વ દેવને
નમસ્કાર કરી વિષ્ણુત્રોત્સર્ગ તથા દંતધાવન વગેરે ક્રિયાઓ
આટોપી લઈ શ્રી ભારભૂતેશ્વર તિર્થમાં સ્નાન કરવા માટે
જોઈતું સાહિત્ય લઈ શ્રી નર્મદાજીના કિનારા ઉપર જવું.
સ્નાનમાં ઉપયોગી એવી સુંદર માટી, ગાયતું છાંણ, મુત્ર,
દુધ, દહીં, ધી, જવ, તલ, સોપારી, તુલસી, દર્ભ, પુષ્પ,
હીરણ્યભસ્મ, પવિત્ર વસ્ત્ર, પંચપાત્ર, આગમની, તરભાણી,
વિગેરે લઈ તટ ઉપર જઈ સ્નાનને માટે તીર્થની પ્રાર્થના
નીચેના લખેલા મંત્રોથી કરવી

તીર્થ પ્રાર્થના

નમામિ ગંગે તવ પાદપંકજં । સુરાસુરૈ ર્વદિત દિવ્યસુયમ ॥
ભક્તિ ચ મુક્તિ ચ દદાસિ નિત્યં । ભાવાનુસારેણ યથા નગર્ગા ॥૧॥
યા ગતિ યોગયુક્તાનાં । મુનિના મૂર્ધ્વરેતસામ ॥
મા ગતિઃ સર્વ જંતુનાં । નર્મદાતીરવાસિનામ્ ॥૨॥
પુષ્કરાદ્યાનિ તિર્થાનિ । ગંગાદ્યા સરિતસ્તથા ॥
આગચ્છંતુ પવિત્રાણિ । સ્નાનકાલે સદા મમ ॥૩॥
ત્વં રાજા સર્વતીર્થાનાં । ત્વંદેવ જગતઃ પિતા ॥
યાચિતં દેહિ મે તીર્થં । સર્વપાપૈઃ પ્રમુચ્યતે ॥૪॥
અપામધિપતિસ્ત્વંહિ । તિર્થેષુ વસતિ સ્તવ ॥
વરુણાય નમસ્તુભ્યં । સ્નાનાનુજ્ઞાં પ્રયચ્છ મે ॥૫॥

अविष्टाद्यश्चतीर्थानां । तीर्थेषु विचरन्ति याः ॥
 देवतास्ताः प्रयच्छंतु । स्नानाज्ञां मम सर्वदा ॥६॥
 रंगे च यमुनेच च । गोदावरि सरस्वति ॥
 नर्मदा सिंधु कावेरी । जलेऽस्मिन्सन्निधिकुरु ॥७॥

उपर लब्ध्या प्रमाणे तीर्थानी प्रार्थना करी पाणी वडे
 हाथ, पाज, मुण वजेरे धोई आचमन त्राण करवां. पछी
 जमणा हाथमां पाणी लई स्नान संकल्प करवे.

॥ स्नान संकल्प ॥

विष्णुः विष्णु विष्णुः श्रीमद् भगवतो महापुरुषस्या विष्णु
 राजया प्रवर्तमानस्य अद्य श्रीब्रह्मणः द्वितिये ॥ पार्श्वे श्रीविष्णु-
 पदे श्रीश्वेतवाराहकल्पे वैवस्वत ॥ मन्वंतरे अष्टाविंशति तमे
 कलियुगे तत्र कलि प्रथम चरणे बौद्धावनारे अस्मिन् वर्तमाने
 अमुक नाम संवत्सरे अमुकायने अमुक ऋते ॥ अमुक
 मासे अमुक पक्षे अमुक तिथि अमुक वासरे अमुक नक्षत्रे
 अमुक योगे अमुक करणे अमुक राशीस्थिते चंद्रे अमुक
 राशीस्थिते श्री सूर्ये अमुकराशीस्थिते श्रीदेवगरे शेषेषु गृहेषु
 यथा यथा राशीस्थान स्थितेषु सत्सु पर्व ग्रहगण विशेषेणा
 विशिष्टायां शुभ पुन्ये तीर्थे मम आत्मनः श्रुति स्मृति
 पुराणोक्त पुन्य फल प्राप्यर्थे इहजन्मनी जन्मान्तरे वा कायिक
 दानिक मानसिक ॥ सांसर्गिक ज्ञाता ज्ञाता स्पर्शास्पर्श
 भुक्ताभुक्त पिनादि मातादि सकल पातक निरसन ॥ पूर्वक
 आसन भोजन शयन गमन अनृत भाषण आदि दोष
 निरासार्थं श्री चतुर्विधि पुरुषार्थे सिद्ध्यर्थे श्री अक्षय्य-
 लोक प्राप्तिर्वा मोह आभारभूतेश्वर तिर्थे समस्त तीर्थानां
 स्नानसंपूर्ण फलवाप्तये तिर्थस्नानं करिष्ये ॥

આ પ્રમાણે સંકલ્પ કરી પાણી મુકી દેવું પછીથી નીચેના
લખેલા મંત્રોથી દશ વિધિ સ્નાન કરવું

॥ દશવિધ સ્નાનમંત્રાઃ ॥

(૧) ॥ પ્રથમ મહમ સ્નાન ॥ પાણી ભરમ હાથમાં લઈ
પાણી મેળવી નીચેના મંત્રથી માથાથી પગ સુધી બધા
શરીરે ચોળવી

યથાગ્નિ દહને મહમ । તૃણકાષ્ટાદિ સંચયમ્ ॥

તથા મે દહતાં પાપાં કુરુ મહમ શુચે શુચિમ્ ॥ ૧ ॥

(૨) ॥ મૃતિકા સ્નાનમ્ ॥ પછી માટી લઈ તેને પણ ઉપર
પ્રમાણે ચોળવી

અશ્વક્રાન્તે રથક્રાન્તે । વિષ્ણુક્રાન્તે વસુધરે ॥

ઉદ્ધૃતાસિ વરાહેણ । કૃષ્ણેના શતવાહુના ॥ ૨ ॥

મૃત્તિકે હરપે પાપં । યન્મયા દુષ્કૃતમ્ ॥

મૃત્તિકે બ્રહ્મદત્તાસી । કાઠ્યપે નાભિમંત્રિતા ॥૩॥

મૃત્તિકે દેહિ મે પુષ્ટિં । ત્વયિ સર્વં પ્રતિષ્ઠિતમ્

इति स्नानम् ॥

(૩) ॥ ગોમયસ્નાનં ॥ પછીથી ગાયત્રું જાણુ લઈ ઉપર પ્રમાણે
ચોળવું.

ગોમયે વસતે લક્ષ્મીઃ । પવિત્રં સર્વમંગલમ્ ॥

સ્નાનાર્થે સંસ્કૃતં દેવં । પાપં મ હર ગોમય ॥૧॥

અગ્રમમ ચરંતીનાં । ઔપધિનાં વને વને ॥

તાસાં વૃષભપત્નિનાં ! પવિત્રં પાપશોધનમ્ ॥૨॥

યન્મે રોગાંશ્ચ શોકંચ । તન્મે દહતુ ગોમય ॥

इति गोमय स्नानम् ।

(૪) ॥ પંચગવ્યસ્નાનં ॥ ગાયત્રી મુત્ર, દુધ, દહી, ઘી વગેરે લઈને એકત્ર કરી માથાથી પગના તળીઆ સુધી બાથ સુધી બાથ શરીરે ચોળવું.

ગોમુત્રં ગોમયંશ્ચીં । દધિ સર્પિઃ કુશોદકમ્ ॥
સર્વપાપવિશુદ્ધાર્થં । પંચગવ્યં પુનાતુ મામ્ ॥૧॥

इति पंचगव्यस्नानम् ॥

(૫) ગોરજ સ્નાનમ ॥ ગાયત્રી ખરીની ધુળ લઈને ઉપર પ્રભાણે પાણી મેળવી નીચેના મંત્રોથી ચોળવી
ગવાંધુરેણં નિર્ધુતં । ચક્રેણુ ગગને ગનમ્ ॥
શરીરે તેન સંલિપતં મહાપાતકનાશનમ્ ॥

इति गोरजस्नानम् ॥

(૬) ધાન્યસ્નાનમ્ ॥ પછી જવ, તલ લઈ પાણીમાં મેળવી નીચેના મંત્રોથી શરીરે ચોળવા.

ધાન્યોષધિમનુષ્યાણાં । જીવનં પરમસ્મૃતમ્ ॥
તેન સ્નાને હે દેવ । મમ પાપં વ્યપોહતુ ।૧॥

इति धान्यस्नानम् ॥

(૭) ફલસ્નાનમ્ ॥ પછીથી સાપારાતે પાણીથી ઘાઉં તે પાણી નીચેના મંત્રોથી બાથ શરીરે ચોળવું.

वनस्पति रसोदिव्यः । फलं पुष्पं घृतं सदाः ॥

તેન સ્નાનેન મે દેવ । ફલં પુષ્પમનન્તકમ્ ॥૧॥

इति फलस्नानम् ॥

(૮) સર્વોષધિસ્નાનમ્ ॥ પછી પુષ્પને પાણી સાથે મેળવી નીચેના મંત્રોથી શરીરે ચોળવાં હરે વગેરે મળે તે પણ લેવી.

औषधिः सर्ववृक्षाणां तृण गुल्म लता स्तुयाः ॥

दुर्वा सर्षप संयुक्ता । सर्पिष्यः पुनातु माम् ॥૧॥

इति सर्वोषधिस्नानम् ॥

(૬) ॥ હિરણ્યસ્નાનમ્ ॥ પછીથી સોનું અથવા રૂપ અગર
ત્રાંખાનાણું લઈ તેને પાણીમાં ઘોળને તે પાણી માથાથી
પગ સુધી નીચેના મંત્રથી ચોળવું.

॥ હિરણ્યગર્ભગમસ્થં । હેમવીજં વિભાવસોઃ ॥

અનંતપુન્યફલદમતઃ શાંતિં પ્રયચ્છ મે ॥૧॥

इति हिरण्यस्नानम् ।

॥ નર્મદોદકસ્નાનમ્ ॥ પછીથી નર્મદાણું પાણી નીચેના
મંત્રથી માથા ઉપર ચઢાવવું.

॥ शिवदेहसमुत्पन्नारेवे उत्पथगामिनी ॥

धर्मद्रवेति विख्याता । पावं મે હર નર્મદે ॥૧॥

इति नर्मदोदकस्नानम् ॥

॥ પશ્ચાત્ આચમનં કર્ત્વા સ્નાનવિધિના સ્નાનં યથા
શુદ્ધિં કર્ણાત્ ॥

પછીથી આચમન કરી બરોબર શરીર ચોળીને નર્મદાણના
પાણીમાં સ્નાન કરવું પછી ત્રણ દર્ભ લઈ પાણીમાંથી અંજલી
ભરી દેવ ઋષિ મનુષ્યોના નિમિત્તે નીચે લખેલા મંત્રોથી
તર્પણ તથા માર્જન કરવું.

: इति स्नानविधिः ॥

॥ अथ मार्जन मंत्रः ॥

॥ ॐ भूः पुनातु ॐ भुवः पुनातु ॐ स्वः पुनातु ॐ महः
पुनातु ॥ ॐ जनः पुनातु ॐ तपः पुनातु ॐ सत्यं पुनातु ॐ
तत्सवितुर्वितिगायत्री ॥ मां सर्वं पुनातु ॥

આ પ્રમાણે ત્રણ દર્ભની સળીઓથી માર્જન કરી

શરીર શુદ્ધ પવિત્ર બનાવી દર્ભની સળીઓ હાથમાં મધ્યમાં રાખી પાણીની અંજલી ભરી પછી નીચેના મંત્રોથી તર્પણ કરવું.

॥ અથ તર્પણમંત્રાઃ

ૐ ઘૃષ્ણાદયોદેવાસ્તૃપ્યન્તામ્ । ૐ ભૂદેવાસ્તૃપ્યન્તામ્ ૐ ભૂવ-
દેવાસ્તૃપ્યન્તામ્ ॥ ૐ સ્વદેવાસ્તૃપ્યન્તામ્ ॥ ૐ ભૂર્ભુવિ-
સ્વદેવાસ્તૃપ્યન્તામ્ ॥

પછીથી કંઠમાં જનોઈ રાખી (અંજલી) નીચેના મંત્રોથી પોસની (અંજલો) મધ્યમાં (વચ્ચે) પાણી ઉતારવું.

ૐ દ્વેપાયનાદયો ઋષયસ્તૃપ્યન્તામ્ ॥ ૐ ભૂઋષય-
સ્તૃપ્યન્તામ્ ॥ ૐ સ્વઋષયસ્તૃપ્યન્તામ્ ॥

પછીથી અપસ્રવ્ય એટલે ડાબે બાજુ જનોઈ હોય તે જમણી બાજુના બાજુ ઉપર લાવી બેવડો દર્ભ કરી પાણીની અંજલી જમણા અંગુઠે પાણી ઉતારી નીચેના મંત્રથી ત્રણ ત્રણ અંજલી આપવી.

ૐ કવ્યવાહનલાવયઃ પિતરસ્તૃપ્યન્તામ્ ।૩। ૐ મૃઃ પિતર-
સ્તૃપ્યન્તામ્ ।૩। ૐ ભૂવઃ પિતરસ્તૃપ્યન્તામ્ ।૩। ૐ ભૂવઃપિતર-
સ્તૃપ્યન્તામ્ ।૩। ૐ સ્વઃ પિતરસ્તૃપ્યન્તામ્ ।૩। ૐ ભૂર્ભૂવસ્વઃ
પિતરસ્તૃપ્યન્તામ્ ।૩।

પછીથી તલથી મિશ્રિત અંજલી ભરી શ્ર નર્મદાજીના કિનારા ઉપર નીચેના મંત્રથી પાણી આપવું.

॥ યન્મયા દુષિતં તોયં । શારિરમલસંભવાત ॥

॥ તસ્ય પાપસ્ય શુદ્ધયર્થં । યદ્દમેતતેતિલોદકમ્ ॥

પછી નીચેના લખેલા મંત્રથી અંજલીમાં પાણી લઈ શીખાને પાણી અડકાડી કિનારા ઉપર પોતાની જમણી બાજુ આપવું.

॥ લતા ગુલ્મોષુ વૃક્ષેષુ । પિતરોમે વ્યવસ્થિતાઃ ॥

તે સર્વેતૃપ્તિભાયાન્તુ । મયોત્સૃષ્ટૈઃ શિશ્વોદકૈઃ ॥૧॥

આ પ્રમાણે તિર્થ તર્પણ સમાપ્ત કરી પાણીથી બહાર નીકળીને શુદ્ધ ધોએલાં પવિત્ર વસ્ત્ર ધારણ કરવાં. પછીથી હાથ પગ ધોઈ આચમન કરી સંધ્યા વગેરે કર્મ કરી શ્રી ભગવાન ભારભૂતેશ્વરના પૂજનને માટે સાહિત્ય લઈ ભગવાનના મંદિરમાં જવું. ત્યાં એકાગ્ર ચિત્તથી નીચે લખેલી વિધી પ્રમાણે શ્રદ્ધા અને પોતાની શક્તિ મુજબના સાહિત્યથી પોડશોપચાર અથવા રાજોપચાર વિધિથી ચાર પહોર તેમની પૂજા અલિપેક સાથે કરવી

॥ इति तिर्थस्नानविधिः ॥

॥ अथ पुजनमंत्राः ॥

પછીથી આસન ઉપર બેસી શ્રદ્ધા અને ભક્તિથી સાવધાન થઈ એકાગ્ર ચિત્તથી શ્રી ભગવાન મહેશ્વરના પૂજનને નીચે પ્રમાણે આરંભ કરવો અને ત્રણ આચમન કરવાં નીચેના મંત્રોથી.

॥ आचमनमंत्रः ॥

ૐ ભૂઃ આત્મતત્વાયસ્વાહાઃ ॥૧॥ ૐ ભૂવઃ વિદ્યાતત્વાયસ્વાહા ॥૨॥ ૐ સ્વઃ શિવતત્વાયસ્વાહા ॥૩॥ ૐ કેશવાયનમઃ ॥૧॥ ૐ નારાયણાયનમઃ ॥૨॥ ૐ ગોવિંદાયનમઃ ॥૩॥ ૐ મધુસુદનેતિ હસ્તં ॥પ્રક્ષાલ્ય ॥

પછીથી નીચેના મંત્રોથી શાંતિપાઠ ભણી ગણપતિનું સ્મરણ કરવું.

॥ अथ गणपतिस्मरणम् ॥

- ॥ सुमुखश्चेकदन्तश्च । कपिलो गजकर्णिकः ॥
 ॥ लंबोदरश्च विकटो । विघ्ननाशो विनायकः ॥१॥
 ॥ धुम्रकेतुर्गंगाधरश्च । भालचंद्रो गजाननः ॥
 ॥ द्वादशैकानिनामानि य पठेत् शृणुयादपि ॥२॥
 ॥ विद्यारंभे विवाहे च । प्रवेशे निर्गमे तथा ॥
 ॥ संग्रामे संकटे चैव । विघ्नस्तस्य न जायते ॥३॥
 ॥ शुक्लांबरधरं देवं । शशिधर्णं चतुर्भुजम् ॥
 ॥ प्रसन्नवदनं ध्यायेत् । सर्वं विघ्नोपशान्तये ॥४॥
 ॥ लाभस्तेषां जयस्तेषां । कुतस्तेषां पराजयः ॥
 ॥ येषां हृदि स्थो जनार्दनः ॥५॥
 ॥ विनायकं गुरुं भानुं । ब्रह्माविष्णुमहेश्वरान् ॥
 ॥ सरस्वतीं प्रणम्यादौ । सर्वकामार्थसिद्धये ॥६॥
 ॥ अभिस्तितार्थनिद्वर्थे । पूजितोयः सुगसुरैः ॥
 ॥ सर्वविघ्नहरस्तमे । गणाधिपतये नमः ॥७॥
 ॥ वक्रतुंड महाकाय । सूर्यकोटी समप्रभो ॥
 ॥ निर्विघ्नं कुरु मे देवा । सर्व कार्येषु सर्वदा ॥८॥
 ॥ सर्वदा सर्व कार्येषु । नास्तितेषाम् भंगलम् ॥
 ॥ येषां हृदि स्थो भगवान् । मंगलाय नमो हरः ॥९॥
 ॥ सर्वं मंगलं मांगल्ये । शिवे सर्वार्थ साधिके ॥
 ॥ शरण्ये त्र्यम्बके गौरी । नारायणि नमोऽस्तुते ॥१०॥
 ॥ यत्र योगेश्वरो कृष्णो । यत्र पार्थो धनुर्धरः ॥
 ॥ तत्र श्री विजयो भूति । ध्रुवा नितिमितिर्मम ॥११॥
 ॥ सर्वेष्वारंभ कार्येषु । त्रयस्त्रि भुवनेश्वराः ॥
 ॥ देवा दिशन्तुतः तिद्धि । ब्रह्मेशान जनार्दनाः ॥१२॥

ઉપર પ્રમાણે ધ્યાન કરી નીચેના મંત્રોથી નમસ્કાર કરવા.

ૐ લક્ષ્મી નારાયણાભ્યાં નમઃ । ૐ ઉમામહેશ્વરાભ્યાં નમઃ । ૐ શર્ચીપુરંદરાભ્યાં નમઃ । ૐ લાળીઢીરણ્યગર્ભાભ્યાં નમઃ । ૐ ઇષ્ટદેવતાભ્યો નમઃ । ૐ ગ્રામ દેવતાભ્યો નમઃ । ૐ પતત્કર્મપ્રધાનદેવતાભ્યો નમઃ । ૐ શ્રી ભગવાન સાંવ સદાશિવ શ્રી ભારભૂતેશ્વરાય નમઃ ॥

ઉપર પ્રમાણે નમસ્કાર પછી આચમનીમાં જળ અને અક્ષત લઈ શ્રી ભગવાનની પૂજાનેા સંકલ્પ નીચે લખેલા મંત્રોથી કરવેા.

॥ પ્રધાન સંકલ્પ. ॥

॥ અગ્રાદ્ય પૂર્વોક્તરિત્યા પઠનં કાર્યમ્ ॥ પવં ગ્રહગણ વિશેષેણા વિશિષ્ટાયાં શુભ પુણ્ય તિથૌ મમ આત્મનઃ શ્રુતિ સ્મૃતિપુરાણોક્ત પુન્યફલપ્રાપ્ત્યર્થં ધર્માર્થ કામ મોક્ષફલ-વાપ્ત્યર્થં તયા ત્વાસ્યશરિરે ગૃહેજનાનાં પશુનાં રોગદોષ ભયવ્યાધિજરાપીડામૃત્યુ નિવારણાર્થં ત્રતુર્વિધપાપ ક્ષયાર્થં ત્રિવિધતાપોપશમનાર્થં દશવિધિલક્ષ્મીપ્રાપ્ત્યર્થં શ્રી ભારભૂત દેવતાપ્રીત્યર્થં કૃતાયાઃ શ્રી ભારભૂતેશ્વરતિર્થં પ્રતિ વાર્ષિકવા અષ્ટાદશ વાર્ષિક મહાયાત્રાઃ સંપૂર્ણ ફલલાભયે અદ્યેન્દ્રિયશ્ચા મિલિતોપચારદ્રવ્યેઃ યથા શક્ત્યા અભિપેક્ષપૂર્વકં વા શિવ રાત્ર્યાં પંચચક્ર પૂજનપૂર્વકં તત્કથા શ્રવણપઠનપૂર્વકં શ્રી ભારભૂતેશ્વર પુજનાચર્ચનમહંકરિણ્યે. ॥

કરીથી પાણી લઈ નીચે પ્રમાણે મંત્ર બોલી સંકલ્પ કરીને મૂકવું.

॥ તદંગીભૂતં ગણપતિગૌરી હનુન્નંદીચ્ચરાદીનાં પંચો
પચારે પૂજનમહંકરિષ્યે.

ફરીથી પાણી લઈ નીચેના મંત્રથી સંકલ્પ કરી મૂકી
દેવું.

॥ તથા ચ દિગ્વક્ષણં કલશારાધનં ભૂમિપૂજનં શંખ ઘંટા
દિપાદીનાં ચ પૂજનં કરિષ્યે ॥

આ પ્રમાણે સંકલ્પો કરી આયમનીમાં જળ લઈ નીચે
પ્રમાણે મંત્ર લાણી મૂકી દેવું અને પછીથી જમીન ઉપર
ચાર વખત પાણી મૂકી ગંધાક્ષત પુષ્પ પૃથ્વીને ચઢાવીને
નમસ્કાર કરવા.

॥ તત્ર પૃથ્વીમંત્રસ્ય મેઋષ્ટક્રપિઃ કુર્મેદેવતા સુતલં
હંદ્ર આસને વિનિયોગઃ ॥ પૃથ્વી ત્વયાધૃતાલોકા દેવિ ત્વં
વિષ્ણુના ધૃતા ઉધ્ધૃતામિ વરાહેણ કૃષ્ણેન શતવાહુના ॥૧॥
ૐ યોગાસનાય નમઃ । વિમલામ્બનાય નમઃ । કુર્માવનાય નમઃ
ભૂમ્યૈ નમઃ સર્વોપચારાર્થે ગંધાક્ષતપુષ્પાણિ સમર્પયામિ. ॥

પછીથી કળાશની નીચે અક્ષત મુકી કળાશને હાથ અડ-
કાડી નીચે પ્રમાણે મંત્રો લાણી ચાર દિશામાં કલશને ગંધ
અક્ષત પુષ્પ કરી અંદર ગંધાક્ષત પુષ્પ કરવા પછી તેમાંથી
નીચે લખેલા મંત્રથી હાથા હાથમાં એક આયમની પાણી
લઈ પૂજના સાહિત્ય દેવાલય તથા શરીર ઉપર માર્જન કરવું.

તત્રાક્ષત પુર્જપુ કલશં સંસ્થાપ્ય કલશં સ્પૃષ્ટ્વા પટેન ॥

કલશસ્ય મુખે વિષ્ણુઃ । કંઠે રૂદ્ર સમાશ્રિતઃ ॥

મૂળે તત્રસ્થિતો બ્રહ્મા । મધ્યે માતૃગણઃ સ્મૃતા ॥૧॥

॥ કુક્ષેતુ સાગરાઃ સર્વે । સપ્ત દ્વિપા વસુંધરા ॥

॥ ઋગ્વેદોઽથયજુર્વેદઃ । સામવેદો હ્યથર્વણઃ ॥૨॥
 ॥ અંગેશ્ચ સહિતાઃ સર્વે । કલશેતુ સમાશ્રિતાઃ ॥
 ॥ અત્ર ગાયત્રિ સાવિત્રિ । શાંતિપુષ્ટિકરિ તથા ॥૩॥
 ॥ આયાન્તુ દેવ પૂજાર્થે । દુરિત ક્ષયકારકાઃ ॥
 ॥ ગંગે ચ યમુને ચેવ । ગોદાવરિ સરસ્વતિ ॥
 ॥ નર્મદા સિંધુ કાવેરી । જલેઽસ્મિન્સન્નિધિ કુરુ ॥૪॥
 ॥ બ્રહ્માંડોદર તીર્થાનિ । કરંઃ સ્પૃષ્ટાનિ તેરવે ॥
 ॥ તેન તોર્થેન મે દેવ । તીર્થે દેહિ દિવાકર ॥૫॥
 ॥ ૐ વં વરુણાય નમઃ અબ્રાહ્મણં સમ૦ । ૐ વં વરુણાય
 નમઃ સર્વેષ્વચારાર્થે ગંધાક્ષત પુષ્પાણિ સમ૦ નમસ્કરોમિ ॥
 ॥ તસ્માદ્દક્ષાત્ ઉદકં ગૃહીત્વા પૂજાદ્રવ્યાજિ આત્માત્
 ચ સંગ્રોક્ષયેત્ ॥ વામહસ્તે અક્ષતાન્ સપ્તવાન્ વા ગૃહીત્વા
 ગક્ષોદ્ધત્તમંત્રાન્ પઠિત્વા ॥ ચતુર્દિક્ષુવિકિરેત્ । ઉર્ધ્વેતાલ ત્રયં
 કૃત્વા વામપાદેન ભૂમૌઘાતત્રયં કુર્યાત્ જલં સ્પૃશેન્ ॥
 પછીથી નીચેના મંત્રોથી હાથા હાથમાં સરસવ અથવા
 ચાખા લઈ જમણે હાથ ઉપર ઉંઘોવાળી ભાણુવા અને
 માથાની ચોતરફ નાખી દેવા ઉપર ત્રણ તાલી પાડવી અને
 જમીન ઉપર ત્રણ વળત પગ ઠોટી કાઢે તથા આંખે પાણી
 અડાડવું.

॥ અથ દિગ્રક્ષણમ્ ॥

॥ અપસર્પેતુ તે ભૂતાઃ । યે ભૂતાઃ ભૂમિસંસ્થિતાઃ
 ॥ યે ભૂતાઃ વિધ્નકર્તારઃ । સ્તે નશ્યંતુ શિવાજ્ઞયા ॥૧॥
 ॥ અપક્રામંતુભૂતાનિ । વિચાશ સવતોદિશમ્ ॥
 ॥ સર્વેષામવિરોધેન । પૂજાક્રમ સમારભેત્ ॥૨॥

પછીથી દીવાની તથા સૂર્યનારાયણને ગંધાક્ષત પુષ્પ
 ચઢાવીને શાંખ તથા ઘંટાનું પૂજન નીચે લખેલા મંત્રોથી
 કરવું.

॥ अथ दिपकपुजन मंत्रः ॥

॥ भो दीप देव रूपसुखं । अंधकार निवारक ॥

॥ इमांमया कृतां पूजां गृहाण स्तेजःप्रवर्धये ॥१॥

॥ दीपाधिष्ठात्र देवताभ्यो नमः सर्वोपचारार्थे गंधाक्षत

॥ पुष्पाणि सम० ॥

॥ अथ सूर्यपुजनम् ॥

॥ एकचक्र रथोयस्य । दिव्यः कनक भूषितः ॥

॥ समेभवतु सुप्रितः । पद्महस्तो दिवाकरः ॥१॥

॥ श्रीजगच्चक्षुषे सूर्यनारायणाय नमः ॥ सर्वोपचारार्थे
गंधाक्षतपुष्पाणि सम० ॥

॥ अथ शंखपुजनम् ॥

॥ त्वं पुरा सागरोत्पन्नो ॥ विष्णुना धिबृतः करे ॥

॥ निर्मितः सर्व देवैश्च । पांचजन्य नमोऽस्तुते ॥१॥

॥ पांचजन्याय विद्महे पावमानाय धिमहि तन्नो शंखः
प्रचोदयात् ॥ शंखस्थ देवेभ्यो नमः सर्वोपचारार्थे गंधाक्षत
पुष्पाणि सम० ॥

॥ अथ घंटापुजनम् ॥

॥ आगमार्थं तु देवानां । गतनार्थं तु राक्षसाम् ॥

॥ घटानादं प्रकुर्वीत । पश्चादंटां प्रपूजयेत् ॥१॥

॥ घंटस्थाय गरुडाय नमः । सर्वोपचारार्थे गंधाक्षत
पुष्पाणि सम० ॥

पछीथी पुष्प अक्षत लक्ष गणपतिनुं ध्यान करवुं
अने ध्यान करी स्नान करावी गंधाक्षत पुष्प करवां

॥ અથ ગણપતિ ધ્યાનમ્ ॥

- ॥ શ્વેતાંગં શ્વેતવસ્ત્રં સિતકુસુમગણેઃ પૂજિતંશ્વેતગંધેઃ ॥
 ॥ ક્ષીરાબ્ધૌરત્નદિપૈઃ સુરવરતિલકં રત્નસિંહાસન સ્થમ્ ॥
 ॥ દોર્ભિઃ પાશાંકુશાજાભયવરમનસં ચંદ્રમૌલિત્રિનેત્રં ॥
 ॥ ધ્યાયેઋછાંત્યર્થમિશં ગણપતિમમલં શ્રી સમેતં પ્રસન્નમ્ ॥૧॥
 ॥ ૐ શ્રી સિદ્ધિવુદ્ધસહિત ગંગણપતયેનમઃ ધ્યાયામિ ॥
 ॥ ૐ ગંગણપતયેનમઃ સર્વોપચારાર્થે ગંધાક્ષતપુષ્પાણિ દુર્ગાકુરાન
 ॥ સમર્પયામિ શેષોપચારાર્થે નમસ્કારાન સમર્પયામિ ॥૨॥

પછીથી ફરી હાથમાં ચોખ્ખા પુષ્પ લઈ શ્રી જગદંબા પાર્વતિનું ધ્યાન કરી સ્નાન કરાવવું. અને ગંધાક્ષત પુષ્પ કરી નમસ્કાર કરવા.

॥ અથ દેવી ધ્યાનમ્ ॥

- ॥ શ્યામાંગીશશિશેખરાં નિજકરૈર્દાનં ચ રક્તોત્પલમ્ ॥
 ॥ રત્નાલયં કલશંપરં ભયહરંમ્ સંવિજ્જતિ શાશ્વતીમ્ ॥
 ॥ સુક્તાદ્વારલસત્ત પયોધરનતાં નેત્રત્રયોલ્લાસિનીમ્ ॥
 ॥ આવાહત સુરપૂજિતાં દરવધું રક્તારવિંદસ્થિતામ્ ॥૧॥

ઉપર પ્રમાણે ધ્યાન કરી જગદંબા પાર્વતિજીને ચઢાવી સ્નાન કરાવી ગંધ ગંધાક્ષત પુષ્પ કરવાં. શેષોપચારને મંટે નમસ્કાર કરવા.

॥ અથ હનુમાન ધ્યાનમ્ ॥

હાથમાં અક્ષત પુષ્પ લઈ હનુમાનનું ધ્યાન નીચે લખેલા મંત્રથી કરવું.

- ॥ મનોજવં મારુતતુલ્યવેગં જિતેન્દ્રિયં વુદ્ધિમતાં વરિષ્ઠમ્ ॥
 ॥ વાતાત્મજં વાનરગુથમુખ્યં શ્રીરામદ્રુતં શિરસાનમામિ ॥૧॥

॥ શ્રીરામદુતાય હનુમતે નમઃ ધ્યાયામિ । સર્વોપચાર્થે ગંધા-

ક્ષતપુષ્પં સમ૦ ॥ શેષોપચારાર્થે નમસ્કારાન્ સમ૦ ॥

ઉપર પ્રમાણે ધ્યાન કરી ચોળા પુષ્પ હનુમાનજી ઉપર ચઢાવી સ્નાન કરાવવું પછી ગંધાક્ષત પુષ્પ ચઢાવી નમસ્કાર કરવા પછીથી નંદી વિગેરે દેવોને સ્નાન કરાવી ગંધાક્ષત પુષ્પ નીચેના મંત્રથી ચઢાવવાં.

॥ અથ શ્રી નંદીકેશ્વરાયનમઃ ॥ સર્વોપચારાર્થે ગંધાક્ષત પુષ્પાણી સમ૦ ॥ શેષોપચારાર્થે નમસ્કારાન્ સમ૦ ॥

પછી નમસ્કાર કરવા અને ત્યાર બાદ શાંતચિત્તથી શ્રીભગવાન ભારભૂતેશ્વરની પુજાને આરંભ કરવો હાથમાં પુષ્પાક્ષત લઈ નીચેના મંત્રોથી ધ્યાન કરવું.

॥ અથ ધ્યાન મંત્રઃ ॥

॥ ૐ ધ્યાયેન્નિત્યં મહેશંરજતગિરિનિમં ત્વારુ ચંદ્રાચતંતં ॥

॥ રત્નાકલ્પોજ્વલાંગં પરશુમૃગવરા મિતિદ્રુતં પ્રમન્નમ ॥

॥ પજ્ઞાસિવં સમન્તાત્ સ્તુતમમરગણે વ્યાધિઘ્નિઘ્નિઘ્નિઘ્નમ્ ॥

॥ વિશ્વાયે વિશ્વવંચં નિશ્ચિલભયહરં પંચચક્રં ત્રિનેત્રં ॥૧॥

॥ ૐ નમઃશંભવાયન્ન ભયોભયાયન્નમઃ શંકરાયન્નમયસ્કારાયનમઃ

નમઃ ॥ શિવાયન્ન શિવતરાયન્ન ॥ ૐભૂર્ભૂવઃસ્વઃ શ્રીભગવતે

॥ ભારભૂતેશ્વરાય શાંત સદાશિવાયનમઃ ધ્યાયામિ ॥

ધ્યાન કર્યા પછીથી પુષ્પ અક્ષત લઈ દેવની ઉપર ચઢાવવાં અને ફરીથી આસનને માટે નીચેના મંત્ર ભણી પુષ્પાક્ષત ચઢાવવાં.

॥ અથ આસન મંત્રઃ ॥

॥ રમ્યં સુશોભનમં દિવ્ય સર્વસૌખ્યકરં શુભંમ ॥

॥ આસનંન્ન મયાદત્તં । ગૃહાણ પરમેશ્વર ॥૨॥

॥ ॐ पुरुषपत्रेदः. सर्वं यदभूतं यच्च भाव्यम् ॥ उतामृतत्वस्ये-
शानो यदन्ने नातिरोहति ॥ ॐ भूर्भूवः श्री भगवते
भारभूतेश्वराय शंभु सदाशिवाय नमः ॥ आसनार्थं
पुष्पं सम० ॥

पृथ्वी आचमनीमां पाणी लरी तेमां चंदन नाभी
लगवानने नीयेना मंत्रथी पाद्य करवुं.

॥ अथ पाद्य मंत्रः ॥

॥ उष्णोदकं निर्मलंच । सर्वसौगंध्य संयुक्तंम् ॥

॥ पादप्रक्षालनार्थाय दत्तं प्रतिगृह्यताम् ॥३॥

॥ ॐ एतावानस्य महिमा तोज्यायांश्च पुरुषाः ॥ पादोस्य विश्वा

॥ भूतानि त्रियादस्यामृतं निदिबि ॥

॥ ॐ भूर्भूवः स्वः भगवते भारभूतेश्वराय शंभु सदाशिवा

॥ नमः पादयोः पाद्यं सम० ॥

पृथ्वी आचमनीमां चंदन अक्षत पुष्प पाणी क्षण
तथा हिरण्य मुडीने अर्घ्य जनापी नीयेना मंत्रथी लगवानने
यथाववे.

॥ अथ अर्घ्य मंत्राः ॥

॥ ॐ अर्घ्यं गृहाण देवेश । गंध पुष्पाक्षतैर्युतम् ॥

॥ करुणाकरमेदेव । गृहाणा अर्घ्यं नमोस्तुते ॥४॥

॥ ॐ त्रिपादुर्ध्व उदेत पुरुषः पादोस्येहाभवत्पुनः ॥

॥ ततो विष्वङ्गव्यक्रामत्सासनानसने अभि ॥

॥ ॐ भूर्भूवः स्वः भगवमे भारभूतेश्वराय शंभु सदाशिवाय

॥ नमः हस्तयोः अर्घ्यं सम० ॥

પછીથી આચમનીમાં પાણી લઈ નીચેનો મંત્ર લખી
ભગવાનને આચમન કરાવવું.

॥ અથ આચમન મંત્રઃ ॥

॥ સર્વનિર્થ સમાયુક્તં સુગંધિનિર્મલંજલમ્ ॥

॥ આચમ્યતાં મયાદતં ગૃહાણ પરમેશ્વર ॥

॥ ૐ નનોવિરાડજાયતઃ ક્ષિરાજોઽધિપુરુષઃ સજાતોઽત્યરિચ્ય

॥ તપશ્ચાદમ મિમથોપુરઃ ॥ ૐ ભૂર્ભુવઃસ્વઃ ભગવતે ભાર
ભૂતેશ્વરાય શાંબ સદાશિવાયનમઃ મુખે આચમનીયં સમઃ ॥

પછી સ્નાનને માટે નીચેનો મંત્ર લખી ભારભૂતેશ્વર
મહાદેવને પાણી ચઢાવવું.

॥ અથ સ્નાન મંત્રઃ ॥

॥ ગંગા સરસ્વતી રેવા । પયોળ્નીનર્મદાજલૈઃ ।

॥ સ્નાપિતોઽસિ-મયાદેવ । તથા શાંતિકુરુધ્યમે ॥૬॥

॥ ૐ તસ્માદજ્ઞાતસર્વહુતઃ સમ્મૃતમ્પૃષ્ઠદાઝ્મ ॥

॥ પશુંસ્તૌશ્વઃ । વાયવ્યાનારણ્યા ગ્રામ્યાશ્ચયે ॥

॥ ૐ ભૂર્ભુવઃસ્વઃ ભગવતે ભારભૂતેશ્વરાય શાંબ સદાશિવાય

॥ નમઃ સ્નાનં સમર્પયામિ ॥

પછીથી એક પાત્રમાં દુધ દહિ ધી મધ ખાંડ વીગેરે
લઈ એકત્ર કરી નીચેના મંત્રથી શ્રી ભારભૂતેશ્વર મહાદેવને
પંચામૃત સ્નાન કરાવવું.

॥ અથ પંચામૃતસ્નાન મંત્રઃ ॥

॥ પયોદધિ ઘૃતંચૈવ । મધુ ચ શર્કરાયુતમ્ ॥

॥ પંચામૃતેમયાનિત્તં । સ્નાનાર્થે પ્રતિગૃહ્યતામ્ ॥૭॥

॥ ૐ પંચનદ્યાઃ સરસ્વતિમપિયન્તિસસ્ત્રોતસઃ ॥

॥ સરસ્વતિતુપંચધાસોદેશેભવત્સરિત્ ॥

॥ ॐ भूर्भुवःस्वः भगवते भारभूतेश्वराय शान्तिं सदाशिवाय
॥ नमः पंचामृत स्नानम् स्म० ॥

હુવે જો પંચામૃત સ્નાન પ્રત્યેક મંત્રથી વિભક્ત કરાવવું
હોય તો બીજેથી તે મંત્રો લણીને કરાવવું પછીથી પાણીની
આથમની ભરી તેમાં ચંદન કપુર વિગેરે મુકી નીચેના
મંત્રથી ગંધોદક સ્નાન કરાવવું.

॥ मलयाचल संभुतं चंदनागरु संभवम् ॥

॥ चंदनं देवदेवेश ॥ स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥८॥

॥ ॐ गंधद्वारां दुराधर्षा नित्यपुष्टां करिषिणिम् ।

॥ ईश्वरीं सर्व भूतानां तामिहो पृहयेथियम् ॥

॥ ॐ भूर्भुवःस्वः भगवते भारभूतेश्वराय नमः गंधोदकસ્નાનं

॥ समर्पयामि ॥

પછીથી અત્તર હોય તો નીચેના મંત્રથી શ્રીભગવાનને
અત્તરથી સ્નાન કરાવવું.

॥ अथ उदूर्तव स्नान मंत्रः ॥

॥ नानासुगंधिद्रव्यंच चंदन रजनीयुतम् ॥

॥ उदूर्तनंमयादत्तं । स्नानार्थं प्रतिगृह्यताम् ॥९॥

॥ ॐ हं शुनाते । अ हं शुः पृच्यताम्परूखस्परूः ॥

॥ गन्धस्तेसोमभवतुमदायरसोऽअच्छ्युतः ॥

॥ ॐ भूर्भुवःस्वः भगवते भारभूतेश्वराय नमः उदूर्तन

॥ स्नानं समर्पयामि ॥

પછીથી ભગવાનને શુદ્ધ પાણીથી સ્નાન કરાવવું પછી
નીચેના મંત્રોથી વસ્ત્ર જનોઘ ગંધ અક્ષત પુષ્પ બીલી
સુગંધી દ્રવ્ય ધુપ દીપ નૈવેદ્ય સાકરનું ધરાવવું પછી કૃત્ત
તાંબુલ દક્ષણા આરતી મંત્રપુષ્પાંજલી વિશેષાર્થ નમસ્કાર

સંક્ષિપ્તથી કરાવવા પછી પુનઃ નૈવેદ્ય કરી ઉત્તર દિશામાં મહાદેવ ઉપરથી નિર્માલ્ય લઈ સુંધીને નાખી દેવું ફરીથી મહાદેવને ગંધાક્ષત પુષ્પ કરી પાણીની ગળતી હોય તેમાં દુધ પાણી ચંદન અક્ષત વિગેરે નાખી સળંગ ૨ રૂદ્રી ૩ લઘુરૂદ્ર ૪ મહારૂદ્ર ૫ અતિરૂદ્ર અભિષેકાત્મક કરવો તેમાં પુરાણોક્ત હોય તો તે (મહિમ્ન સ્તોત્રથી) કરવો અને વંદોક્ત હોય તો તે અષ્ટાધ્યાયી રૂદ્રીથી કરવો તેમાંથી ૬ નમસ્તે રૂદ્ર । ૨ ગણનાત્વાથી સળંગ એમ મળીને ૧૧ તે આક્રમા અધ્યાયના નમક ચમક સાથે કરવો બે ચાર પહોરની પુનઃ હોય તો દરેક પ્રહરમાં યથાશક્તિ ઉપર લખેલા પાંચમાંના ગમે તે પ્રકારથી પાણુ અભિષેક કરવા અભિષેક થતો હોય ત્યારે પોતે કથા વાર્તા વિગેરે પાઠો કરવા અથવા સાંભળવા:—

- ॥ ૐ ભારભૂતેશ્વરાયનમઃ વસ્ત્રોપવસ્ત્રાર્થે અક્ષતાનસમર્પયામિ ॥
- ॥ ૐ ભારભૂતેશ્વરાયનમઃ યજ્ઞોપવિતાભાવે અક્ષતાન સમર્પયામિ ॥
- ॥ ૐ ભારભૂતેશ્વરાયનમઃ ગંધં સમર્પયામિ ॥
- ॥ ૐ ભારભૂતેશ્વરાયનમઃ અક્ષતાન સમર્પયામિ ॥
- ॥ ૐ ભારભૂતેશ્વરાયનમઃ વિલ્વપત્રાણી સમર્પયામિ ॥
- ॥ ૐ ભારભૂતેશ્વરાયનમઃ ઋતુકાલોદ્ભવાનિ પુષ્પાણિ સમ ॥
- ॥ ૐ ભારભૂતેશ્વરાયનમઃ સૌભાવ્યદ્રવ્યં સમર્પયામિ ॥
- ॥ ૐ ભારભૂતેશ્વરાયનમઃ પ્રત્યક્ષ ધૂપમાદ્યાપયામિ ॥
- ॥ ૐ ભારભૂતેશ્વરાયનમઃ પ્રત્યક્ષ દીપં દર્શયામિ ॥
- ॥ ૐ ભારભૂતેશ્વરાયનમઃ શર્કરામાત્ર નૈવેદ્ય નિવેદયામિ ॥

આ પ્રમાણે બીકીના પાનમાં નૈવેદ્ય ધરાવી નમઃશિવાય કહીને પાણીના છાંટા નાખી ડાબો હાથ આડો રાખી જમણા હાથથી નીચેના મંત્રોથી પાંચ વખત જમાડી બે વખત નીચે

લખેલા મંત્રોથી પાણી મુકીને ચંદનના છાંટા ભગવાનને નાખવા.

- ॥ ૐ પ્રાણાયસ્વાહા । ૐ અપાનાયસ્વાહા ૐ ધ્યાનાયસ્વાહા
 ॥ ૐ ઉદ્દાનાયસ્વાહા ॥ ૐ સમાનાયસ્વાહા ૐ બ્રહ્મણેસ્વાહા ॥
 ॥ ૐ ભારભૂતેશ્વરાયનમઃ હસ્તપ્રક્ષાલનં ॥ મુખપ્રક્ષાલનં
 સમર્પયામિ કરોદ્ધર્તનાર્થે ગંધં સમર્પયામિ ॥
 ॥ ૐ ભારભૂતેશ્વરાયનમઃ ફલ મુખવાસ તાંબુલં સમર્પયામિ ॥
 ॥ ૐ ભારભૂતેશ્વરાયનમઃ દ્વિરણ્યમુદ્રા દક્ષિણાં સમર્પયામિ ॥
 ॥ ૐ ભારભૂતેશ્વરાયનમઃ કર્પુરારાત્રિક્યં સમર્પયામિ ॥
 ॥ ૐ ભારભૂતેશ્વરાયનમઃ પ્રદક્ષણાં સમર્પયામિ ॥
 ॥ ૐ ભારભૂતેશ્વરાયનમઃ મંત્રપુણ્યયુક્ત નમસ્કાર સમર્પયામિ ॥
 ॥ ૐ ભારભૂતેશ્વરાયનમઃ વિશેષાર્ધં સમર્પયામિ ॥
 ॥ ૐ ભારભૂતેશ્વરાયનમઃ પ્રાર્થનાં સમર્પયામિ ॥
 ॥ અનેન પંચામૃતાદિ સ્નાનાંત પુજન ક્રતેન ભગવાન
 ॥ ભારભૂતેશ્વરઃ ॥ પ્રિયતાંનમમ ॥ નિર્માલ્યવિસૃજ્ય ॥
 ॥ પુનશ્ચ ગંધાક્ષત પુષ્પાણિ સમર્પયામિ ॥

ઉપર પ્રમાણે પુજન કરી આગળ લખ્યા મુજબ યથાશક્તિ અભિષેક કરવો અથવા પ્રાણજપ્ત કરવો પછી અભિષેક સ્નાન થઈ રહે એટલે નીચેના મંત્રથી ભગવાનને શુદ્ધોદક સ્નાન કરાવી વસ્ત્ર ચઢાવવું.

॥ ૐ અથ વસ્ત્ર મંત્રઃ ॥

- ॥ સર્વભૂમાધીકે સોમ્યે । લોકલજ્જાનિવારણે ॥
 ॥ મયોપપાદિતેતુભ્યં । વાસસિપ્રતિગૃહ્ણતામ્ ॥૧૦॥
 ॥ યુવાસુવાંસાઃ પરિવિત આગત્સઉછ્ર્યાન્મવતિ જાયમાનઃ ॥
 ॥ તંધીરાઃ સકલય ॥ ઉન્નયંતિ સ્વાધ્યોમનસા દેવચન્તઃ ॥

॥ ॐ भूर्भुवःस्वः भगवते भारभूतेश्वराय शांभ सदाशिवाय
॥ नमः ॥ वस्त्रोपवस्त्रं समर्पयामि ॥

पछी नीयेना भंत्र ओली नने।५ पडेशवपी.

॥ अथ यज्ञोपवित मंत्रः ॥

॥ नवभिस्तंतुभिर्युक्तं । त्रिगुणंदेवतामयम् ॥
॥ उपवितं मयादत्तं । गृहाण परमेश्वर ॥११॥
॥ ॐ यज्ञोपवितं परमंपवित्रं प्रजापतेर्यत्सहजं पुरस्तात् ॥
॥ आयुष्यमग्र्यं प्रतिमुंच शुभ्रं यज्ञोपवितं बलमस्तुतेजः ॥
॥ ॐ भूर्भुवःस्वः भगवते भारभूतेश्वराय शांभ सदाशिराय
॥ नमः यज्ञोपवितं समर्पयामि ॥

पछी नीयेना भंत्रथो लगवानने लस्म लगावी नंदन
करपुं.

॥ अथ भस्म मंत्रः ॥

॥ ॐ त्र्यंबकं यजामहे सुगन्धिर्मुष्टिर्वर्धनम् ॥ उर्वरुकमिव
॥ बन्धनान्मृत्योर्मुक्षियमामृतात् ॥ ॐ भूर्भुवःस्वः भगवते
॥ भारभूतेश्वराय शांभ सदाशिवाय नमः ॥ भस्मं विलेपयामि ॥

॥ अथ चंदन मंत्रः ॥

॥ श्रीखंडं चंदनं दिव्यं । गंधाढ्यं सुमनोहरम् ॥
॥ विलेपनं सुरश्रेष्ठ । चंदनं प्रतिगृह्यताम् ॥
॥ ॐ त्वांगन्धर्वा अखनं स्वामिन्द्रस्त्वां बृहस्पतिः ॥
॥ त्वामोषधे सोमो राजा विद्वान्यक्षमादमुच्यते ॥
॥ ॐ भूर्भुवःस्वः भगवते भारभूतेश्वराय शांभ सदाशिवाय
॥ नमः गंधं समर्पयामि ॥

पछीथी नीयेना भंत्रथी लगवानने थोभा थोटाउवा.

॥ अथ अक्षत मंत्रः ॥

- ॥ अक्षतांश्चसुरश्रेष्ठ । कुकुमाक्ताः सुशोभिताः ॥
 ॥ मयानिबेदताभक्त्या गृहाण परमेश्वर ॥१४॥
 ॥ ॐ अक्षन्नत्रीमदन्तह्यवप्रिया अधुपत ॥ अस्तोषतस्व
 ॥ भानवोविप्रानविष्टया मतियोजान्विन्द्रतेहरी ॥
 ॥ ॐ भूर्भुवःस्वः भगवते भारभूतेश्वराय शांभु सदाशिवाय
 ॥ नमः अक्षतान् समर्पयामि ॥

पक्षीथी नीयेना मंत्रथी भीक्षीपत्र यथावत्तां वधारे डोय
 तो १०८ अथवा १०००८ सहस्र नामावलीथी अर्पितुं करवां.

॥ अथ विल्वदलार्पण मंत्रः ॥

- ॥ त्रिदलं त्रिगुणाकारं त्रिनेत्रं च त्र्याम्बकम् ॥
 ॥ त्रिजन्मपाप संहारं । एकं विल्वपत्रं शिवार्पणं ॥१५॥
 ॥ ॐ नमो विल्लीनेचक्रवर्त्तिने च नमोवर्मिणे च बहथिने च ॥
 ॥ नमःश्रुताय च शतसेनाय च नमः ॥
 ॥ ॐ भूर्भुवःस्वः भगवते भारभूतेश्वराय शांभु सदाशिवाय
 ॥ नमः ॥ विल्वदलपत्राणि समर्पयामि पंचाक्षरी मंत्रेण ॥

पक्षीथी नीयेना मंत्रथी लज्जवान् भारभूतेश्वरने पुष्प
 यथावत्तां.

अथ पुष्प मंत्रः ॥

- ॥ माल्यादिनि सुगंधिनी मालत्यादिनी वैप्रभो ॥
 ॥ मयानिबेतानी पुष्पाणी । पुजार्थे प्रतिगृह्यताम् ॥१६॥
 ॥ ॐ यत्पुरुषं व्यदधुः कनिध्यां च कल्पयन् ॥
 ॥ सुखं किमस्यासित्किंवाहुरुपादा उच्यते ॥
 ॥ ॐ भूर्भुवःस्वः भगवते भारभूतेश्वराय नमः शांभु सदा
 ॥ शिवाय नमः ॥ पुष्पाणि समर्पयामि ॥

પછીથી અબીલ ગુલાલ સીંદુર સર્વેપિધી વિગેરે નીચેના મંત્રોથી ચઢાવવી.

॥ અથ સૌભાગ્યદ્રવ્ય મંત્રઃ ॥

॥ અબીલંચ ગુલાલંચ ચુષાચંદન મેવચ ॥

॥ સિંદુરેણ સમાયુક્તં સૌભાગ્યં પ્રતિગૃહ્યતામ્ ॥

॥ ૐ અહિરિવભોગૈઃ પર્યેતિવાહું જાયાદૈતિમ્પરિવાધ્વમાનઃ ॥

॥ હસ્તધ્નોવિશ્વાર્ણ્યુનાનિ વિદ્વાન્પુમાન્પુમા ૬ સમ્પરિપાતુ

॥ વિશ્વતઃ ૐ ભૂર્ભૂવસ્વઃ ભગવતે ભારભૂતેશ્વરાય શાંત્ર

॥ સદાશિવાયનમઃ સૌભાગ્યદ્રવ્યં સમપયામિ ॥

પછીથી નીચેના મંત્રથી લગવાન પાસે ધુપ ચળગાવીને મુકવેા ને સંકલ્પ કરવેા.

॥ અથ ધુપ મંત્રઃ ॥

॥ વનસ્પતિરસોદ્ભૂતો ગંધાદ્યોગંધઊત્તમઃ ॥

॥ આગ્રેયઃ સર્વદેવાનાં ધુપોયં પ્રતિગૃહ્યતામ્ ॥૧૮॥

॥ ૐ ધૂરસિધુવ ધૂર્વન્તૈમ્યોસ્માન ધુર્વતિત ધુર્વયંવયં ધુર્વામિ ॥

॥ દેવામામસિવન્હિ તમ ૬ સસ્તિ તમમપ્રિતંમયુષ્ઠ-

॥ તમન્દેવાહુતમમ્ ॥ ૐ ભૂર્ભૂવસ્વઃ ભગવતે ભારભૂતેશ્વરાય

॥ નમઃ શાંત્ર સદાશિવાયનમઃ ધુપમાદ્રાપયામિ ॥

પછી દીવાને ગંધાક્ષત કરી પાણી લઈ નીચેના મંત્રથી સંકલ્પ કરવેા.

॥ અથ દીપ મંત્રઃ ॥

॥ આજ્યંચ વર્તિમંયુક્તં । વપ્રિનાયૌજિતોમયા ॥

॥ દિપંચઘ્નાણદેવેશ । ત્રેલોક્યે તિમિરાપહ ॥૧૯॥

॥ ૐ અગ્નિર્જોતિર્જ્યોતિરગ્નિઃસ્વાહા સૂર્યો જ્યોતિર્જ્યોમિર્ય

॥ સ્વાહા અગ્નિર્જ્યોતિર્જ્યોતિર્વર્ચસ્વાહા ॥ જ્યોતિઃ સૂર્યઃ

॥ સૂર્યોજ્યોતિઃસ્વાહા ॥ ૐ ભૂર્ભુવઃસ્વઃ ભગવતે ભારભૂતેશ્વરાય
 ॥ શાંભ સદાશિવાય નમઃ દિપંદશ્યામિ ॥

પછીથી પાત્રમાં નૈવેદ્ય પકવાન્ન વિગેરે જે હોય તે
 મુઠ્ઠી આથમનીમાં પાણી લઈ નીચેનો મંત્ર બોલવો.

॥ અથ નૈવેદ્ય મંત્રઃ ॥

॥ શર્કરાઘૃતસંયુક્તં મધુરસ્વાદુચોત્તમમ્ ॥
 ॥ ઉપહાર સમાયુક્તં નૈવેદ્ય પ્રતિગ્રહ્યતામ્ ॥૨૦॥
 ॥ ૐ અન્નપતેન્નસ્યનો દેહ્યનમિવસ્યશુષ્મિણઃ ॥
 ॥ પપ્રદાતારન્તારિખઉર્જન્નોધેહિદ્વિપદે શંચતુષ્પદે ॥
 ॥ ૐ ભૂર્ભુવઃસ્વઃ ભગવતે ભારભૂતેશ્વરાય શાંભ સદાશિવાય
 ॥ નમઃ સ્વાગ્નવેદ્યમ્ સમઃ ॥

પછીથી તે નૈવેદ્ય ઉપર ૐ નમઃશિવાય એ મુલ મંત્રથી
 પ્રોશાદન કરી આસ મુદ્રાવી પાંચ વખત નીચે લખેલા મંત્રથી
 જમાડી ચાર વખત પાણી મુકવું અને પછી અત્તર અથવા
 સંદનના છાંટા નાખવા અને પછીથી ભગવાનને ઈલાયચી
 લવિંગ પાન વિગેરે નીચે લખેલા મંત્રોથી અર્પણ કરવાં.

॥ ભોજન વિધિ ॥

॥ ૐ પ્રાણાયસ્વાહા ॥ ૐ અપાનાયસ્વાહા ॥ ૐ વ્યાનાય-
 ॥ સ્વાહા ૐ ઉદાનાયસ્વાહા ॥ ૐ સમાનાયસ્વાહા ॥
 ॥ મધ્યેપાનિયં ॥ ઉત્તરાપોશનં ॥ હસ્ત પ્રક્ષાલન સમર્પયામિ ॥
 ॥ મુખ પ્રક્ષાલનં સમર્પયામિ ॥ કરોદ્વર્તનાર્થે ગંધં સમઃ ॥

॥ અથ તાંબુલ મંત્રઃ ॥

॥ પુંગીફલ મહદિન્દ્રિયં । નાગવલ્લિદર્લેયુતમ્ ॥
 ॥ પલાદિચુર્ણં સયુક્તં । તાંબુલં પ્રતિગ્રહ્યતામ્ ॥૨૧॥

॥ ૐ યતપુરુષેણ હવિષાદેવા યજ્ઞમતન્વત ॥

॥ વસન્તોઽસ્યાસિદાજ્યંઘ્રિષ્મદ્ધમઃ શરદ્ધ્રુવિઃ ॥

॥ ૐ ભૂર્ભુવઃસ્વઃ ભગવતે ભારભૂતેશ્વરાય શાંભ સદાશિવાય

॥ નમઃ મુખવાસાર્થે તાંબુલં સમર્પયામિ ॥

પછીથી નીચેના મંત્રથી સોપારી વિગેરે ફળ મુકવાં.

॥ ૐ યાઃ કલિનીર્ચ્યાઽઅફલાઽઅપુણ્યાયાશ્ચપુણ્યાણિઃ ॥

॥ વૃહસ્પતિ પ્રસુતાસ્તાનો મુચન્ત્વ દ હસઃ ॥૨૨॥

॥ ૐ ભૂર્ભુવઃસ્વઃ ભગવતે ભારભૂતેશ્વરાય શાંભ સદાશિવાય

॥ નમઃ ફલમ્ સમર્પયામિ ॥

પછીથી હિરણ્યદક્ષણા ઘેાઘને નીચેના મંત્રથી મુકવી.

॥ અથ હિરણ્યદક્ષણા મંત્રઃ ॥

॥ હિરણ્યગર્ભં ગર્ભસ્થં । હેમવિજંત્રિભાવસોઃ ।

॥ અનંત પુણ્યફલદમતઃ । શાંતિં પ્રયચ્છમે ॥૨૩॥

॥ હિરણ્યગર્ભઃસમવર્તતાગ્રે ભૂતસ્યજાતઃ પતિરેક આસિત્

॥ સદાધાર પૃથિવીં દ્યામુતેમાં કસ્મૈદેવાય હવિષાવિધેમ ॥

॥ ૐ મૂર્ભુવઃસ્વઃ ભગવતે ભારભૂતેશ્વરાય શાંભ સદાશિવાય

॥ નમઃ હિરણ્ય દક્ષણાં સમર્પયામિ ॥

પછીથી આરતી સળગાવી ગંધાક્ષત પુષ્પથી નીચેના મંત્રથી પુજન કરી પાછળ લખેલી છે તે આરતી બોલવી ને ત્યારપછીના બધે વિધિ સંપૂર્ણ કરવો ત્યારે પુજની સમાપ્તિ થશે.

॥ ૐ રત્નૈશ્વર્યૈનમઃ સર્વોપચારાર્થે ગંધાક્ષત પુષ્પાણિ

॥ સમર્પયામિ ॥

॥ ૐ ॥

॥ શ્રી ગણેશાય નમઃ ॥

॥ શ્રી નર્મદાદેવ્યે નમઃ શ્રી ભવાની શંકરાભ્યાં નમઃ ॥

॥ શ્રી મંગલં ભગવાન શંભુમંગલં વૃષવાહનાઃ ॥

॥ મંગલં પાર્વતિનાથ મંગલાયતનો હરઃ ॥૧॥

॥ નર્મદાયૈનમઃ પ્રાતાનર્મદાંચૈનમોનિશિ ॥

॥ નમોઽસ્તુ નર્મદેતુભ્યં । ત્રાહિનાં શરણાગતમ્ ॥૨॥

॥ ગણરાજં નમસ્કૃત્યમ્ નમસ્કૃત્ય પિતામહમ્ ॥

॥ નમસ્કૃત્યમહંકુર્બં । સ્તુતિં ભારભૂતેશ્વસ્યચ ॥૩॥

॥ તત્રાદૌ ॥

કહ્યું છે કે હું મેશાં કેઈપણ કાર્ય કરતાં પહેલાં દરેક મનુષ્યે મંગલ કરવું જોઈએ. તેને માટે હું પણ અહિં પ્રાણી માત્રનું કહ્યાણ કરનાર એવા ભગવાન શંભુ તથા વૃષભવાહન માડં આ કાર્યમાં મંગલ કરે એવી ઇચ્છાથી પાર્વતીપતી પરમેશ્વર અનેક પાપોનો નાશ કરનાર મંગલ સ્વરૂપ ભગવાનને નમસ્કાર કરું છું. અને તેનું વર્ણન આપણે કરીએ છીએ એવા પતીતપાવની શ્રી નર્મદાજી તમને અહો-રાત્રી હું નમસ્કાર કરીને માગું છું કે હે દેવી ! હું આપના શરણમાં આવ્યો છું તો આપ માડં રક્ષણ કરો. તેમજ અનેક વિદ્ધોનો નાશ કરનાર ગણરાજને તેમજ જગનાપતિ બ્રહ્માને નમસ્કાર કરીને આ શ્રી નર્મદાજીના ઉત્તર કિનારા ઉપર આવેલા શ્રીભગવાન ભારભૂતેશ્વર મહાદેવના મહાત્મને લખવા માટે આરંભ કરીએ છીએ. આ કથાનો આરંભ ક્યાંથી થાય છે તેનો આપણે અહિં વિચાર કરવાનો છે ! કે, શ્રી નર્મદાજી જેમ મહાદેવથી ઉત્પન્ન થયેલાં, અને તે આપણા

ભારતવર્ષમાં દક્ષીણગંગા તરીકે પ્રખ્યાત છે. તે એનાં પતિત-
પાવની સપ્તકલ્પાયુગી ભગવતી શ્રીનર્મદાજી શ્રીતુંડેશ્વર નામના
તીર્થમાં મધ્યહિન્દુસ્તાનમાં આવેલા અમરકંટક પર્વતમાંથી
નીકળી પશ્ચિમમાં સાગરગમા થયેલાં છે. તેમના ઉત્તર કિનારા
ઉપર આવેલું તીર્થ જેના દર્શન તથા સેવન માત્રથી અનેક
જન્મોનાં સંચિત તેમજ આ જન્મનાં કરેલાં જે ક્રિયામાણુ
કર્મોથી ઉત્પન્ન થયેલાં મહાન પાપો નાશ કરનાર એવા
ભગવાન ભારભૂતેશ્વર નામના મહાદેવ ખીરાજે છે તેમના
મહાત્મનું વર્ણન કરવામાં આવે છે એ ભગવાન મારું તેમજ
આ સર્વનું જગતનું કલ્યાણ કરો. એવું હું ભગવાન પાસે
પ્રાર્થનાપૂર્વક યાચના કરું છું. અને યથામતિ કથા તેમજ
સ્તુતિ લખવાનો આરંભ કરું છું

॥ શ્રી રસ્તુ । કલ્યાણ મસ્તુ ॥

॥ ૐ ॥

॥ શ્રી ભારભૂતેશ્વર મહાદેવનું માહાત્મ પ્રારંભ ॥

—: (૦):—

શ્રી વાયુક્ત શિવ સંહિતામાં ૧૧ રેવાખંડ ॥ શ્રી નર્મદા
માહાત્મ નામના ગ્રંથમાં શ્રી માર્કેડેય મુનિ અમરકંટક પર્વત
ઉપર ખીરાજેલા છે. ત્યાં વનવાસમાં નીકળેલા તિર્થ યાત્રામાં
આવેલા એવા પાંડવોમાં શ્રેષ્ઠ (ધર્મરાજ) યુધિષ્ઠિરને કથા
કહે છે.

॥ શ્રી માર્કંડેય ઉવાચ ॥

॥ તતઃ ક્રોશાંતરે ગચ્છે તિથિ ત્રેલોક્યે વિશ્રુતમ્ ॥

॥ દેવ દાનવ ગન્ધર્વા અપ્સરો ગણ સેવિતમ્ ॥૧॥

માર્કંડેયમુનિ કહેવા લાગ્યા કે:-ઋણમુક્તેશ્વર નામના તિર્થથી એક ગાઉને છેટે દેવો દાનવો ગન્ધર્વો અપ્સરાઓ ઋષિ મુનિઓએ સેવેલું ત્રણ લોકમાં પ્રખ્યાત એવું ॥ ૧ ॥

॥ યત્ર તિષ્ઠતિદેવેશો । સાક્ષાતદ્રો મહેશ્વરઃ ॥

॥ ભારેણ મહતા જાતો । ભારભૂતિ સ્તથોચ્યતે ॥૨॥

કે જ્યાં સાક્ષાત રૂદ્રરૂપી ભગવાન દેવાધિદેવ મહાદેવ મહાન એવા ભારતમાંથી ઉત્પન્ન થયેલા અને ભારભૂતિ નામથી ઓળખવામાં આવે છે, તેમના નામથી ભારભૂતેશ્વર નામનું તિર્થ પ્રખ્યાત થયેલું છે ત્યારે ॥ ૨ ॥

॥ યુધિષ્ઠિર ઉવાચ ॥ યુધિષ્ઠર પુછત્ લાગ્યા કે:—

॥ ભારભૂતિ મિતિપ્રોક્તં । ત્વયા તિર્થં તુ યન્મુને ॥

॥ કથં કદાચતત્જાતં । વદચિસ્તરતો મમ ॥૩॥

હો મુનિ આપ જે ભારભૂતેશ્વર નામનું તિર્થ છે, એવું કહ્યું તો એ તિર્થ ક્યારે અને કેવી રીતે ઉત્પન્ન થયું એ બધું મને વિસ્તારથી કહો. ત્યારે ॥ ૩ ॥

॥ માર્કંડેય ઉવાચ ॥ માર્કંડેયમુનિ કહેવા લાગ્યા કે:—

॥ ભારભૂતિ સમુપ્રોક્તં । શ્રુણુ પાંડવ સત્તમ ॥

॥ વિસ્તરાન્મે યથા પ્રોક્તં । પુરાંદેવેન શંભુના ॥૪॥

હો પાંડવ શ્રેષ્ઠ ! તું જે ભારભૂતેશ્વર તિર્થ કેવી રીતે થયું એ મને પુછે છે તો મને પહેલાં એ તિર્થનું મહાત્મ શ્રી ભગવાન પરમ કારણિક મહાદેવે વિસ્તારથી મને કહ્યું છે,

તે હું તને કહું છું તે તું સાંભળ ॥ ૪ ॥

॥ आसित् कृत युगे विप्रो वेदवेदाङ्ग पारगः ॥

॥ रैवतस्य मनोराद्य । साधुकर्मा गुणान्वीतः ॥५॥

પહેલાં રૈવત નામનો મનુ થયો તેના આઠી ભાગમાં
સત્યયુગને વિષે વેદ તથા વેદના અંગો બ્રહ્માનાર શુભ કર્મ-
યુક્ત મહા ગુણવાન ॥ ૫ ॥

॥ विष्णुशर्माऽति विख्यातो । सव शास्त्र विशारदः ॥

॥ क्षमा तपो दया दानम् । सत्यं शौचं धृतिर्धृणा ॥६॥

સર્વ શાસ્ત્રને જાણનાર એવો વિજયશર્મા નામનો પ્રાહ્મણ્ય હતો. કે જેમાં પ્રાહ્મણ્યનાં લક્ષણો જેવાં કે ક્ષમા, તપ, દયા-યુક્ત, દાતા, સત્ય, પવિત્રતા, ધૈર્ય, નિંદા રહિત ॥ ૬ ॥

॥ विद्या विख्यातमास्तिक्यं । एत तस्मिन्प्रतियुतम् ॥

॥ रुद्र विद्याहिये विप्राः । पूज्यन्ते नृप सत्तम ॥७॥

હે રાજા સર્વ વિદ્યા વિચારદ ઇશ્વર સંબંધી તેમજ લોકિક
સર્વ પ્રકારનું જ્ઞાન તેમજ આસ્થાવાળો આ બધાં લક્ષણો
તેમનામાં હતાં કે એ લક્ષણો જેનામાં હોય છે તે હંમેશાં
પૂજ્ય છે. અને તે ॥ ૭ ॥

॥ पतंतं नरके घोरे । तारयन्ति तरन्तिहि ॥

ઘોર નર્કમાં જનાર જે પાપિષ્ઠ જીવો તેમને પોતાનાં કરેલાં અશુભ કર્મો થયાથી છોડાવી નર્કમાંથી તેનો ઉદ્ધાર કરે છે. અને પોતે પણ નર્કમાંથી તરી જાય છે

॥ शान्ताश्च दांताः श्लिष्टाश्च जितेन्द्रिया प्राणिवधान्निवृत्ताः ॥

॥ प्रतिग्रहे संकुचिता ग्रहस्तास्ते ब्राह्मणास्तारयितु समर्थाः ॥८॥

કારણકે ક્ષમાવાન જેણે પોતાની ઇન્દ્રિયો દમન કરેલી છે, તેમજ હતેલી છે વળી પ્રાણી માત્રની પણ મન વાણી કે કાયાથી પણ હિંસા ન કરનાર અને દાન લેવામાં જેણે પોતાના હાથને પાછા ખેંચેલા હોય છે, એવા ગુણવાળા બ્રાહ્મણો આ સંસારમાંથી હંમેશાં પોતે તરે છે અને બીજા પાપી જીવોને તારે છે, એવા શક્તિવાન હોય છે. ॥ ૮ ॥

॥ પદ્મં ગુણ ગણાક્રિણાં । બ્રાહ્મણો નર્મદા તટે ॥

॥ શિલોચ્છ વૃત્તિ જીવીન્ । મવસન બ્રાહ્મણેઃ સહ ॥૯॥

એવા ગુણોથી યુક્ત એવો વિષ્ણુશર્મા નામનો બ્રાહ્મણ જેનો નિર્વાહ શિલોચ્છવૃત્તિથી કરેલ છે, તે નર્મદાજળના ઉત્તર કિનારા ઉપર કેટલાએક બ્રાહ્મણો સાથે રહેતો હતો ॥ ૯ ॥

॥ નિર્થ નિર્થે પ્રશંસતિ । બ્રાહ્મણે વિષ્ણુશર્મણઃ ॥

॥ તાદ્રશં બ્રાહ્મણં જાતું । દેવદેવો મહેશ્વર ॥૧૦॥

અને ત્યાં જ કેઈ બ્રાહ્મણો આવે તે આવા સુંદર ગુણો તથા લક્ષણોથી યુક્ત વિષ્ણુશર્માની ખ્યાલિ બધે ધરેથી જોઈને દેવોના પણ દેવે મહેશ્વર ભગવાન મહાદેવને પણ તેમને જોવાની ઇચ્છા થઈ. ॥ ૧૦ ॥

॥ મૂત્વા દ્વિજ વટુઃ શ્રીમાન્ । આજગામ તદાશ્રમમ્ ॥

॥ દ્રષ્ટ્વાર્તં બ્રહ્મણેઃ માર્થં । ઉચ્ચરણં પદક્રમમ્ ॥૧૧॥

એટલે પોતાના ઐશ્વર્યથી યુક્ત એવા મહાદેવે બ્રાહ્મણના બાળકનું રૂપ લઈ જ્યાં આ વિષ્ણુશર્મા રહે છે ત્યાં પોતે આવીને જુવે છે તો બ્રાહ્મણોની સાથે પદ કે ન જેની વિધિતિથિ છે એવા વેદનો પાઠ કરતાં જોયા અને પાસે જઈને.

॥ अभિवाद्य सतंबિપ્રા । स्वागतेनाभ्य पूजयन् ॥

॥ मुहुर्तार्थं मुवाचाथ । ब्राह्मणन्व मिहामनः ॥

॥ किमर्थं मे बटो ब्रूहि । किंकरोमि तत्रे विसृतम् ॥१२॥

નમસ્કાર કર્યા એટલે પેલા બધા બ્રાહ્મણોએ સ્વાગત તથા શબ્દથી અભિવાદન કર્યું પછીથી જ્યારે પાઠ પુરો થયો એટલે અર્ધા મુહુર્ત જેટલો કાળ વિત્યો પછી વિષ્ણુ-શર્માએ બટુકને પુછ્યું કે હે બટુક તારે અહિ આવવાનું શું કારણ છે, તેમજ તારી શું મંચા છે તે તું મને કહે અથવા તારું જે કાંઈ કામ હોય તે મને તું જણાવ. તે હું કરું આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે ॥ ૧૨ ॥

॥ श्री बटुक उवाच ॥ श्री बटुक इषी महदेव उदेवा लाज्या કેः—

॥ विद्यार्थिन मनु प्रान्तं । विद्भिर्मां द्विज सतम ॥

॥ दास्यसे यदिमां विद्यां । तनः स्थास्यामिते गृहे ॥१३॥

હે દિવ્ય શ્રેષ્ઠ હું આપની પાસે વિદ્યાર્થી થઈને આવ્યો છું માટે જો આપ મને વિદ્યા બજાવે તો હું આપના આશ્રમમાં રહિશ. આ પ્રમાણે બટુકે કહ્યું ત્યારે ॥ ૧૩ ॥

॥ ब्राह्मण उवाच ॥ विष्णुशर्मा ब्रह्मशु उदेवा लाज्या કેः—

॥ सर्वेषामेव विप्राणां । बटोत्वं पात्र उत्तमः ॥

॥ दानानां परमं दानं । कथं विद्या न दीयते ॥१४॥

હે બટુક ! બ્રાહ્મણોમાં બટુકને સૌથી શ્રેષ્ઠ પાત્ર ગણવામાં આવેલું છે. તો એવું જે તું ઉત્તમ પાત્ર આજે મને બટુક રૂપી મળ્યું તો હું સર્વ દાનોમાં શ્રેષ્ઠ એવું વિદ્યાર્થી દાન તને કેમ નહીં આપું. પણ ॥ ૧૪ ॥

॥ ગુરુ શુ શ્રુણ્વા વિદ્યા । પુષ્ક લેન ધનેનવા ॥

॥ અથવા વિદ્યાયા વિદ્યા । ભવતિતી ફલપ્રદા ॥૧૫॥

વિદ્યા હંમેશાં ત્રણ પ્રકારની હોય છે એક તો ગુરુની સેવા કરવાથી બીજી પુષ્કળ ધન આપ્યાથી અને ત્રીજી અરસપરસ વિદ્યા આપવાથી જે વિદ્યા પ્રાપ્ત થાય છે તે વિદ્યા હંમેશાં ઉત્તરોત્તર ઉત્તમ મધ્યમ અને કનિષ્ઠ ક્ષણે આપે છે આ પ્રમાણે વિષ્ણુશર્માએ કહ્યું ત્યારે ॥ ૧૫ ॥

॥ શ્રી વટુક ઉવાચ ॥ શ્રી બટુક કહેવા લાગ્યા કે:—

॥ યથાન્યે બાલકા સ્તત્તે । શુશ્રુવંતિ હ્યહર્નિશમ ॥

॥ ભગવાન વટુક સાર્થ । શુ શ્રુણ્વામિ તથા ધ્રુવમ્ ॥૧૬॥

હું ભગવાન જેમ આ બધા બાળકો આપની હંમેશાં અહીં રહીને સંવા કરે છે તે પ્રમાણે હું પણ તેમની સાથે અહીં રહીને જરૂરથી આપની સેવા હંમેશાં કરીશ આ પ્રમાણે બટુકે કહ્યું ત્યારે ॥ ૧૬ ॥

॥ શ્રી માર્કંડેય ઉવાચ ॥ શ્રી માર્કંડેયમુનિ કહેવા લાગ્યા કે-

॥ તથેતિ ચોક્ત્વા વિપેન્દ્રઃ । પટપંસનં દિને દિને ॥

॥ વર્તતે સદ્ શિષ્યેઃ સ । શિલ્લેન્ચ્છાનુપહારયન ॥૧૭॥

બ્રાહ્મણોમાં શ્રેષ્ઠ એવા વિષ્ણુશર્માને આ પ્રમાણે સેવા ભાવથી રહીને તે બટુકે ભણવાની હા કહી એટલે દરરોજ તેને ભણાવવા લાગ્યા અને તે બટુક બધા બ્રાહ્મણોના બાળકોની સાથે હંમેશાં શિલ્લેન્ચ્છાવ્રત્તિ કરવા જવા લાગ્યા ॥ ૧૭ ॥

॥ તતઃકનિ પયાહોતિ, । પ્રોક્તો વટુનિરિશ્વરઃ ॥

॥ પચનાયં વટો કર્મ । કુરુ પયયિ માગતમ્ ॥૧૮॥

આ પ્રમાણે કેટલાએક દિવસ બીત્યા એટલે સાક્ષાત
ઈશ્વરરૂપી બટુકને પેલા બધા બટુકો કહે કે હે બટુક આજે
અનુક્રમે રસોઈ કરવાનું કામ તારે માથે આવેલું છે, તેા તું
આજે તે બનાવજે ॥ ૧૮ ॥

॥ તથાતે ચોક્ત્વા દેવેશ । તદાથમ પદેમ્થિતઃ ॥

॥ અધ્યાપકશ્ચ શિષ્યાશ્ચ । યતં જગતુર્યથાગુરા ॥૧૯॥

આ પ્રમાણે કહ્યું એટલે ભગવાન મહાદેવને (ધેર)
આશ્રમમાં મુકી હંમેશના રીવાજ પ્રમાણે ગુરુ અને શિષ્યો
શિલોન્મુલત્તિ કરવા માટે વનમાં ગયા ॥ ૧૯ ॥

॥ વદુ વનસ્પતિર્વાત્વા । કામધેનુ મથા ત્રર્વાત્ ॥

॥ ચાવદા ગદ્ગતે ત્રિપ્રો । વદુભિઃ મદ્દ મદિરં ॥૨૦॥

તેમના ગયા પછી શ્રી ભગવાન મહાદેવરૂપી બટુકે
વનસ્પતિઓ તથા કામધેનુ ગાયનું સ્મરણ કર્યું, એટલે તેમને
બોલાવીને કહેવા લાગ્યા કે વનમાં શિષ્યો માથે લુફ્ફ ગયા
છે (ધેર) આશ્રમમાં આવે ॥ ૨૦ ॥

સંસિદ્ધમન્નં મદિરં કર્તવ્યં નાચજાથયે ॥

ત્યાં મુધીમાં તારે મારી આજાથી આ આશ્રમમાં રસોઈ
તર્પિયાર કરી રાખવી આ પ્રમાણે કહીને

॥શ્રી માર્કંદેય ઉવાચ ॥ શ્રી માર્કંડેયમુનિ કહેવા લાગ્યા કે:-

॥ એક મુકત્વા સ્વતાન્સર્વાન । વદુસૂયો મહેશ્વરઃ ॥

॥ તદાનીમેવ તે યત્ર । તત્રયાતોનુ લીલયા ॥૨૧॥

આ પ્રમાણે તમામને કહીને બટુકરૂપી શ્રી ભગવાન
મહાદેવ તેજ વળતે ત્યાંથી પોતાની લીલા ગતાવવા માટે જ્યાં
ગુરુ તથા શિષ્યો ગયા છે ત્યાં તેમની પાછળ પોતે ગયા. ॥૨૧॥

॥ ધિક્કતો વદુમિસ્તૈસઃ । તતો વૈ ગુરુ સન્ધૌ ॥

એટલે પેલા બધા બટુકો તેમને ધિષ્ઠારવા લાગ્યા અને પોતાના ગુરુ વિશ્ણુશર્મા પાસે જઈને

॥ વટવ ઉચુઃ ॥ બટુકો કહેવા લાગ્યા કે:-

॥ શ્રુત્સામ કંઠા સર્વેસ્મ । હતોગત્વા સ્વમાશ્રમમ્ ॥

॥ ત્વાયસિધ્ધેનચાન્નેન । તૃપ્તિ યામ્યામ વૈયતઃ ॥૨૨॥

આપણે બધા ભૂખ્યા તરસ્યા થયેલા છીએ તે અહિંયાંથી ઘેર જઈને તૈયાર બનાવેલી રસોઈ જમીને શાંત અને તૃપ્ત થઈશું એવી અમે આશા રાખી હતી ॥ ૨૨ ॥

॥ તદ્વૃતા ચિતિતં સર્વં । ત્વયા ગત્ય કૃતં દિનઃ ॥

॥ મિથ્યા પ્રતિજ્ઞા મૂઢેન । દુર નુષ્ટિત મચતે ॥૨૩॥

પણ તે બધા વિચારો તેં અહિં આવીને નાશ કર્યા અને અમારું તેં ઉલટું ખોટું કર્યું. તારા જેવા મિથ્યા પ્રતિજ્ઞા મૂઢ માણસ કોણ હોય જે આવું અસત્ય આચરણ કરે. આ પ્રમાણે કહ્યું એટલે ॥ ૨૩ ॥

॥ શ્રી વટુક ઉવાચ ॥ શ્રી બટુક રૂપી મહાદેવ કહેવા લાગ્યા કે:-

॥ ર્દષ્ટ્યાવાપ્યન્તુ તાપંવા । મોજાનાર્થદ્વિજર્વમાઃ ॥

॥ માકુરુધ્વં યથાન્યાયં । સિધ્ધેન્નેન ગૃહમેષ્યથ ॥૨૪॥

હે બ્રહ્મણ બાળકો તમે બધા મારી ઉપર ભોજનને માટે હોધ તેમજ ખોટી ઇર્ષ્યા ન કરો. કારણ કે મેં તમારા કહેવા મુજબ મારા વારા પ્રમાણે આજે રસોઈ તૈયાર કરી છે માટે તમે બધા ઘેર ચાલો. આ પ્રમાણે કહ્યું એટલે ॥૨૪॥

॥ વટવઃ ઉચુઃ ॥ બટુકો કહેવા લાગ્યા કે:-

॥ અસિધ્ધે સિદ્ધ મસ્મકં । યત્ત્વયા સમુદાહતં ॥

॥ ગતૈસ્ત્રાનૃતં દ્રષ્ટ્વા । વદ્ધ્વા ક્ષપ્યસ્ત્વમંમસિ ॥૨૫॥

તેં રસોઈ તૈયાર કરી નથી અને તું અમને કહે છે કે મેં તૈયાર કરી છે તો ઘેર જઈ અને જો ત્યાં રસોઈ તૈયાર નહીં લેવામાં આવે તો અમે તને જુડે! જાણી બાંધીને પાણીમાં ફેંકી દઈશું. આ પ્રમાણે કહ્યું એટલે ॥૨૫॥

॥ વદુલ્લાહ ॥ શ્રી બગવાન મહાદેવ રૂપી બદુક કહેવા લાગ્યા કે:---

॥ ધ્રુવધંમો દિજયગઃ સોગધ્યાયાદિજર્વમાઃ ॥

॥ પ્રતિજ્ઞાં મમ દુર્વર્ણાં । યાં જુઃવા ત્રિસ્મયો મચેત ॥૨૬॥

હું દિજ શ્રેષ્ઠો તમે બધા ગુરૂની સાથે હું અહીં એક પ્રતિજ્ઞા કરું છું તે તમે સાંભળો. કે જે પ્રતિજ્ઞા મારી જ્યાં પડીથી કરી શકે નહિ એવી કઠણ છે અને તમને સાંભળવા માત્રથી આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન થશે એવી છે ॥ ૨૬ ॥

॥ ચદિ સત્ય મિદં સર્વે । ચદુક્તં મચતાં મયા ॥

॥ યયં વધ્વાતતઃ સર્વે । ક્ષણ્તવ્યા નર્મદા જલે ॥૨૭॥

માટે જો તમે મને કહ્યું કે તને અમે બાંધીને પાણીમાં નાખી દઈશું એ વાત સાચી હોય તો હું પણ તમને કહું છું કે મેં જે કહ્યું તે જો સત્ય હોય તો હું તમને બધાને બાંધીને નર્મદાજળના પાણીમાં ફેંકી દઉં. ॥ ૨૭ ॥

॥ પરયાય ત્વમુવાધ્યાય । વદ્ધાનાં ક્ષીરનાં હૃદે ॥

॥ ગતાનામાથમે સાક્ષી । સર્પીતે વાસિનાં હિનઃ ॥૨૮॥

માટે હું ગુરૂ અમે બધા તમારી પાછળ અનુસરનાર હોવાથી આપણે આશ્રમમાં જઈશું તો અમારા બંને પક્ષના સાક્ષી તમે છો માટે આજે તમે આ બધાંને બાંધીને પાણીમાં નાખી દીધેલા દેખશે. આ પ્રમાણે કહ્યું ત્યારે ॥ ૨૮ ॥

॥ શ્રી માર્કંડેય ઉવાચ ॥ શ્રી માર્કંડેયમુનિ કહેવા
લાગ્યા કે:—

॥ તથેતિ કૃત્વા તે સર્વે । સમયં ગુરુ સન્ધિૌ ॥

॥ સ્નાત્વા જળત્રા વિધાનેત । ભૂતિ ગ્રામં તનો યયુઃ ॥૨૯॥

આ પ્રમાણે અરસપરસ ગુરૂની સાનિધ્યમાં પ્રતિજ્ઞા કરીને તે બધા વનમાંથી નર્મદાજીના કિનારા ઉપર આવી સ્નાન, સંધ્યા, પૂજા, જપ, વિગેરે કરી પોતાના નિવાસસ્થાન-રૂપ ભૂતિ ગ્રામમાં આવ્યા. ॥ ૨૯ ॥

॥ દ્રષ્ટ્વા તે વિસ્મયં જગ્મુ । વિમૃતે મૈશ્ય મોજને ॥

॥ ષટ્ સ્નાન્નેત તે રાજન । જુહુવુઃ વૃમ્બુજુઃ પૃથક્ ॥૩૦॥

પોતાના આત્મનમાં આવીને જોયું તો હે રાજન ષટ્સ લોજન તૈયાર બનાવીને ત્યાં પાથરેલાં હતાં તે જોઈને બધા આશ્ચર્ય પામી ગયા, પછીથી તેમણે નિત્ય નૈમિત્તિક વૈશ્વ-દેવાદિક, હોમ-વિગેરે કરીને બધા જમવા લાગ્યા ॥ ૩૦ ॥

॥ તુષ્ટઃ પ્રોવાચ વચનં । ઉપાધ્યાયસ્તતો મુદા ॥

જમવાથી સંતુષ્ટ થયેલા ગુરુ મહાન આનંદમાં આવી કહેવા લાગ્યા.

॥ શ્રી અધ્યાપક ઉવાચ ॥ ગુરુ બદ્ધકને કહે છે કે:—

॥ વરદોઽસ્મિ વગંવન્મ । શૃણુ યસ્તચ રોચતે ॥

॥ સાંગોપાંગા મ્નુતે વેદાઃ । શાસ્ત્રાણિ વિવિધાનિચ ॥૩૧॥

હે વરદ હું તારા ઉપર પ્રયત્ન થયો છું માટે તને વરદાન આપું છું કે જે વરદાન તારી ઇચ્છા પરિપૂર્ણ કરે એવું છે. તો તને વેદો તથા ઉપવેદો અને અનેક પ્રકારનાં

શાસ્ત્રી બધા પ્રકારની તમામ વિદ્યા મારા વરદાનથી તને પ્રાપ્ત થાઓ. આ પ્રમાણે શુરૂએ કહ્યું એટલે ॥ ૩૧ ॥

॥ શ્રી માર્કંડેય ઉવાચ ॥ શ્રી માર્કંડેય મુનિ કહેવા લાગ્યા કે:—

॥ પવમુક્તઃ સગુરુણા । તૈશ્ચિક્રીડ યથાસુખમ ॥

॥ દ્વિતિયેચ તતઃ પ્રાપ્તે । દિવસે નર્મદા જલે ॥ ૩૨ ॥

કે આ પ્રમાણે શુરૂની પાસેથી વરદાન પ્રાપ્ત કરી તે બધાઓની સાથે તે દીવસ આનંદમાં નિર્ગમન કર્યો પછીથી બીજે દીવસે સવાર થયું એટલે નર્મદાજીના કિનારા ઉપર સ્નાન કરવા માટે બધા ગયા.

॥ ક્રીડનાર્થ ગતાઃ સર્વે । સોપાધ્યાયા યુધિષ્ઠિર ॥

॥ તતઃ સ્મૃત્વા પર્ણતંત્ર । સમાભાષ્ય પરસ્પરમ ॥૩૩॥

હું યુધિષ્ઠિર નર્મદા જળમાં રમત કરવા માટે શુરૂની સાથે બધા વિદ્યાર્થીઓ ઉતરેલા છે ત્યાં રમત કરતાં કરતાં અરસપરસ પેલા બટુકે ગર્ભ દાલની વાત કરી કે મેં કાલે જે તમારે માટે પ્રતિજ્ઞા કરેલી છે તેની બધાંને યાદ લાવીને ॥ ૩૩ ॥

॥ મારં ત્રવંશ સર્વેષાં । બટુનાં બહિ દામભિઃ ॥

॥ શાપાનુગ્રહૃદ્દેવો । ક્ષિપત્તોયે યથા ગૃહે ॥૩૪॥

વેલાની દોરડીઓ બનાવી બધા વિદ્યાર્થીઓના તેનાથી ભારે બાંધી શાપાનુગ્રહ કરવાની શક્તિ છે જેનામાં એવા ભગવાન મહાદેવરૂપી બટુકે તે વિદ્યાર્થીઓના ભારાને પાણીમાં ફેંકી દીધો. જેમ કેઈ વસ્તુ ઘરમાં ફેંકી દોય તેમ નિઃશંક પણથી ફેંકી દીધો. ॥ ૩૪ ॥

॥ જલે ક્ષિપ્તાન વટુન દ્રષ્ટ્વા । વિપળેન તતો નૃપ ॥

॥ વટુઃ સગુરુણા પ્રોકો । હા કિંતે સાહસં કૃતમ્ ॥૩૫॥

આ પ્રમાણે બધા બટુકેને પાણીમાં નાખીને નિશ્ચિંત થઈને ઉભેલા તે બટુકને જોઈને હે રાજા ! તે વિષ્ણુશર્મા ગુરૂએ મહાદેવરૂપી બટુકને કહ્યું કે હે બટુક આ તેં કેટલું સાહસ કર્યું. વળી ॥ ૩૫ ॥

॥ પતેષાં પિતરો મૂઢ । શિષ્યાણાં ગ્રહ માગતાઃ ॥

॥ યદિ દશંતિ તે પૂત્રાન । વક્ષ્યામિ ક્વ ગતાનિહ ॥૩૬॥

હે મૂર્ખ આ બધા શિષ્યોના માતા પિતાઓ મારે ઘેર આવીને જશે, તો હું એમને કયાંથી બતાવીશ. તેમજ પૂછશે કે કયાં ગયા છે, તો હું શું કહીશ. ॥ ૩૬ ॥

॥ પથં સતિ મહા મહામારે । યદિ કશ્ચિન્મરિણ્યતિ ॥

॥ તદા સ્વકિય જીવેન । કિં જીવયિતુ મર્હતિ ॥૩૭॥

અને એમ છતાં બટુજ બારને લીધે કદાચ પાણીમાં કેાઈ મરી જશે તો હું પણ મારા જીવનને હવે જીવવાની ઈચ્છા રાખતો નથી. કારણ કે, એવું નિહિંત જીવન જીવ્યાથી મને લાભ શું છે. ॥ ૩૭ ॥

॥ બ્રહ્મ હત્યાશ્ચ તે બ્રહ્મઃ । મરિણ્યતિ મૃતેમયિ ॥

॥ દ્વિજ વંધન માત્રેણ । નરકે પતનં ધ્રુવમ્ ॥૩૮॥

અને મારા મરી ગયા પછીથી તને બટુજ બ્રહ્મહત્યા-ઓનું પાપ લાગશે કારણકે બ્રાહ્મણને બાંધવા માત્રથી માણસ નર્કમાં નક્કી જાય છે તો આ તેં અનેક બ્રહ્મહત્યાઓ કરી છે. તો તેનાથી તું કયાં છુટીશ. ॥ ૩૮ ॥

॥ પ્રાપિતે મરણાવસ્થાં । તત્ર ન જ્ઞાયતે ગતિઃ ॥

॥ મનસાપિ દ્વિજે હિંસા । યશ્ચિત્યતિ મૂઢધીઃ ॥ ૩૯ ॥

અને તું મરી જઈશ ત્યારે તારી શું ગતિ થશે તે કહી શકાય એમ નથી કારણ કે જે મુંઢ બુદ્ધિવાળો માણસ મનથી પણ જે પ્રાણીને મારવાનો વિચાર કરે છે ॥૩૯॥

॥ તસ્યાપિ બ્રહ્મહત્યાસ્યાત્ । કિમુતાધિક કારિણઃ ॥

તેને પણ બ્રહ્મહત્યા લાગે છે તો આતો તેં જાતે 'બ્રહ્મહત્યા'ઓ કરી છે આથી અધિક બીજું કયું પાપ હોઈ શકે આ પ્રમાણે ગુરુએ કહ્યું ત્યારે

॥ શ્રીમાર્કંડેય ઉવાચ ॥ શ્રી માર્કંડેય મુનિ કહેવા લાગ્યા કે

॥ પવમુક્તસ્તુ વિપ્રેણ । ઉજ્જહાર વદુન જલાત્ ॥

॥ મારંમુક્ત્વા ગુરોરગ્રે । છાદ્યામાસ તાન્દ્વિજાન ॥૪૦॥

આ પ્રમાણે વિષ્ણુશર્મા પ્રાણીને બંદુકને કંઠાર વચન કહ્યું એટલે શ્રીભગવાન મહાદેવે પાણીમાંથી પેલા વિદ્યાર્થીઓના ભારાને બહાર કાઢીને પોતાના ગુરુ આગળ લાવી મુક્યો. અને તે ભારાને પોતાના વસ્ત્રથી ઢાંકવા લાગ્યા. ॥૪૦॥

॥ સ્વચ્છેગ નૃપ શ્રેષ્ઠ । તસ્યૌ પ્રાંજલિ રગ્નતઃ ॥

હાથ જોડીને હે રાજન્ પોતાના ગુરુની આગળ ઉભા રહ્યા.

॥ મુંચ સર્વાન પૃથક્કૃત્વા । યદિ જીવતિ સત્વરમ્ ॥

॥ ધણાનૃણ્ય ગતાસ્તર્વે । હૃષ્ટસ્વાંતે ચ વૈ વટો ॥૪૧॥

ત્યારે ગુરુ કહેવા લાગ્યા કે હે બંદુક આ બધા પોતાની પ્રતિજ્ઞા પાળવાને માટે મરવા તૈયાર થયેલા એવા તેમને હવે

તું છોડ અને બધાને છુટા પાડીને મુક કારણ કે કહાચ
કેાઇ, એમાંથી જીવી જાય તો સારૂ માટે તું ઉતાવળ કર. ॥૪૧॥

॥ ઉપાધ્યાય વચ્ચઃ શ્રુત્વા । યાવદ્ભારાદ વિમુન્ચતિ ॥

॥ ભારસ્થાને મહાલિંગં । તાવદુચ્છિન્નતે મૈશ્વરમ્ ॥૪૨॥

એવું જ્યાં ગુરૂએ કહ્યું ત્યારે પેલા બટુકે વિદ્યાર્થી
એના ભારાને જ્યાં છોડ્યો તો જ્યાં ભારો મુકેલો હતો
તે ઠેકાણે ઈશ્વરનું શ્રીભગવાન મહાદેવનું મહાન લીંગ
પૃથ્વિને ભેદીને નીકળેલું હીલું. ॥૪૨॥

॥ દર્શસમૃતાંતાશ્ચ । જિવિતાન પુરતો ગુરુઃ ॥

॥ સ્વરૂપ ધારિણં શંભું । સાયુધં સવિભૂષણમ્ ॥૪૩॥

અને મરણ પામેલા એવા પેલા વિદ્યાર્થીએ બધા જીવતા
થયેલા જોયા. એટલે પોતાની (આગળ) સામે સર્વ જગતનું
કલ્યાણ કરનાર એવા જેણે પોતાનાં આયુધ તથા વાહન,
અને આ ભૂષણ ધારણ કરેલાં છે. એવા પોતાના મુળસ્વરૂપી
ભગવાન શ્રી મહાદેવને જોયા. ॥૪૩॥

॥ તતઃ સવિસ્મયાવિષ્ટો । વીક્ષ્ય સર્વોશ્ચ શિષ્યકાન ॥

॥ વિષ્ણુશર્મા સમુત્થાય । પ્રણામમકરોદ્ભૂવિ ॥૪૪॥

તે વખતે વિષ્ણુશર્મા એકદમ આશ્ચર્ય સાથે પોતાના
બધા શિષ્યોને જીવતા થયેલા જોઈને શ્રીભગવાન મહાદેવનું
સાક્ષાત્ ઈશ્વરસ્વરૂપ જોયું એટલે ઉભા થઈ પૃથ્વી ઉપર પડીને
સાપ્તાંગ નમસ્કાર કર્યા. ॥૪૪॥

॥ શ્રી વિષ્ણુશર્મોવાચ ॥ પછી વિષ્ણુશર્મા કહેવા લાગ્યા.

॥ ધન્યોઽસ્મિ કૃત પુણ્યોઽસ્મિ । કિં કરોમિ તવેશ્વર ॥

॥ અજ્ઞાનેન મયા તેદ્ય । યદુક્તં પરમેશ્વર ॥૪૫॥

કે હે ઈશ્વર મેં કેટલાંએક પૂર્વે પુન્ય કર્યાં હશે ધન્ય છે કે મને આજે આપના કલ્યાણમય સ્વરૂપનાં દર્શન થયાં, માટે હે પ્રભુ આપને માટે હું શું કરું કે આજે મેં આપને અનેક કઠોર શબ્દો કહ્યા છે, તે અજ્ઞાનથીજ કહેલા છે. ॥૪૫॥
 ॥ દુરુક્તંમ પ્રિયં વાવિ । કૃતં તત્ક્ષંતુ મર્હસિ ॥

તો મારાથી આપની પાસે જે કંઈ ખોટું ખરું થયું હોય તેની મને આપ ક્ષમા આપજો. આ પ્રમાણે વિપ્રશર્માએ કહ્યું ત્યારે

॥ શ્રી મહેશ્વર ઉવાચ ॥ શ્રી મહાદેવ કહેવા લાગ્યા.

॥ મધ્વાન ગુરુ ભવાન દેવો । મવાન્પૂજ્યશ્ચ મે પિતા ॥

॥ વેદગર્ભ નમસ્તેઽસ્તુ । નાસ્તિ કશ્ચિદ્વ્યતિક્રમઃ ॥૪૬॥

કે આપ મારા ગુરુ છો તેથી પિતાતુલ્ય તેમજ દેવ તુલ્ય છો, કારણ કે આપનું શરીર વેદમય છે એવા આપને હું નમસ્કાર કરું છું કે આમાં કંઈજ મને ઉલટું લાગે એવું આપે કયું નથી, કારણ કે આપણા

॥ જનિતા ચોપનેતાચ । યશ્ચ વિદ્યાં પ્રયચ્છતિ ॥

॥ અન્નદાતા મયત્રાતા । પંચૈતે પિતરઃ સ્મૃતાઃ ॥૪૭॥

શાસ્ત્રમાં જન્મ આપનાર, ઉપનયન આપનાર, વિદ્યા આપનાર, અન્ન આપનાર, અને ભયથી રક્ષણ કરનાર, આ પાંચ જણને પિતા કહેવામાં આવ્યા છે માટે આપનો દોષ અપરાધ એવો થએલો નથી કે જેની હું ક્ષમા આપું. ॥૪૭॥

॥ યત્રમે વિહિતો મારઃ । સદ્વાચ્યાયિ દ્વિજન્મનાં ॥

॥ મારભૂતિરિતિ રૂપાનં । તેન તિર્થ મચિષ્યતિ ॥૪૮॥

પરંતુ જ્યાં મેં આ મારા સહાધ્યાયી વિદ્યાર્થીઓને
ભારે મુક્યો હતો. તે જગ્યા ઉપર આપને મારાં દર્શન થયાં
છે આ તિર્થનું નામ આજથી ભારભૂતિ નામનું અહિં
નર્મદાજીના ઉત્તર કિનારા ઉપર પ્રખ્યાત થશે. ॥૪૮॥

॥ ભારભૂતિશ્વરં નામ્તા । યોમામર્ચયિષ્યતિ ॥

॥ લિંગેઽસ્મિન્બ્રાહ્મણ શ્રેષ્ઠ । મૂર્તિં મુક્તિં સ લક્ષ્યતે॥૪૯॥

અને એ ભારભૂતિ તિર્થમાં આવીને જે માણસ ભાર-
ભૂતિશ્વરના નામથી અમારા લિંગની શ્રદ્ધા, ભક્તિથી પુજા
કરશે તો તે મનુષ્યને હે પ્રાક્ષણશ્રેષ્ઠ લાભ અને મોક્ષ બંને
પ્રાપ્ત થશે ॥૪૯॥

॥ एवमुक्त्वा तदापार्थ । विष्णुशर्माणं मिश्वरः ॥

॥ तिर्थे समापृच्छयात्मानं । द्विजानંતर्दधे स्वयम् ॥૫૦॥

આ પ્રમાણે કહીને વિષ્ણુશર્મા તથા પ્રાક્ષણને કહીને
હે પાર્થ શ્રી ભગવાન મહાદેવને તિર્થમાં પોતાના મુળ
સ્વરૂપ સાથી લીંગમાં અંતર્ધ્યાન થઈ ગયા. ॥૫૦॥

॥ श्री मार्कण्डेय उवाच ॥ त्वारे मार्कण्डेय मुनि कहेवा लाज्या हे

॥ तदा प्रमृति तत्तिर्थे । भारभूतिश्वरं मतम् ॥

॥ विख्यातं सर्व लोकेषु । महा पातक नाशनम् ॥૫૧॥

ત્યારથી એ તીર્થ ભારભૂતિશ્વરના નામથી સર્વ લોકમાં
પ્રખ્યાત થયું કે જે તિર્થનું સેવન કરવાથી ગમે તેવાં મહાન
પાપો હોય તો તે પણ નાશ પામે છે. ॥૫૧॥

॥ ब्राह्मणा विस्मिताः सर्वे । विष्णुशर्मा पुरोगमाः ॥

॥ पुजयां चक्रिरे देवं । तत्र तिर्थे युधिष्ठिरं ॥૫૨॥

આ બધી શ્રી ભગવાન મહાદેવની લીલા જોઈ અને તેમના મુખારવીંદથી તીર્થનું મહાત્મ્ય વિષ્ણુશર્મા ને આદિ લઈ બધા પ્રાણીઓ સાંભળીને આશ્ચર્ય પામ્યા. પછીથી તેમણે તે તીર્થમાંડે યુધિષ્ઠિર સ્નાન કરી દેવાધિદેવ શ્રીભારભૂતિશ્વર નું પૂજન કર્યું. ॥૫૨॥

॥ તત્ર તિર્થે પુનર્વૃત્તામિતિહાસં પુરાતનમ્ ॥

॥ સમા હિ તમના પાથ । ઋણુ તત્પાપ નાશનમ્ ॥૫૩॥

હવે હે પાર્થ આ તિર્થમાં બીજો એક પુરાતન ઇતિહાસ બનેલો છે તે હું તને કહું છું કે તે તું સાવધાન ચિત્તથી સભળ કે જેના સાંભળવા માત્રથી પ્રાણી માત્રના પાપનો નાશ થાય છે. ॥૫૩॥

॥ પુરા કૃતયુગસ્યાદૌ । વૈશ્યઃ કશ્ચિન્મહાધનઃ ॥

॥ સુકેશ इति विख्यातो । तस्य पुत्रोऽति कश्चिन्महाधनः॥૫૪॥

પહેલાં સત્યયુગની આદીમાં કોઈ એક સુકેશ નામનો મહા ધનવાન વાણીઆ હતો તેને એક મહાન ધાર્મિક પુત્ર હતો. ॥૫૪॥

॥ सोमशर्मा इतिख्याती । दाता मति मतांबरः ॥

॥ ससरवायं वणिकपुत्रं कंचित चक्रे तु निर्धनम् ॥૫૫॥

તેનું નામ સોમશર્મા એવું હતું, તે દાન આપનાર તેમજ બુદ્ધિવાન હતો. તેણે કોઈ એક ગરીબ વાણીઆના પુત્રની સાથે (ભાઈબંધી) મિત્રાચારી કરી હતી. ॥૫૫॥

॥ सहदेवा ह्ययं राजन । सर्वं कर्मसु कोविदं ॥

॥ एक दातु समं तेन । व्यवहार मर्चिमयत् ॥૫૬॥

હે રાજા તેનું નામ સહદેવ એવું હતું. અને તેનામાં સર્વ જાતની કળાકૌશલ્યતા હતી, એટલે એક દીવસના સમાયોગે સોમશર્મા પોતાના મિત્ર સહદેવની સાથે વેપાર રોજગારની વાતચીત કરવા બેઠા હતા. ॥૫૬॥

॥ વૈષ્ય ઉવાચ ॥ તેમાં સોમશર્મા સહદેવને કહેવા લાગ્યા કે

॥ સર્વે સમુદ્ર યાનેન । ગચ્છાવો यदि मन्यसे ॥

॥ માંડેં बहु समादायः । मदीय द्रव्य साधने ॥ ૫૭॥

હે મિત્ર તારું મન જો માનતું હોય તો આપણે વહાણમાં અનેક દ્રવ્ય ઉપર્જન કરવાની વસ્તુઓ ભરીને પરદેશ વ્યાપાર કરવા જઈએ, ॥૫૭॥

॥ पर द्विपं गमिष्याव । उत्कर्षश्चावयोः समः ॥

॥ तथेति तेन चैवोक्तं । मंत्रयित्वा मनोगत ॥૫૮॥

અને ત્યાં જે વ્યાપારમાંથી નફો મળશે. તેમાં તારો તથા મારો સરખો ભાગ છે આ પ્રમાણે અનેક મિત્રોએ પરસ્પર વિચાર કરી મનની વાત જે હતી તે કહી દીધી. ॥૫૮॥

॥ सर्वे क्रयाणकं नित्या । तावा रुढौ महोदविं ॥

॥ परं द्विपं तयोर्गत्वा । विक्रिते वसुतत्तदा ॥૫૯॥

અને વ્યાપાર કરવાની તમામ વસ્તુઓ ભરી વહાણ સમુદ્રમાં ચાલતું કર્યું. કેટલાએક દિવસે બીજા દેશમાં તેઓ પહોંચ્યા, ત્યાં વ્યાપાર કરવા લાગ્યા. ॥૫૯॥

॥ प्राप्तं बहु सुवर्णं वै । रत्नानि विविधानिच ॥

॥ नावं तां सभृतां कृत्वा तोपश्चादाकूरोहतु ॥૬૦॥

વ્યાપારમાં મળેલા ધનથી સોનું તથા અનેક જાતનાં

રત્નો હીરા, માણિક, મોતી વીગેરે લઈ વહાણમાં ભરી દીધાં
પછીથી બંનેઉ મિત્રો પોતાના દેશમાં પાછા આવવા માટે
વહાણમાં બેઠા.

॥ નાવમંતર્જલે જ્ઞાત્વા । નિશિથે સ્વર્ણ સંભૂતાં ॥

॥ દ્રષ્ટ્વા તં સોમ શર્માણિ । ઉત્સંગે કૃત મસ્તકે ॥૬૧॥

મધ્યરાત્રિનો સમય થંએલો છે પોતાના બોળામાં માથું
મુકીને સુતેલો સોમશર્માને બેઠ, વહાણ મધ્ય દરિયામાં
આવેલું છે એટલે આ સહદેવ વીચાર કરવા લાગ્યો કે—

॥ અસ્યાર્ધીન મિદં સર્વં । દ્રવ્યજાત મશેષતઃ ॥

॥ ઉત્કર્ષાર્ધં ચમે દદ્યાત્ । તત્ર ગત્વેતિ વાનવા ॥૬૨॥

આ વહાણમાંનું ધન બધું તેમજ અમારા પંત્યાળો
નફો પણ એના કબજામાં છે તો ઘેર જઈ પછીથી એ મને
મારો ભાગ આપે કે ન આપે તો મારે શું કરવું. ॥૬૨॥

॥ इति निश्चित्य मनसा । पापस्तं लवणौदधौ ॥

॥ चिक्षेप सोमशर्माणं । ध्यात्वा पापं हि चेतसा ॥૬૩॥

એવો મનમાં નિશ્ચય કરી, તે પાપી, એવા સહદેવે,
મનમાં પાપ લાવી પોતાના ભાઈબંધ સોમશર્માને ઉંઘતો
બાણી બિંચકીને સમુદ્રમાં નાખી દીધો. ॥૬૩॥

॥ उत्तिर्णस्तरणात्तस्માत् । ततः संगृह्य तद्धनम् ॥

॥ स्वस्थः स्वगृहमागात्स । निःशंकः सुप्रतीकवत् ॥૬૪॥

પછી બાણે મેં કંઈપણ પાપ કર્યું નથી એમ નિઃશંક
પણે સ્વસ્થચિત્તે વહાણમાંનું ભરેલું જે ધન હતું તે બધું
લઈને પોતાને ઘેર આવ્યો. ॥૬૪॥

॥ તતઃ કતિપયાહોભિ : સંયુક્તો કાલ ધર્મતઃ ॥

॥ ગતો યમપુરં ઘોરં । ગૃહિતો યમકિંકરૈઃ ॥૬૫॥

એમ કરતાં કેટલાક દીવસે તે વાણીઓ મરણ પામ્યે। એટલે પોતાના પાપકર્મ વડે કરીને તેને યમરાજના હુતે પકડીને ઘોર એવા જમપૂરમાં લઈ ગયા. ॥૬૫॥

॥ સનીતસ્તેન માર્ગેણ । યત્ર સંતપતે રવિઃ ॥

॥ કૃત્વા દ્વાદશઘાત્માનં । સંપ્રાપ્તે પ્રલયે યથા ॥૬૬॥

ત્યાં એ વાણીઓને એવા માર્ગમાં થઈને લઈ જવામાં આવ્યે। કે જ્યાં શ્રીભગવાન સૂર્યનારાયણ જગતના પ્રલય સમયે, જેમ પોતાના બાર સ્વરૂપથી તપે છે, તે પ્રમાણે તે માર્ગમાં પણ તપેલા હતા. વળી ॥ ૬૬ ॥

॥ સુતત્તા બાલુકા યત્ર । શુધા તૃણો તમો મહત્ ॥

॥ યત્ર તોય કથા નાસ્તિ । ન છાયા નાશ્રયઃ ક્વચિત્ ॥૬૭॥

વળી જે માર્ગમાં રેતી પાથરેલી તે પણ ખુબ તપેલી છે, તેમજ ભૂખ, તરસ, અંધારું પણ બહુજ છે, એવા ઉપર નીચેના તાપથી ત્યાં થઈને જનાર માણસને માટે છાયા પણ નથી, તેમજ કોઈ જાતનું ખીણું વિશ્રાંતિ લેવાનું સ્થાન નથી તેા ત્યાં પાણીની તો વાતજ શી કરવી—વળી ॥ ૬૭ ॥

॥ સુતિક્ષ્ણા કંટકાયત્ર । યત્ર શ્વાનાઃસુ દારુણાઃ ॥

॥ તિક્ષ્ણ દંડ્યા મહા વ્યાલાઃ । વ્યાઘ્રા યત્ર મહાવૃકાઃ ॥૬૮॥

જે માર્ગમાં અણીદાર ભાલા જેવા કાંટા તથા મોટી દાઢોવાળા કુતરાઓ તેમજ ભયંકર સાપો અને વાઘ, વિગેરે હતાં. ॥ ૬૮ ॥

॥ અન્નેદકં પ્રાર્થયતા । જ્વલદંગાર મશ્નનમ્ ॥

॥ છાયાઃ પ્રાર્થયિતાનાના । મૃશં તપતિ માસ્કરઃ ॥૬૧॥

એવા મહાન કઠણ માર્ગમાં થઈને જતાં રસ્તામાં ભુખ, તરસ, લાગે છે ત્યારે તે પ્રાણીને બળતા અંગારા આવા માટે આપવામાં આવે છે, તેમજ સુર્યનારાયણના પણ તે જીવ અત્યંત તાપને લીધે અનેક પ્રકારની છાયાને માટે પ્રાર્થના કરે છે. ॥૬૬॥

॥ તૈર્દહ્યમાના વહુશો । ધિલપંતિ મુહૂર્મુહૂઃ ॥

॥ હાશ્રાતઃ પુત્રમાતેતિ । ષતંતિ પથિ મૂછિતાઃ ॥૭૦॥

આ પ્રમાણે અનેક પ્રકારના દુઃખોથી બળી રહેલા તે જીવો વારંવાર હે ભાઈ, હે બાપ, હે મા એમ બોલીનેરહે છે અને રસ્તામાં અંધારાં આવવાથી ઉભાથી નીચે પડે છે. ॥૭૦॥

॥ इत्थं भूते तथा मार्गे । सनीतो यमकिंकरैः ॥

॥ यत्र तिष्ठति देवेशः । प्राणि संयमनो यम ॥૭૧॥

આવા માર્ગમાં થઈને પેલા વાણીઆ, સહદેવને યમરાજના દૂતોએ જ્યાં દેવરાજ પ્રાણીમાત્રના શુભાશુભ કર્મના ફળને આપનાર એવા યમરાજ બેઠેલા છે. ત્યાં યમપુરીમાં લઈ ગયા ॥૭૧॥

॥ ते द्वारदेशे संस्थाप्य । निनदुर्यमकिंकराः ॥

તેને યમરાજની સલાના દ્વાર ઉપર બહાર ઉભો રાખી અંદર જઈ નોકરો કહેવા લાગ્યા

॥ दुन उचुः ॥ हुतो यमराजने કહે છે કે:—

॥ बध्वा शृङ्खल पाशेन । आनितो मित्रघातकः ॥

॥ स्थापितो द्वारि लोकेश । विधत्स्व यदनंतरम् ॥૭૨॥

હે હે મહારાજ અમે આપના હુકમથી પેલા મિત્ર-
હત્યા કરનાર વાણીયાને બેડી પાશ વિગેરેથી બાંધીને લાવ્યા
છીએ અને તેને બહાર બેસાડેલો છે તો તેને હવે આપ
હુકમ કરો તે પ્રમાણે શિક્ષા કરીએ ત્યારે ॥ ૭૨ ॥

॥ યમ ઉવાચ ॥ યમરાજ કહેવા લાગ્યા કે:—

॥ નૈવં પૂર્વં વિક્ષિતંમે । મુખં વિશ્વસ્ત ઘાતિનામ્ ॥
યોમિત્ર દ્રોહકઃ પાપો । માનવો મા પ્રવેશ્યતાં ॥૭૩॥

હે દુતો મેં આજ દીન સુધીમાં કોઇપણ દિવસ
વિશ્વાસઘાતીનું મુખ જોયું નથી. તો જોણે વિશ્વાસઘાત તેમજ
તેમજ મિત્રદ્રોહ કર્યો છે, એવા એ પાપી વાણીયાને અહીયાં
મારી પાસે લાવતાજ નહિ. ॥૭૩॥

॥ ક્રવ્યોઽન્ન વિચારાર્થે । નિયુક્તા નિપુણાઃ સ્થિતાઃ ॥
॥ તે યત્ર વ્રતંતે તત્ર । નિયતાં મા વિચાર્યતાં ॥૭૪॥

પરંતુ અહીં આપણી પાસે એવા પાપીઓના પાપની
સજાનો નિર્ણય કરવા માટે ડાહ્યા અને વિદ્વાન એવા ઋષિએ
સભામાં બેસાડવામાં આવે છે તેમને જઈને પુછો ને તે જે
નિર્ણય આપે એને માટે તે પ્રમાણે એને શિક્ષા કરો, જાએ
વિચાર ન કરો. ॥ ૭૪ ॥

॥ इत्युक्तास्ते तमादाय । किंकराः शीघ्रगामिनः ॥

॥ कृषीन् गत्वा तानूचु । स्तं निवेद्य यमाज्ञया ॥૭૫॥

આ પ્રમાણે યમરાજની આજ્ઞા લઈ નીકળેલા તે દુતો
ઉતાવળા ઉતાવળા તે મુનિઓ પાસે પેલા પાપી વાણીયાને
લઈને આવ્યા ને કહેવા લાગ્યા. ॥ ૭૫ ॥

॥ શ્રુણુદ્વં મો ઋષિ શ્રેષ્ઠાઃ । પાપિના તેન ચત્કૃતમ્ ॥

॥ મિત્રો વૈશ્યસ્તુ વાણિજા । સંસુપ્તો નિર્ણિ ઘાતિતઃ ॥૭૬॥

હે શ્રેષ્ઠ મુનિઓ આ પાપીઓ શું પાપ કર્યું છે તે અમે તમને કહીએ છીએ તે આપ સાંભળો, કે આ વાણીઓએ વિશ્વાસથી પોતાનો મિત્ર રાત્રે ઉઘતો હતો તેને મારી નાખ્યો છે ॥ ૭૬ ॥

॥ ધન લોભેન વિશ્વસ્તઃ । કૃતોત્સંગ શિરા સુચિઃ ॥

॥ આદિશ્યતાં ગતિસ્તસ્ય । યથા શાસ્ત્રં હિનોદ્વિજાઃ ॥૭૭॥

કારણ કે ધનના લોભથી, પવિત્ર હૃદયથી, પોતાના ખોળામાં માથુ મુકીને ઉઘતો હતો તેને એણે માર્યો છે. માટે હવે એ મિત્રદ્રોહી તથા વિશ્વાસઘાતીને માટે જે શાસ્ત્રમાં ગતિ કહી હોય તે આપ વિચાર કરીને અમને કહો. ત્યારે ॥ ૭૭ ॥

॥ ઋષય ઉચુઃ મુનિઓ કહેવા લાગ્યા કે:—

॥ અદૃષ્ટ પૂર્વ મસ્માકં । મુલં વિશ્વસ્ત ઘાતિનાં ॥

॥ મિત્ર દ્રોહ કૃતાં દુતાઃ । કૃતઘ્નાનાં વિશેષતઃ ॥૭૮॥

હે દુતો આજ દીન સુધીમાં કાંઈ દીવસ અમે ઘણું કરીને વિશ્વાસઘાતિ તથા મિત્રદ્રોહી અને કૃતઘ્નો માણસનું મુખ જોયું નથી. ॥ ૭૮ ॥

॥ કૃત્વા પદાંતરૈર્હ્યેનં । શ્રુણ્વંત્વસ્ય યથાગતિઃ ॥

માટે એને અહીંથી છોટો રાખો પછીથી અમે તમને એની જે ગતિ થતી હશે તે કહીએ છીએ તે તમે સાંભળો.

॥ શ્રી માર્કંડેય ઉવાચ ॥ ત્યારે શ્રી માર્કંડેય મુનિ કહેવા લાગ્યા કે—

॥ અન્વેષિતાનિ શાસ્ત્રાણિ । વેદાઃ સાંગાઃસ્મૃતિસ્તથા ॥

॥ પુરાણાનિચ મીમાંસા । સર્વશશ્ચ વિચારિતા ॥૭૨॥

તે મુનિઓએ પછીથી પેલા પાપીને તેના કરેલા પાપનો નીર્ણય આપવા માટે છ શાસ્ત્ર, ચાર વેદ, છ વેદના અંગો, અઠાર સ્મૃતિઓ, અષ્ટાદશ પુરાણો તેમજ પૂર્વોક્તિ મીમાંસા વીગેરે ધર્મશાસ્ત્રના ગ્રંથો બધા જોઈ વારંવાર વીચાર કર્યા. ॥ ૭૬ ॥

॥ બ્રહ્મધ્નેચ સુરાપેચ । સ્તેયે મુર્ચગનાગમે ॥

॥ નિકૃતિર્વિહિતા શાસ્ત્રે । કૃતધ્ને નાસ્તિ નિષ્કૃતિઃ ॥૮૦॥

છતાં તેમાં બ્રહ્મહત્યા કરનાર, દારૂ પીનાર, ચોરી કરનાર અને પોતાના ગુરૂની સ્ત્રીનું ગમન કરનાર એને માટે શું શિક્ષા કરવી તેનો નિર્ણય લખેલો જોવામા આવ્યો પણ કૃતધ્નીનો નિર્ણય શું કરવો તે કંઈ લખેલું જોવામાં આવ્યું નહિ. વળી ॥ ૮૦ ॥

સર્વ પાપ રતાનાંચ । દુર્વત્તામક્ષ મક્ષિણાં ॥

કાણ્યુક્તા નિષ્કૃતિઃ શાસ્ત્રે । નતુ વિશ્વસ્ત ઘાતિનામ્ ॥૮૧॥

ગમે તેવાં નાનાં મોટાં પાપો તથા અભક્ષ્ય ભક્ષણ દુરાચાર વીગેરેના નીર્ણયો શાસ્ત્રમાં લખવામાં આવ્યા છે પણ વિશ્વાસઘાતીને માટે શું કરવું તે લખ્યું કેમ નથી. ॥ ૮૧ ॥

મિત્ર દ્રોઘા કૃતધ્નશ્ચ । યશ્ચ વિશ્વાસ ઘાતકઃ ॥

ત્રયસ્તે નરકં યાન્તિ । યાવચ્ચંદ્ર દિવાકરૌ ॥૮૨॥

પણ મીત્રદ્રોહી, પોતાની ઉપર ઉપકાર કરનારનો અપકાર કરનાર, કૃતધ્ની તથા વિશ્વાસઘાતી આ ત્રણે જ્યાં સુધી ચંદ્ર સૂર્ય છે ત્યાં સુધી નર્કના અધિકારી છે. ॥ ૮૨ ॥

વાપિ કૂપ તજગાદિ । મંત્રારો ચેચ માનવાઃ ॥

ઉદ્યાન ઘાટિકાદિનાં । તરુણાં હૃદ કારકાઃ ॥૮૩॥

તેમજ વાવ કુવા તળાવને તોડી નાખનાર, તેમજ વાડી બગીચાના ઝાડોને ઉખેડી નાખનાર, અથવા કાપી નાખનાર હોય, વળી ॥ ૮૩ ॥

દાવાગ્નિ દાહકાયેચ । સતતં પ્રાણિ હિંસકાઃ ॥

ન્યાસાપહારિણો ચેચ । ગરદાઃ સ્વામિચંચકાઃ ॥૮૪॥

વનમાં અગ્નિ મુકનાર, હંમેશાં પ્રાણીઓને મારનાર, આપેલું પાણું લઈ લેનાર, તેમજ પોતાના માલીકને ઠગનાર, અને ખીજતને ઝેર આપનાર, વળી ॥ ૮૪ ॥

માતૃપિતૃ ગુરુણાંચ । ત્યાગિનો દોષ દાયિન

વાલગ્રીચ પતિંગીચ । ગર્મધ્ની કુલટાચયા ॥૮૫॥

માતા પિતા ગુરુ વિગેરનો ત્યાગ કરનાર, તેમજ તેમને દોષ આપનાર હોય. વળી સ્ત્રી થઈને જાણે બાળકત્યા કરી હોય, પતિને માર્યો હોય, ગર્ભપાત કર્યો હોય, કે વેશ્યા થઈને ફરવી હોય. અથવા તો ॥ ૮૫ ॥

વિવેક રહિતા યા સ્ત્રી । યા સ્નાત્વા ન પતિં વ્રજેત ॥

સિદ્ધાન્નંવા સ્વયં મુક્તે । ત્યક્ત્વા દેવાન પિતૃન પતિં ॥૮૬॥

વિવેક વિનાની અર્થાત મર્યાદા રહીત જે સ્ત્રી હોય તથા રજસ્વલા થઈને થોથે દિવસે સ્નાન કરીને જે પોતાના પતિ પાસે ન જતી હોય વળી રસોઈ બનાવી દેવોને નૈવેદ્ય ધરાવ્યા વિના તેમજ પિતૃઓને શ્રાદ્ધ આપ્યા વિના અને પતિને જમાડ્યા વિના હંમેશાં પોતે ખહેલી જમી લેતી હોય તો ॥૮૬॥

પતેષાંતુગતિ દ્ર્ષ્ટ્વા । નતુ વિશ્વસ્ત ઘાતિનામ ॥
 इति स्थितेषु पापेषु । गतिरेवं विधियते ॥८७॥

એવી સ્ત્રીઓના પાપને માટે શાસ્ત્રમાં નિર્ણય લખેલો છે પણ વિશ્વાસઘાતિને માટે તો ઉપર કહી ગયા તેજ નિર્ણય શાસ્ત્રમાં કરવામાં આવેલો છે. ॥ ૮૭ ॥

नान्यागति मित्रहणे । विश्वस्तेऽपिहि निश्चितं ॥

કારણ કે વિશ્વાસઘાતિ હોય તેમજ મિત્રદ્રોહી હોય એ બંનેની એકજ રિયતિ હોય છે.

कश्य उचुः ॥ એટલે આવા પ્રકારના ધર્મશાસ્ત્રના અતંક નિર્ણયો અનેક પાપોને માટે વિચાર કરી મુનિ લોકો યમરાજના હુતોને કહેવા લાગ્યા કે: —

यमदुता इतोगत्वा । पतं विश्वस्त घातिनम् ॥

कल्पकोटि शतं मायं । पर्यायेण पृथक् पृथक् ॥८८॥

હં યમદુતો! તમે આ વિશ્વાસઘાતિ મહાપાત્રી વાણીઆને અનુક્રમે બુદ્ધા બુદ્ધા નરકોમાં કરોડો કહેપો, તેમજ કરોડો વર્ષ સુધી અહીંથી બદને એના કરેલા પાપની શીક્ષાને માટે એને અનુક્રમે લોગવાવો આ પ્રમાણે પેલા મુનિઓએ કહ્યું ॥૮૮॥

ત્યારે શ્રી માર્કંડેય ઉવાચ ॥ શ્રી માર્કંડેય મુનિ કહે છે કે: -

त्रिंशत् कोटि प्रमुख्येषु । नरकेषु स्वकर्मतः ॥

क्षिप्यतामेष मित्रहो । न विचारोऽत्र कश्चन ॥८९॥

આ મિત્ર હત્યા કરનાર વાણીઆને (૩૦) ત્રીસ કરોડ નર્કકુંડો અનુક્રમે લોગવાવા માટે લઈ બદશે! એને તેમાં એને નાખો. ત્યારે ॥ ૮૯ ॥

શ્રી માર્કંડેય ઉવાચ ॥ માર્કંડેય મુનિ કહે છે કે: -

इति ते वचनं श्रुत्वा । किंकरा ऋषि भाषितम् ॥

निगृह्य नरकान ઘોરાન્ । પ્રતિક્ષેપ્તું ગતાહિતે ॥૧૦॥

આ પ્રમાણે મુનિઓનું વચન સાંભળીને તે યમનાદુતો
તેને ઘોર નરકમાં નાખવા માટે લઈ ગયા ॥ ૬૦ ॥

ते तत्रादौहि नरके । घोरे रौरव संज्ञिते ॥

ચિદ્ધિપ સ્તત્ર પાપિષ્ઠ' । ક્ષિપ્તે રાવો ભવન્મહાન્ ॥૧૧॥

તેમાં પહેલો રૌરવ નામના ઘોર નર્કમાં તેને જ્યાં
નાખવામાં આવ્યો ત્યારે તે નર્કમાં રહેનાર પ્રાણીઓના
મહાન ભયંકર ભીષણવાણો હાહાકાર શબ્દ થયો ॥ ૬૧ ॥

प्राणिनां नरकस्थानां । मेन मुञ्चन्तु भाषितां ॥

અસ્ય સદર્શનાદેવ । પીડા શતગુણાહિનઃ ॥૧૨॥

અને તેઓ નર્કના જીવો યમદુતોને કહેવા લાગ્યા કે હે
દુતો એને અમારા રહેવાના નર્કમાં ન નાખો કારણકે એને તમે
જ્યારથી અહીં લાવ્યા અને એનાં દર્શન અમને થયાં ત્યારથી
અમારા શરીરમાં સોગણી પીડા વધી ગઈ છે અને ॥૬૨ ॥

यथो ल्युकैः प्रदिप्तेश्च । समृध्यै दहतामिह ॥

યાવત્સં દર્શનાદસ્ય । તુંહસ્યૈવ ફલં મહત્ ॥૧૩॥

અમને જેમ બળતા અગ્નિની જવળાઓ પેડે અમારા
શરીરને એ બાળી મુકે છે આ બધું દુઃખ જ્યારથી
એનું મુખ અમે જોયું છે ત્યારથી અમને પ્રાપ્ત થયું છે એ
એના મુખ જોવાનું ક્ષણ છે ॥ ૬૩ ॥

॥ યથા કુજન સંગત્યા । સુજનો યાતિ દુર્ગતિ ॥

॥ મંનિધાનં તથા સ્માકં । ક્ષતે ક્ષારા વસેચનમ્ ॥૧૪॥

જેમ દુર્જનની સંગતિથી સજ્જન પણ દુર્જન બને છે તે પ્રમાણે આ મહાન પાપીની સંગતિથી અમારે પણ ઘણુંજ દુઃખ લોગવવું પડશે જેમ કેઈ જગ્યાએ વાગેલું હોય ને તેમાં ક્ષાર પડવાથી વિશેષ દુઃખ થાય છે તેમ આ અમને એ પાપથી દુઃખ થશે. ॥ ૬૪ ॥

॥ પ્રસાદઃ ક્રિયતા માશુ । પાપોઽન્યત્રાતિ વર્ત્યતામ્ ॥

॥ નરકાઃ સંતિ બહવઃ । કથમેકોઽસ્તિ રૌરવઃ ॥૧૫॥

માટે અમારી ઉપર દયા કરીને, આ પાપીને બીજા કેઈ નર્કમાં લઈ જાઓ, ઉતાવળ કરો કારણકે ક્યાં આ એકજ રૌરવ નર્ક એટલો થોડો છે, આહીં જમપુરીમાં ક્યાં નર્કની ખોટ છે બીજા ઘણા નરકો છે તો અંતે તેમાં લઈ જઈને નાખો. ॥૬૫॥

॥ ષષ્ઠમુક્તસ્ત તસ્તૈસ્તે । ગતાશ્ચૈવા શુચિં પ્રતિ ॥

॥ તત્રાપિ નારકાઃ સર્વે । પૂર્વવત્તે વિચુકુશુઃ ॥૧૬॥

આ પ્રમાણે યમદુતોને રૌરવ નર્કમાં રહેનારા છવેએ કહ્યું એટલે તે લોકો તે વાણીઆને લઈને બીજે અશુચી નામનો નર્ક હતો ત્યાં ગયા તો ત્યાં પણ પહેલાંની પેઠે તે નર્કમાં રહેનારા છવે તેને જોઈને હાહાકાર કરી રહ્યા. ત્યાર પછી ॥૬૬॥

॥ પવં તે કિકરાઃ સર્વાનિ । તં નિત્વા નરકાન્નૃપ ॥

॥ પર્યટંતો વિષણ્ણા વૈ । કિં કાર્યમિતિચાવદન ॥૧૭॥

હે રાજનૂ તે દુતો બધા નરકોમાં નાખવા માટે તેને લઈને ગયા. પણ તે મહાપાપી વાણીઆને કેઈ પણ નર્કમાં

જગ્યા મળી શકી નહિ. ત્યારે ખેદ કરતા તે કહેવા લાગ્યા કે હવે આપણે શું કરવું. કારણ કે ॥૯૭॥

॥ નરકેऽપિ સ્થિતિ નાસ્તિ । પાપિનોસ્થાદ્ય દુર્મતેઃ ॥

॥ તતો નિગૃહ્ય તં જગ્મુઃ । ક્રિકરા યમ સંનિધૌઃ ॥૯૮॥

આ પાપીને માટે નર્કમાં પણ વાસ નથી એટલે ફરી પાછા તેને લઈને યમરાજની પાસે ગયા ॥૯૮॥

ગત્વા નિવેદયામાશુ । ચૈદ્વૃત્તં નારકેસ્મહ ॥

॥ કિં તસ્ય વદ કર્તવ્યં । નરકે યસ્યનો સ્થિતિઃ ॥૯૯॥

ત્યાં જઈને બધા નરકના જીવોની સાથે બનેલી બીના કહી. અને કહેવા લાગ્યા કે હે યમરાજ હવે આને શું કરવું છે કારણ કે આને માટે તો નરકોમાં પણ જગ્યા નથી. ॥૯૯॥

॥ યમ ઉવાચ ॥ ત્યારે યમરાજ કહેવા લાગ્યા કે—

॥ તથા ત્યજેષ નરકાન । મુક્ત્વા કાલે યયોન્નિતમ્ ॥

॥ યોનિયાત્યેષ પાપિષ્ઠઃ । તૈર્યર્ચીં પાપ સંવૃતાં ॥૧૦૦॥

બાકી રહેલા બધા નરકો અને લોગવાવી પછી એટલી પાપથી ભરેલી એવી પશુ પક્ષી વીગેરેની યોનીમાં એનો જન્મ આપો. ॥૧૦૦॥

॥ કાલં કૃષિભિરુદ્દિષ્ટે । માત્રં પાપઃ પ્રવેશ્યતાં ॥

॥ પવમુક્તે ચ વચ્ચને । પ્રજા સંયમનેનતુ ॥૧૦૧॥

અને એ પાપો જે યોનિમાં જાય અને તે કેટલો દાર્ઘ્ય ત્યાં રહે તે તમે કૃષિઓને પુછો એટલે તેઓ તમને કહેશે. આ પ્રમાણે પ્રજાને નિયમમાં રાખનાર યમરાજએ કહ્યું. ॥૧૦૧॥

॥ ચક્રુર્યથોક્તં તે દુતાઃ નિન્યુસ્તેનરકાનપૃથક્ ॥

॥ તતો નીતઃ સ કૃમિતાં । વિષાસુ બહુધા નૃપા ॥૧૦૨॥

એટલે હે રાજન તે દુતો બાકી રહેલા બધા
બુદ્ધા બુદ્ધા નરકો ભોગવાવી તેને વિષામાં અનેક પ્રકારના
કીડા થાય છે તેમાં તેનો જન્મ આપ્યો. ॥૧૦૨॥

॥ તતશ્ચ દંશ મશકઃ । મંકોટક પિપિલિકા ॥

॥ યૂકા મન્કુણ ચિદ્મક્ષઃ । શૃંગંગાલા દ્વિ પત્રિણં ॥૧૦૩॥

ત્યારપછીથી મચ્છર, માંખ, મંકોટા, કીડી, બુ, માંકડ,
ચાંચડ, વિષા ભક્ષ કરનાર, કીડા વિગેરે યોનિમાં આપ્યો.
પછીથી કુતરાં, શિઆળ, વીગેરે યોનિમાં તેને જન્મ આપ્યો.

॥ મક્ષિકા શરટાનાં । ગૃહ ગોધા નિવાસિનાં ॥

॥ કાક મર્કટ ગૃધ્રાણાં । વૃક વૃશ્ચિક સૌકરીં ॥૧૦૪॥

અને પછીથી કરોળિઓ, કાંચીડો, કાગડો. ગીધ, કર-
ચલો, વીંછી, અને વાંદર, ભૂંડ વીગેરે યોનિઓમાં અનુક્રમે
ગયો. ॥૧૦૪॥

॥ સ્વર્ગશ્વશ્ચ જગરાદિનાં । યોનિ પાપઃ ક્રમાદગતઃ ॥

॥ પતાશ્ચાન્થાશ્ચ બહુવ્યો વૈ । યોનિઃ સ્થાવર જંગમાઃ ॥૧૦૫॥

આ પ્રમાણે અનુક્રમે સ્થાવર જંગમમાં આવેલી, ગધેડો ઘોડો,
અજગર, વિગેરે યોનિઓમાં પણ તેને જન્મ આપ્યો. ॥૧૦૫॥

॥ પશું યોનિ તતોલબ્ધા । ગવાં યોનિ મવાત્તવાન ॥

॥ સતાં યોનિ મનુ પ્રાપ્તો । ધુર્યો મૃદ્ભારવાહકઃ ॥૧૦૬॥

જ્યારે તે પશુ યોનિમાં આવ્યો ત્યારે ગાયની યોનિમાં
મહાન ભારને વહેનાર એવો બળદ તે વાણીઓ થયો. ॥૧૦૬॥

॥ ગૃહેતુ પાર્થિ વેશસ્ય । ધાર્મિકસ્ય વશસ્વિનઃ ॥

॥ પકદા સનૃપઃ પ્રાપ્તાં । મન્વા વૈ કાર્તિકીં ભુમાં ॥૧૦૭॥

તેમાં તે કોઈએક ધાર્મિક અને મહાન યશસ્વી એવા રાજાને ત્યાં જળદ થઈને જન્મ્યો હતો. હવે તેમાં એક વખતના સમાયોગે, રાજાએ વીચાર કર્યો કે આ મહાન સુંદર પર્વરૂપી કાર્તિક સુદી પૂર્ણિમા આવેલી છે એટલે ॥૧૦૭

॥ પુરોહિત મથાહુય । બ્રાહ્મણાંશ્ચ શુમાન વહુન્ ॥

પોતાના ગૌર તથા બીજા સારા કેટલાએક બ્રાહ્મણાને બોલાવીને

॥ રાજા ઉવાચ ॥ રાજા તેમને કહેવા લાગ્યા કે—

॥ ન ગૃહે કાર્તિકીં કુર્યાદિ । તિમે વહુશઃ શ્રુતમ્ ॥

॥ સમેતા સ્તત્ર ગચ્છામો । इति ब्रूत द्विजर्षिभाः ॥૧૦૮॥

હું મુનિઓ એવું મેં ઘણાએક માણસોના મુખથી સાંભળ્યું છે, કે ઘેર કોઈ દિવસ કાર્તિક પૂનેમ કરતી નહિ તો આપણે બધા એકઠા થઈ ક્યાં જઈએ, એવું જો કોઈ તીર્થ હોય તે તમે મને કહો કારણ કે— ॥૧૦૮॥

॥ यो गृहे कार्तिकी कुर्यात् । स्नान दान विवर्जितः ॥

॥ संवत्सर कृतात् पुण्यात् । सर्वहिः स्यादिति श्रुतिः॥૧૦૯॥

જે માણસ સ્નાન, દાન, રહિત થઈને ઘેર જો કાર્તિકી પૂનેમ પ્રમાદથી કરે છે, તો આખા વરસનું કરેલું જે પુણ્ય હોય તે તેનું નાશ પામે છે એવું મેં સાંભળ્યું છે. ॥૧૦૯॥

॥ तस्मात्सर्वं प्रयत्नेन । तीर्थं सर्वं गुणो चितम् ॥

॥ वयं सर्वेऽपि गच्छामः । स्नानं दानं स्वशक्तितः॥૧૧૦॥

માટે મહા મહેનતથી પણ આપણે બધાઓએ કેઈ
સાફ સર્વ પ્રકારના ગુણવાળું, પવિત્ર જો તીર્થ હોય તો ત્યાં
પોતાની શક્તિ પ્રમાણે સ્નાન, દાન, વીગેરે કરવા જવું જોઈએ.
આ પ્રમાણે રાજાએ પેલા બ્રાહ્મણોને કહ્યું ત્યારે
॥ શ્રી માર્કંડેય ઉવાચ ॥ શ્રી માર્કંડેય મુનિ કહેવા લાગ્યા કે

॥ પવમુક્તે તુ ચત્રને । પાર્થિવેન દ્વિજોત્તમાઃ ॥

॥ ઉચુ સ્તીર્થ નૃપ શ્રેષ્ઠ । રેવાયામુત્તરે તટે ॥૧૧૧॥

હે રાજન, તે બ્રાહ્મણો રાજાને કહેવા લાગ્યા કે
નર્મદાજીના ઉત્તર કીનારા ઉપર એક સુંદર તીર્થ છે. ॥૧૧૧॥

॥ ભારેશ્વરેતિ વિખ્યાતં । મુક્તિ તિર્થ દ્વિજોત્તમા ॥

॥ તત્ર યામો વયં સર્વે । તિર્થ પાપક્ષયં કરં ॥૧૧૨॥

તેનું નામ ભારેશ્વર તીર્થ એવું છે અને ત્યાં જનારને
મુક્તિ લોગ અને પાપનો નાશ કરે એવું એ તીર્થ છે. તો
ત્યાં આપણે બધા જઈએ. ॥૧૧૨॥

॥ પશ્ચમા ભાષ્ય નૃપતિ । ગૃહિત્વા પ્રચુરં વસુ ॥

॥ શકટા તિવરં ભૃત્વા । તત્ર યુક્તઃ સ ધૂર્વહઃ ॥૧૧૩॥

આ પ્રમાણે રાજાને કહ્યું એટલે રાજાએ તે તિર્થમાં
જવા માટે પોતાની સાથે ઘણુંજ દ્રવ્ય લઈ, અને બીજાં
પણ પરચુરણ માલનાં ગાડાં ભરાવી તેમાં પેલો વાણીઓ
જે અનેક નરકો લોગવી બળદ થએલો છે તેને જોડવામાં
આવ્યો. ॥૧૧૩॥

॥ મિત્રઘાત કરો યોવૈ । સ યોનિ તુક્રમાદગતઃ ॥

॥ હૃથં સ નર્મદાં રાજા । પ્રાપ્તવાં સ્તિર્થ મુક્તમમ ॥૧૧૪॥

કે જે વાણીઓ મિત્રહત્યા અને વિશ્વાસઘાત કરી

પોતાના મિત્ર સોમશર્માને મારી નાખ્યો હતો. આ પ્રમાણે
આ રાજા બધાંને સાથે લઈ નર્મદાજીના ઉત્તર કીનારા ઉપર
આવેલા ભારભૂતિશ્વર નામના તિર્થમાં કારતક સુદી ૧૫ ના પર્વ
ઉપર સ્નાન કરવા માટે ગયો. ॥૧૧૪॥

॥ ગત્વા ચતુર્દશી દિને । ઉપવાસ કૃત ક્ષણઃ ॥

॥ સ્નાનાથ તીરમામાય । મક્ત્યા દેવં શિવં સ્મરન્ ॥૧૧૫॥

ત્યાં તે કારતક સુદી ૧૪ નો દીવસ હતો, તેથી આગલે
દીવસે ત્યાં જઈને ઉપવાસ કરી સ્નાન કરવા માટે મહાન
લકિત અને શ્રદ્ધાથી શ્રી ભારભૂતેશ્વર મહાદેવનું સ્મરણ
કરીને નર્મદાજીના કીનારા ઉપર તે રાજા આવ્યો. ॥૧૧૫॥

॥ શુચિ પ્રદેશાચ્ચ મૃદં । સ્વયં જગ્રાહ મંત્રવત્ ॥

પછીથી મંત્ર લાળીને સારી પવિત્ર જગ્યાએથી માટી
લીધી તેમાં નીચેનો મંત્ર બોલ્યા કે

॥ કથ્યુતા શિવ રાઢેણ । કૃષ્ણેન શતવાહુના ॥

॥ મા મુદ્ધર તથા ધાત્રિ । પ્રજયા ચ ધનેન ચ ॥૧૧૬॥

હો ધાત્રિ સહસ્ર હાથવાળા એવા કૃષ્ણ પરમાત્માએ
વરાહવતાર ધારણ કરીને તારો ઉદ્ધાર દર્શાવેલો મારીને
કર્યો, તે પ્રમાણે તું મારો પ્રજા અને ધનથી ઉદ્ધાર કર. ૧૧૬

॥ સ ષઠં મૃદ માદાય । ગત્વા તિરે જલાંતિકે ॥

॥ અદર્શય દ્વાસ્કારાય । મંત્રમેન મનુસ્મરન્ ॥૧૧૭॥

આ પ્રમાણે કહીને માટી લઈ પછીથી કીનારા ઉપર
પાણી પાસે જઈ માટી બંનેઉ હાથમાં લઈ નીચેનો મંત્ર
લાળી સૂર્યને બતાવવા લાગ્યા. ॥૧૧૭॥

॥ અશ્વક્રાંતે રથક્રાંતે । ધિણુક્રાંતે વસુધરે ॥

॥ મૃત્તિકે હરમે પાપં । યન્મયા પૂર્વ મર્જિતમ્ ॥૧૧૮॥

હે વસુધરા તારી ઉપર શ્રી વિષ્ણુ ભગવાને અનેક
અવતારો લઈ તારા ઉપર લીલા કરી છે, માટે તેમના પાદાર-
વિંદાથી તારી ધુળમાં કર્યા તેમજ રથથી, ઘોડાથી પણ ચિન્હિત
થઈ તો હે મૃતિકા મારા પૂર્વ જન્મનું જે કંઈ પાપ થયેલું
હોય તે તારા ધારણ કરવાથી નાશ પામશે. ॥૧૧૮

॥ તતોઽવગ્રાહયેદંભો । રેવં મંત્ર મુદીરયન્ ॥

આ પ્રમાણે મૃતિકા ધારણ કરી, નીચેના મંત્રથી શ્રી
નર્મદા સ્નાનને માટે રેવાની સ્તુતિ કરવા લાગ્યા

॥ ત્વં નર્મદે પુણ્ય જલા । તત્રાંભ શંકરૌદમ્બચં ॥

॥ સ્નાનં પ્રકુર્વતોમેઽય । પાપં નાશય સર્વતઃ ॥૧૧૯॥

હે નર્મદા તમારૂં પાણી મહાદેવના શરીરથી ઉત્પન્ન
થયેલું છે તેથી બહુજ પવિત્ર છે તો એવા પુણ્ય અને પવિત્ર
જળમાં આજે હું સ્નાન કરું છું તો મારું સર્વ પ્રકારનું
પાપ નાશ કરશે. ॥૧૧૯॥

॥ અનેન વિધિના સ્નાત્વા । સંતૃપ્ય પિતૃ દેવતાઃ ॥

॥ ધિણયિત્વા પિતૃન્શ્રાધ્યે । તતો દેવાલયં વ્રજેત્ ॥૧૨૦॥

આ પ્રમાણે કહીને નર્મદાજીમાં સ્નાન કરી દેવ પિતૃ
મનુષ્યોનું તર્પણ કરવું અને ત્યાં દિનાગ ઉપર પિતૃઓ
શ્રાદ્ધ કરી તેમને તૃપ્ત કરવા આ પ્રમાણે તીર્થસ્નાન પરવારી
પછીથી શ્રી ભગવાન ભારભૂતેશ્વરના દેવાલયમાં જવું ત્યાં ૧૨૦

॥ શુભાન્ સંભૃત્ય સંમારાન્ । ચિત્તયન્દ્રાંકરંહ્રદિ ॥

॥ આગમોક્ત પુરાણોક્ત । વિધિના પુત્રયેન્દ્રિયમ્ ॥૧૨૧॥

અનેક પ્રકારની પુજાને સાડ સાહિત્ય લઈ જવું પછી
મનમાં અંતરમાં શ્રી શંકરનું ધ્યાન કરી શાસ્ત્રપુરાણોમાં કહેલા
મંત્રથી વિધિ પ્રમાણે શ્રી ભારભુતિશ્વરનું પુજન કરવું. ॥૧૨૧॥

॥ પુજાચતુષ્ટયે દેવે । શિવરાત્ર્યાં સમાચરેત ॥

॥ સંસ્નાપ્ત્યઃપ્રથમે યામે । પંચગવ્યેન શંકરં ॥૧૨૨॥

તેમાં કારતક સુદી ૧૪ એટલે મહાદેવની શિવરાત્રીની
તિથિ ચતુર્દશી મનાય છે માટે ચાર પહોરની પુજા મહાદેવની
કરવી. અને પહેલા પહોરમાં ભગવાન મહાદેવને ગાયનું મુત્ર-છાણુ
દહી દુધ, ઘી, આ પંચગવ્યથી સ્નાન કરાવવું. ॥૧૨૨॥

॥ પંચામૃતે ન ચ તથા । દેવદેવં જગદ્ગુરુ ॥

પછી જગતના પિતા દેવાધિદેવને પંચામૃત દુધ, દહીં
ઘી, મધ, ખાંડ વીગેરેથી સ્નાન કરાવવું
શ્રીમાર્કંદેય ઉવાચ ॥ ત્યારે શ્રીમાર્કંડેય મુનિ કહેવા લાગ્યા કે

॥ પવં રાજા કૃતં તેન । લિંગ આજ્યેન પૂરિતમ્ ॥

॥ ધૂપ દીપાદિ નૈવેદ્યે । રૂપહારૈર્યથાક્રમમ્ ॥૧૨૩॥

આ પ્રમાણે સ્નાન કરાવો પછીથી શ્રીભારભુતેશ્વરના
લીંગને ઘીથી પુરી દઈ અનુક્રમે શોડપોષચાર પૂજન ધૂપ
દીપ નૈવેદ્ય તથા બીજા સાહિત્યથી કર્યું. ॥૧૨૩॥

॥ દદા વર્ધ્યં ચ દેવાય । મંત્રેણાનેન ભારત ॥

પછીથી નીચે લખેલા મંત્રથી શ્રી ભગવાન મહાદેવને
અર્ધ્ય અર્પણ કર્યો.

નમસ્તે ગિરિજાધ્રીગ । શંભો પરમ કારણ ॥

॥ ગૃહાણાર્ધ મિમંદેવ । સંસારાદુઃખસ્વમામ્ ॥૧૨૪॥

હો શંભુ જગના મહાન કારણરૂપધર્મશ્વર જેણે પાર્વતીને
પોતાના અર્ધા શરીર ઉપર બેસાડેલાં છે એવા આપને હું

નમસ્કાર કરે છું. જે હે દેવ આપને હું આ અર્ચ્ય અર્પણુ
કરું છું તે આપ સ્વીકારો અને આ સમુદ્રરૂપી સંસારમાંથી
મારો ઉદ્ધાર કરો. ॥ ૧૨૪ ॥

॥ વિત્તાનુરૂપનો દત્તં સુવર્ણ મંત્ર કલ્પિતમ્ ॥

॥ વન્હિર્વે દેવતાઃ સર્વા સુવર્ણંચ હુતાશનાત ॥૧૨૫॥

વળી પોતાની શક્તિ પ્રમાણે તે રાજ્યએ બધા દેવો
અગ્નિરૂપ છે અને તે અગ્નિથી સોનું ઉત્પન્ન થયેલું છે.
માટે તે સોનું શાસ્ત્રમાં કહેલી વીધી પ્રમાણે દાનમાં મહા-
દેવના નિમિત્તે આપ્યું અને નીચે પ્રમાણે સંકલ્પ કર્યો.

॥ અતઃ સુવર્ણ દાનેન । પ્રીતાઃ સ્યુઃ સર્વ દેવતાઃ ॥

॥ અનેન સ્વર્ણ દાનેન । પ્રીતો ભવતુ શંકરઃ ॥૧૨૬॥

હે હે મહાદેવ આ સુવર્ણના દાનથી બધા દેવો પ્રસન્ન
થશે, ને શ્રીભગવાન મહાદેવ પણ પ્રસન્ન થશે. ॥૧૨૬॥

॥ અનેન વિધિના ગણા । પૂજિતઃ પ્રથમે શિવઃ ॥

॥ યામે દ્વિર્માયે ચ તથા । પૂર્વોક્ત વિધિના યજ્ઞન ॥૧૨૭॥

આ પ્રમાણે ઉપર કહેલી વિધિથી રાજ્યએ પહેલા
પહેરાની પુણ્ય મહાદેવની સમાપ્ત કરી, બીજા પહેરામાં
ઉપર પ્રમાણે વિધિથી પુણ્ય કરવા લાગ્યો. ॥૧૨૭॥

॥ સ્નાપયામાસ ગબ્ધેન । દુગ્ધેન પરમેશ્વરમ્ ॥

॥ તંદુલે રક્ષતે સ્તેન । સિર્ત્તેલિંગં પ્રપૂરિતમ્ ॥૧૨૮॥

તેમાં પંચામૃત તથા પંચગવ્ય તથા દુધ વડે કરીને શ્રી
ભગવાન મહાદેવને સ્નાન કરાવી ધોળા અળાંકિત જે ચોળા
તેનાથી મહાદેવના લિંગને પૂરાણ કરી દીધું વળી ॥ ૧૨૮ ॥

॥ સિતચ્છ્ર ગુગં ચૈવ । દત્તં દેવાય ભારત ॥

॥ પામે તૃતિયે મધુના । સંસ્નાપ્ય ત્રિપુરાંતકમ્ ॥૧૨૯॥

હે ભારત ! બીજા પહોરની પુજાને અંગે તે દેવના નિમિત્તે પહેલાં પ્રમાણે સંકલ્પ કરીને બે ઘોળાં વસ્ત્ર દાનમાં આપ્યાં, પછીથી ત્રીજા પહોરની પુજાને આરંભ કર્યો તેમાં ભગવાનને મધથી સ્નાન કરાવ્યું અને ॥ ૧૨૯ ॥

॥ તિલેઃ પ્રપૂરિતં લીંગં । તિલ દ્રોણંચ દત્તવાન ॥

શ્રી ભગવાન મહાદેવના લીંગને તલથી પૂરણુ કરી દીધું તથા એક દ્રોણુ પર્યંત તલનું દાન ત્રીજા પહોરની પુજાને અંગે નીચે પ્રમાણે સંકલ્પ કરી આપ્યું.

॥ તિલોશ્વેતાશ્ચ કૃષ્ણા । પવિત્રાઃ સર્વં વલ્લભાઃ ॥

॥ તિલ દ્રોણ પ્રદાનેન । છિંધિ પાપં મહેશ્વર ॥૧૩૦॥

તલ ઘોળા તેમજ કાળા અને તે પ્રાણીમાત્રને પ્રિય તેમજ પવિત્ર છે. માટે હે મહેશ્વર તેવા આ તલ એક દ્રોણુ પર્યંતના આપના નિમિત્તે આજે હું દાનમાં આપું છું તેનાથી મારાં બધાં પાપ નાશ કરજો. આ પ્રમાણે કહી તલનું દાન ॥ ૧૩૦ ॥

॥ સિતવસ્ત્ર યુગં યામે । તૃતિયેચાથ વૈદદૌ ॥

॥ દધ્યોદનેનચ કૃતં । તુરીયે લિંગપુરણમ ॥૧૩૧॥

કર્યા પછી બે ઘોળાં વસ્ત્ર પાણુ ત્રીજા પહોરની પુજાને અંગે દાનમાં આપ્યા પછી ચોથા પહોરની પુજાને આરંભ કર્યો તેમાં પૂર્વોક્ત વિધિ પ્રમાણે પૂજન કરી શ્રી ભગવાન મહાદેવના લીંગને દહીં (ભાત) ચોખાથી મિશ્રિત કરી પૂરણુ કરી દીધું, અને તે પહોરની પુજાને અંગે નીચે પ્રમાણે ॥૧૩૧॥

॥ તસ્મિન્પ્રદત્તા ગૌઃ । શંકરઃ પ્રિયતામિતિ ॥

॥ અનેન વિધિના રાજા । યામિનીત્વતિ વાહિતા ॥૧૩૨॥

સંકલ્પ કર્યો કે હે પ્રભુ હું આપના નિમિત્તે આ
ગાયનું દાન કરું છું. માટે મારી ઉપર આપ પ્રસન્ન થાઓ
એ પ્રમાણે કહી ઉપર લખ્યા પ્રમાણેની ચાર પહોરની પુજા
કરવામાં તે રાજાની રાત્રિ વ્યતિત થઈ ગઈ. ॥ ૧૩૨ ॥

॥ ગિત નૃત્ય વિનોદૈશ્ચ । બ્રહ્મઘોષેણ ભારત ॥

ચકાર જાગરં ચાપિ । બહુ પુણ્ય પ્રસાધકમ્ ॥૧૩૩॥

તેમાં ગીત, વાદિત્ર, તથા નૃત્ય શાસ્ત્રના વિવાદ,
બ્રાહ્મણોનો મંત્રોચ્ચાર વડે કરી થતો, શબ્દઘોષ એ બધી રીતે
આખા દિવસનો ઉપવાસ તથા જે બહુજ પુણ્યને પ્રાપ્ત
કરાવે છે એવું જાગરણ તે રાજાને થયું. ॥૧૩૩॥

॥ યો જાગરે ત્રિનેત્રસ્ય । શિવરાત્ર્યાં વ્યસ્થિતાઃ ॥

॥ તે યાંતિ યાંગતિ પાર્થ । નતાં વૈ ક્રતુ યાજિનઃ ॥૧૩૪॥

વળી હે પાર્થ ! કહ્યું છે કે, જે માણસ મહાદેવની
શીવરાત્રીના દિવસે ઉપવાસ કરી, રાત્રે જાગરણ કરે છે, ભક્તિ
શ્રદ્ધાથી તો તેમને જે ઉત્તમ ગતિ પ્રાપ્ત થાય છે એવી મહાન
યજ્ઞ કરનારને મળતી નથી ॥ ૧૩૪ ॥

॥ યાનિ કાનિચ પાપાનિ । જન્મકોટિ કૃતાનિચ ॥

॥ હર કૈશવયોસ્તાનિ । જાગરે યાંતિ સંશયં ॥૧૩૫॥

વળી કરોડો જન્મ ધારણ કરીને જે કંઈ પાપ કર-
વામાં આવ્યું હોય છે, તે મહાદેવની શીવરાત્રી અને વિશ્નુ-
ભગવાનની એકાદશીને દિવસે જો શ્રદ્ધા ભક્તિથી વ્રત કરી
જાગરણ કરવામાં આવે છે, તો તે સંચિત કરેલાં બધાં પાપો
નાશ પામે છે. ॥ ૧૩૫ ॥

॥ યાવંતો નિમિષા નૃણાં । ભવંતિ નિશિ જાગ્રતાં ॥

॥ નિમિષે નિમિષે રાજન્ । અશ્વમેઘ ફલં લભંત ॥૧૩૬॥

કારણ કે રાત્રે જાગરણ કરવામાં માણસ જેટલી વખત આંખો મીચે છે અને ઉઘાડે છે તેટલા અશ્વમેધયજ્ઞનું પુણ્ય ફળ તેને મળે છે ॥ ૧૩૬ ॥

॥ ઉપવાસ પરાણોં ચ । દેવાયતન વાસિનાં ॥

॥ ઋષ્ણવતાં પુણ્યમાખ્યાનં । ધ્યાયતાં હરકેશવૌ ॥૧૩૭॥

કારણ કે ઉપવાસ કર્યો હોય, તેમાં વળી દેવના મંદીરમાં જેસી શ્રીભગવાન મહાદેવ અથવા શ્રીવિષ્ણુનું ધ્યાન કરી તેમની કથા વાર્તા સાંભળીને જે જાગરણ કરવામાં આવ્યું હોય ॥ ૧૩૭ ॥

॥ તૃતિયે ચરમેચૈવ । નિશાયાઃ કિંપુનર્નૃપ ॥

॥ તદા કાલાર્જિતં પુણ્યં । વક્તું બ્રહ્માપિ નક્ષમઃ ॥૧૩૮॥

તો તે જાગરણની રાત્રીના ત્રીજા અને ચોથા પહોરના જાગરણનું પુણ્ય અને તેનું ફળ બ્રહ્મા પણ કહેવાને શક્તિવાન નથી. ॥૧૩૮॥

॥ ન શિવઃ કેશવો વાપિ । કાકથાન્ય સુરસ્યચૈ ॥

॥ બહુ સ્વર્ણેન નિમિષઃ । ક્રતુનાં ન તુલાં લભેત્ ॥૧૩૯॥

તેમજ વિષ્ણુ અને મહાદેવથી પણ કહી શકાય એમ નથી, તો બીજા દેવોની વાતજ શી કરવી કારણ કે નિમેષ માત્રના જાગરણમાં સોનાના ઢગલા આપો અથવા યજ્ઞ કરો કે તુલાદાન આપો તોપણ તેના જેટલું પુણ્યફળ મળી શકતું નથી. માટે ॥ ૧૩૯ ॥

॥ શિવરાત્રિ તિથિઃ પુણ્યાઃ । કાર્તિકીચ વિશેષતઃ ॥

॥ રેવાયામુત્તરે કુલે । તિર્થે ભારેશ્વરે નૃપ ॥૧૪૦॥

હે રાજા શ્રીનર્મદાજીના ઉત્તર કિનારા ઉપર ભારભૂતેશ્વર તિર્થમાં કાર્તિક મહીનાની સુદી ૧૪ ચૌદશની તિથિ શિવરાત્રી હોવાથી બહુજ પુણ્યવાળી તિથિ મનાય છે. ॥ ૧૪૦ ॥

॥ કૃતં જાગરણં દુઃખાત્ । કથં પાપં ન હાસ્યતિ ॥

॥ इत्थं सजागरं कृत्वा । शिवरात्र्यां नरेश्वरः ॥१४१॥

આવા તિર્થમાં ઉત્તમ તે દિવસે ગમે તેટલું કષ્ટ લોગવીને
પણ રાત્રે જાગરણ કરેલું હોય તો તેનાં ગમે તેવાં પાપ હોય
તે પણ નાશ પામ્યા શિવાય રહેતાં નથી આ પ્રમાણે તે
દિવસે તે રાજાએ ત્યાં રાત્રે જાગરણ કર્યું. ॥ ૧૪૧ ॥

॥ प्रभाते विमले गत्वा । नर्मदा तीर सन्निधौ ॥

॥ स्नापिता स्तेन ते सर्वे । तुरगाश्च धुरंधरः ॥१४२॥

બીજે દિવસે સવારમાં સૂર્યોદય થયો, એટલે તે રાજાએ
નર્મદાજીના કિનારા ઉપર જઈને પોતાના ઘોડા તથા ગાડાઓએ
જોડી લાવેલા બધા બળદોને સ્નાન કરાવ્યું ॥ ૧૪૨ ॥

॥तत्र मध्य स्थितः स्नातः । स्तिर्यवत्वं योगतो वणिकः ॥

॥ यैर्वाहे रागतस्तिर्थे । स्नानोऽहं स्नापयामितान् ॥१४३॥

તેમાં વાહનમાં જોડાઈને આવેલો પેલો મિત્રહત્યા તથા
વિશ્વાસઘાત કરનારો વાણીઓ જે બળદની યોનિને પ્રાપ્ત
થયો હતો તેને પણ રાજાએ સ્નાન કરાવ્યું પછી ॥ ૧૪૩ ॥

॥ दद्या-तंभ्यः समुद्दिश्य । किञ्चिच्छ्रवत्यानुरूपतः ॥

॥ ददौ दानं सपुण्यात्मा । राजा परहितं रतः ॥१४४॥

પારકાનું કલ્યાણ કરનાર તથા પુણ્યશાળી એવા તે
રાજાએ વાહનના દોપથી મુક્ત થવાને માટે પોતાની શક્તિ
પ્રમાણે તે પશુઓના નિમિત્તે પણ તિર્થમાં દાન કર્યું ॥ ૧૪૪ ॥

॥ श्री मार्कण्डेय उवाच ॥ त्वारे श्री भार्गव उव भुनि कडेवा
लाग्या हे—

॥ પવં વાહનજા દોષાત્ । મુક્તો ભવતિ માનવઃ ॥

॥ અન્યથા સુકૃતં ભાગં । કૃતં વ્રજતિ તાન્પ્રતિ ॥૧૪૫॥

આ પ્રમાણે તિર્થમાં આવીને જે દાન કરે છે પશુઓના નિમિત્તે તો તે માણસ વાહનથી ઉત્પન્ન થયેલાં જે પાપ તેનાથી મુક્ત થાય છે. નહિ તો તે માણસ તે તિર્થમાં જેટલું પુણ્યકરે છે તેનો અર્ધો ભાગ, તે પશુઓને મળે છે. કારણ કે તેની ઉપર બેસીને આવેલો છે તેથી ॥૧૪૫॥

॥ સસ્નાપ્ય તાન તતો રાજા । સ્વયંસ્નાત્વા વિધાનતઃ ॥

॥ સંતર્ય પિતૃ દેવાંશ્ચ । શ્રાધ્ધં કૃત્વા યથાવિધિઃ ॥૧૪૬॥

આ પ્રમાણે પશુઓને સ્નાન કરાવી આજે કાર્તિકી પૂર્ણિમા હોવાથી પોતે પણ શ્રી ભારભુતેશ્વર તિર્થમાં ઉપન કહેલી વિધિ પ્રમાણે સ્નાન કર્યું, પછીથી દેવ પિતૃઓ અને મનુષ્યોનું તર્પણ કરી તેમના નિમિત્તે તિર્થ શ્રાદ્ધ કર્યું અને ॥ ૧૪૬ ॥

કૃત્વા પિંડાન યથા શાસ્ત્રં । વૃષમૃત્સૃજ્ય પાર્થિવઃ ॥

મત્વા દેવાલયં પશ્ચાત્ । દેવં તિર્થોદકેનચ ॥૧૪૭॥

શાસ્ત્રમાં કહેલી વિધિ પ્રમાણે (ઘૃષાત્સર્ગ) નિલોદ્ધાર કરી તે જગ્યામાં પોતાના પિતૃઓના નિમિત્તે પિંડપ્રદાન કર્યા પછીથી ગોક્ષુરમાં તીર્થનું જળ લઈ દેવાલયમાં જઈ ॥૧૪૭॥

સંસ્નાપ્ય પંચગવ્યેન ાં તતઃ પંચામૃતેનચ ॥

સર્વોષધિ જલૈઃસ્નાપ્ય । ચંદનેનાનુલિપ્યચ ॥૧૪૮॥

શ્રી ભગવાન ભારભુતેશ્વરને પંચગવ્ય, પંચામૃત તથા તિર્થના જળથી સ્નાન કરાવ્યું, પછી સર્વ પ્રકારની ઔષધીઓના પાણીથી સ્નાન કરાવી અંદન ચઢાવ્યું. ॥ ૧૪૮ ॥

કુંકુમૈશ્ચ સકર્પુરૈઃ । ગંધૈશ્ચ વિવિધૈરપિ ॥

સુગંધે વિવિધેઃ પુષ્પૈઃ । લિંગમાપૂર્ય સર્વતઃ ॥૧૪૯॥

તેમાં કર્પુરની સાથે અનેક સુગંધી દ્રવ્યોવાળું કુંકુ પાથ્ર ચઢાવી સારાં સુગંધીવાળાં અનેક પ્રકારનાં પુષ્પોથી મહાદેવના તે લિંગને ચામેરથી ઢાંકી (આચ્છાદિત કરી) દીધું. ॥૧૪૯॥

ગોદાનંચ કૃતં પશ્ચાત્ । વિધિના મંત્રપુર્વકમ્ ॥

ધેનુકે રુદ્ર રૂપાસિ । રુદ્રેણ પરિ નિર્મિતા ॥૧૫૦॥

પછીથી મંત્રનો ઉચ્ચાર કરી વિધિ પ્રમાણે શ્રીભારભૂતેશ્વરના નિમિત્તે કાર્તિક સુદી ૧૫ પુણીમાના દીવસે પુજન કરીને ગાયનું દાન કર્યું ત્યારે તે રાજા ગાયની પ્રાર્થના કરવા લાગ્યો કે હે ધેનુ તને મહાદેવે સરજીવેલી છે તેથી તું રૂદ્રરૂપ છે માટે ॥ ૧૫૦ ॥

દક્ષામયા ભવાઙ્ઘૌમાં । પતંતં ત્વં સમુદ્ધર ॥

પથં સ્વલંકૃતાં ધેનું । દક્ષા ષશ્વાત ક્ષમાપયેત્ ॥૧૫૧॥

હું આજે તારું દાન કરું છું તો મને આ સંસારરૂપી સમુદ્રમાં ફરીથી જન્મ મરણ ન થાય, એવી રીતે તું મારો ઉદ્ધાર કર, આ પ્રમાણે કહીને શણગારેલી એટલે સોનાની શીંગડીઓ રૂપાની ખરીઓ તથા ત્રાંબાની પીઠ વળી ગળામાં ઘંટડી બાંધેલી છે એવી વસ્ત્રથી આચ્છાદિત કરેલી ચંદન પુષ્પથી અર્ચિત કરેલી કાંસાના દોહવાના પાત્ર સાથે દાનમાં સંકલ્પ કરી આપી ॥ ૧૫૧ ॥

બ્રાહ્મણામ્ ભોજયેત્ પશ્ચાત્ । શક્ત્યા સંતોષયેચ્છિન્નમ્ ॥

ષડ્ભોજનૈર્મર્દ્યૈઃ । વાસોભિસ્તાનથાચર્યેત્ ॥૧૫૨॥

પછીથી પોતાની શક્તિ પ્રમાણે મહાદેવને પ્રસન્ન કરવા માટે ભક્તિવડે કરીને પુનઃ કરી વસ્ત્ર વીંગેરે અનેક પ્રકારના ભક્ત્યલોચન્ય પદાર્થોથી બ્રાહ્મણોને લોજન ત્યાં કરાવ્યું. ॥૧૫૨॥

દક્ષિણાભિ ર્વિચિત્રાભિઃ સંતોષ્યાથ વિસર્જયેત ॥

પવં કૃત્વા સરાજાપિ । સ્વયંચ વૃધુજે પુનઃ ॥૧૫૩॥

અને તેમને અનેક પ્રકારની દાન દક્ષિણાઓ આપી સંતુષ્ટ કરવા પછી તેમનો આશિર્વાદ લેવો, આ પ્રમાણે તે રાજાએ પણ ત્યાં કર્યું. પછી તે બ્રાહ્મણોને વીદાય કરી પોતે પણ ઇષ્ટમિત્ર બંધુવર્ગની સાથે લોજન કર્યું, ॥૧૫૩॥

इष्टबंधु जनैः सार्धं । परिवार समन्वितः ॥

अपितां रजनीं तत्र । न्यवसज्जगति पतिः ॥૧૫૪॥

અને પોતાના ઇષ્ટ બંધુવર્ગ પરિવાર સાથે પૂર્ણિમાની રાત્રી તે રાજા શ્રી ભારભુતેશ્વરના તીર્થમાં રહ્યો. ॥ ૧૫૪ ॥

तत्र तस्येवित स्येवं । निशिथे नृप सत्तम ॥

अंतरिक्षं सुनिर्घाषा । वागुवाचा शरीरिणो ॥૧૫૫॥

હું નૃપશ્રેષ્ઠ મધ્યરાત્રિ વ્યતીત થઈ એટલે બધા સાંભળી શકે એમ મહાન ગંભીર શબ્દથી આકાશ વાણી થઈ ॥ ૧૫૫ ॥

श्री भारती उवाच ॥ आकाश वाणी करे छे के—

राजन्संसर्गजं लोके । फलेस्यादपि तच्छृणु ॥

पातित्य मथवोन्नत्यं । संसर्गादेव जायते ॥૧૫૬॥

હું રાજા આ લોકમાં બીજાના સંસર્ગથી શું કળ મળે છે તે હું તને કહું છું તે તું સાંભળ હમેશાં પ્રાણીમાત્રની ઉન્નતિ અને અધઃપતન બંને સંસર્ગથીજ થાય છે ॥૧૫૬॥

॥ સંસાર સાગરે હ્યસ્મિન્ । પતિતાનાં દુરાત્મનાં ॥

॥ યદિ સંસર્ગ માત્રેણ । ફલસ્પ્રાપ્તતથા શ્રુણુ ॥૧૫૭॥

આ સંસારરૂપી સાગરમાં રચીપચી રહેલા જે દુષ્ટ
જીવો તેમને સંસર્ગ માત્રથી શું ફળ મળે છે તે તું
સાંભળ, કે:— ॥ ૧૫૭ ॥

॥ ય ષ્વત્વદગૃહે વોદા । મહદ્માર ધુરંધરઃ ॥

॥ વિશ્વસ્ત મિત્રઘ તોત્રે । કૃનો હોતેન પાપિના ॥૧૫૮॥

જે તારે ઘેર બહુજ ભારને વહેતાર આ બળદ છે તેણે
વિશ્વાસઘાત અને મિત્રહત્યા અને પાપ કર્યા છે. ॥ ૧૫૮ ॥

॥ પુરા જન્મ સહસ્રેણ । વ્યતિતે પરજન્મનિ ॥

॥ તતો વહૃશ્ચ નરકાન । અનુભૂય પૃથક્ પૃથક્ ॥૧૫૯॥

એ પાપને લઈને એણે બુદ્ધ બુદ્ધ નરકો ભોગવ્યા,
પછીથી હજારો યોનિમાં આ જન્મ પડેલાં એના જન્મ
થયા. ॥ ૧૫૯ ॥

પાપયોનિ સહસ્રાજિ । ગત્વાચારોદિર્ણી ગતિ ॥

॥ ગો યાનિ સમનુગ્રાતા । ત્વત્ગૃહે સદ્દરાત્મવાન ॥૧૬૦॥

તેમાં કેટલીક હજારો પાપયોનિઓ એણે ભોગવી ત્યાર
પછી વાહનની યોનિમાં જન્મ આપ્યો તેમાંથી અત્યારે તારે
ઘેર એ દુષ્ટ પાપી બળદ થઈને ગાયની યોનિમાં જન્મ
લીધો છે. ॥ ૧૬૦ ॥

॥ સ્નાપિતશ્ચ ત્વયા તિર્થે । હ્યસ્મિન્પર્વણિ પાર્થિવ ॥

॥ દ્રષ્ટા પૂજા હ્યનેનાય । તથા જાગરણ ક્રિયા ॥૧૬૧॥

હે રાજા તેને તું આ સુંદર પર્વના દિવસે અહીં લાવી
આવા ઉત્તમ તિર્થમાં સ્નાન કરાવ્યું વળી તું કરેલી રાત્રીની

ચારે પહોરની પુજા એણે જોઈ અને તેમાં એને જાગરણ થયું. ॥ ૧૬૧ ॥

॥ તેન નિષ્કલિષ્ઠો જાતઃ । તત્પુરઃ પશ્ય ભૂપતે ॥

॥ સ્વર્ગતા સતતું વ્યક્ત્વા । વિમાનેનાર્ક વર્ચસા ॥૧૬૨॥

તેથી એ પાપથી મુક્ત થઈ હે રાજા આ તારી સામે ઉભો છે. જેને સ્વર્ગમાં લઈ જવા માટે સૂર્યના જેવું તેજસ્વી વિમાન અહીં આવશે. એટલે એ આ બળદની ચોનિમાંથી મુક્ત થયો છે. ॥ ૧૬૨ ॥

॥ ષ્ઠમુક્તેતયા દેવ્યા । ધૂર્યઃ પ્રાણૈર્વિમુચ્યત ॥

॥ વિમાન વરમારુઢ । સ્તત્ક્ષણાત્સમદ્રશ્યત ॥૧૬૩॥

આ પ્રમાણે જ્યાં આકાશવાણીએ કહ્યું એટલે તે બળદ ત્યાં મરણ પામ્યો. અને તેજ સમયે તેના કહેવા પ્રમાણે આવેલું સુંદર વિમાન તેમાં તેને બેઠેલો જોયો. ॥ ૧૬૩ ॥

॥ દિવ્યા ભરણ શોભાદયો । દિવ્યમાલ્યાંવરાવૃતઃ ॥

॥ સતં પ્રણમ્ય રાજાનં । ઉઘાચાનંદ પુરિતઃ ॥૧૬૪॥

જેણે સુંદર ધરેણું તેમજ વસ્ત્રો ધારણ કરેલાં છે. એવો તે વાણીઓ રાજાને નમસ્કાર કરી, મહાન આનંદમાં આવી જઈને કહેવા લાગ્યો.

॥ વણિક ઉવાચ ॥ વાણીઓ કહેવા લાગ્યો કે: -

॥ મહો નૃપવર શ્રેષ્ઠ । તિર્થ માહાત્મ્ય મુત્તમમ્ ॥

॥ યત્રાપ્યવ્યસ્મદ્વિધારતીર્થે । મુચ્યન્તે પાતકે નૈરાઃ ॥૧૬૫॥

હે નૃપ શ્રેષ્ઠ શું આ તીર્થનું ઉત્તમ મહાત્મ્ય છે, કે, જે તિર્થમાં અમારા જેવા પાપી માણસો પણ જામે તેવા મહાન પાપથી મુક્ત થાય છે. ॥૧૬૪ ॥

॥ મયા જ્ઞાતમશેષેણ । મત્સમોનાસ્તિ પાતકો ॥

॥ અતઃપરં કિંતુ કુર્યાત્ । નૃપ તિર્થાનુકિર્તનમ્ ॥૧૬૫॥

અને તે બધું માફ પાપ મેં હવે જાણ્યું છે કે, મારા જેવો બીજો કોઈ પાપી નથી. તો એવો હું પણ એ મહાન પાપથી અહીં છુટ્યો. તો હવે બીજું આનાથી વધારે મારે આ તિર્થનું વર્ણન શું કરવાનું રહ્યું. વળી ॥ ૧૬૫ ॥

॥ પિતા માતા સુહૃદ્બંધુ । મવાનેવ મમેશ્વરઃ ॥

॥ મુક્તો હ્યશેષપાપેભ્યો । યત્પ્રસાદહં નૃપ ॥૧૬૬॥

હું રાજા તમે મારા માતા પિતા ભાઈ સ્નેહી અથવા તો ઇશ્વર જે કંઈ કહો તે તમેજ છો. કારણકે હું આજે આપની દયાથી અશેષ પાપથી મુક્ત થયો છું. વળી ॥ ૧૬૬ ॥

॥ ઉચ્ચૈઃ સ્વર્ગસ્થિતિપ્રાપ્તઃ । પાર્થિવત્વત્પ્રસાદતઃ ॥

॥ ક્ષાંતધ્યં પ્રણતોઽસ્મ્યદ્ય । યસ્મિન્સ્થિતિર્થેહિ માત્રશઃ ॥૧૬૭॥

આપના જેવા મહાન પુરુષોની સંગતિથી હું રાજાન આજે મને સ્વર્ગ મળ્યું છે. માટે ક્ષમા કરજો, આપને હું નમસ્કાર કરું છું કે જે તીર્થમાં મારા જેવા ॥ ૧૬૭ ॥

॥ ગતિમિદ્રગ્વિધાં યાંતિ । ન જાને તવકા ગતિઃ ॥

॥ સમારાધ્ય મહેશાનં । સંપૂજ્યચ યથાવિધિઃ ॥૧૬૮॥

પાપી માણસો આવી ઉત્તમ ગતિને પ્રાપ્ત થાય છે તો તમે પોતે રાજા છો, વળી આપે મહાન ભક્તિ શ્રદ્ધાથી શ્રી ભારભૂતેશ્વરનું પુજન વિધિ પ્રમાણે કરી ભગવાનના નિમિત્તે દાન વિગેરે આપીને પ્રસન્ન કર્યા છે, તો કેાણ જાણે આપને શું પ્રાપ્ત થશે તે મારાથી કહી શકાય એમ નથી વળી ॥ ૧૬૮ ॥

॥ લિંગં ચતુર્ધાં સંપૂજ્ય । દાનં દત્વા ચથોદિતમ્ ॥

॥ કાગતિ સ્તથ સંભાવ્યા । દેહાનુજ્ઞાં મમ પ્રભો ॥૧૬૯॥

ભગવાનની ચાર પ્રકારની ચાર પહોરની પુંજ તથા શાસ્ત્રમાં લખ્યા પ્રમાણે દાન વીગેરે પણ તમે ક્યાં તે આપને શું ગતિ મળવી જોઈએ માટે હે પ્રભુ આપ હવે મને સ્વર્ગમાં જવાની આજ્ઞા આપે ॥ ૧૬૯ ॥

॥ ત્વરયંતીહ માંહોતે । શંભવા પ્રમથા દિવિ ॥

॥ સ્વસ્ત્યસ્તુ તે ગમિષ્યેહં । इत्युक्त्वां તરધીયત્ ॥૧૭૦॥

કારણકે મને તેડવા માટે આવેલા મહાદેવના ગણે સ્વર્ગમાં લઈ જવા સાર ઉતાવળ કરે છે માટે આપનું કલ્યાણ થાઓ. આ પ્રમાણે કહીને તે વાણીએ અંતર્ધ્યાન થઈ ગયો. ॥ ૧૭૦ ॥

॥ શ્રીમાર્કંડેય ઉવાચ ॥ શ્રી માર્કંડેય મુનિ કહેવા લાગ્યા કે-

॥ અંતર્ધાનં ગતે તસ્મિન્ । સરાજાત્રિસ્મયાન્વિતઃ ॥

॥ તિર્થં માહાત્મ્ય મતુલં । વર્ણયન સ્વપુરંચયૌ ॥૧૭૧॥

રાજા તેના અંતર્ધ્યાન થઈ ગયા પછીથી આશ્ચર્ય પામી અને માર્ગમાં જઈ શ્રી ભારભૂતેશ્વર તિર્થની પ્રશંસા તેમજ તે તીર્થના માહાત્મ્યનું વર્ણન કરતો કરતો પોતાને ઘેર ગયો. ॥ ૧૭૧ ॥

॥ પર્વં ભૂતં તિર્થમિદં । નર્મદાયાં વ્યવસ્થિતમ્ ॥

॥ સર્વં પાપ ક્ષયકરમ્ । સર્વં દુઃખઘ્ન મુક્તમમ્ ॥૧૭૨॥

એ પ્રમાણેનું શ્રી ભારભૂતેશ્વર નામનું તીર્થ શ્રી નર્મદાજીના ઉત્તર કિનારા ઉપર રહેલું છે તે સર્વ પ્રકારના

પાપો તેમજ સર્વ પ્રકારના દુઃખોનો નાશ કરે એવું ઉત્તમ છે કે- ॥ ૧૭૨ ॥

॥ ઉપપાપાનિ નશ્યંતિ । સ્નાન માત્રેણ ભારત ॥

હૈ ભારત જે તીર્થમાં સ્નાન કરવા માત્રથી સાધારણ પાપોનો નાશ થાય છે. માટે

॥ કાર્તિકસ્ય ચતુર્દશ્યાં । ઉપવાસ પરાયણઃ ॥

॥ ચતુર્ધાપુરયે લિંગં । તસ્ય પુણ્ય ફલં શ્રુણુ ॥૧૭૩॥

દર વરસે કાર્તિક મહીનાની શુકલપક્ષની ચૌદશના દિવસે તીર્થમાં જઈ ઉપવાસ કરી ઉપર કહેલી વિધિ પ્રમાણે ચાર વસ્તુઓથી જે ચાર પહોરમાં મહાદેવના ખાંણને પુરાણ કરે છે તેને શું ફળ મળે છે તે હું કહું છું તે સાંભળો. ॥ ૧૭૩ ॥

॥ બ્રહ્મહત્યા મુરાપાનં । સ્તેયં ગુર્વેગનાગમઃ ॥

॥ મહાપાપાનિ ચત્વારિ । ચતુર્ભિર્યાન્તિ સંશયમ્ ॥૧૭૪॥

બ્રહ્મહત્યા, મુરાપાન, ચોરી અને ગુરૂની સ્ત્રીની સાથે ગમન આ ચાર મહાપાપો કર્યા હોય તો તે પણ ઉપર કહેલી વિધિ પ્રમાણે ચાર પહોરની પુજાથી નાશ પામે છે. ॥૧૭૪॥

॥ સોઽશ્વમેધસ્ય યજ્ઞસ્ય । લભતે ફલ મુત્તમમ્ ॥

॥ કાર્તિકે શુક્લપક્ષવૈ । ચતુર્દશ્યાં ઉપોષિતઃ ॥૧૭૫॥

વળી કારતક મહીનાની શુકલપક્ષની ચૌદશને દિવસે શ્રી ભારભૂતેશ્વર તીર્થમાં આવી જે ઉપવાસ કરે છે તેને એક અશ્વમેધ યજ્ઞનું ઉત્તમ ફળ મળે છે. ॥ ૧૭૫ ॥

॥ તત્ર સ્નાત્વાચ દત્વાચ । વા જપેય ફલં લભેત્ ॥

અને સ્નાન કરવાથી, તેમજ એ તીર્થમાં દાન કરવાથી
વાજપેય નામના યજ્ઞનું પુણ્ય ફળ મળે છે.

॥ અષ્ટમ્યાં વા ચતુર્દશ્યાં । વૈશાખે માસિ પૂર્વતઃ ॥

॥ દીપં પિષ્ટ મયં કૃત્વા । પિતૃન સર્વાન્ વિમોક્ષયેત ॥૧૭૬॥

અને વૈશાખ મહીનાના શુકલપક્ષની આઠમ તથા
ચૌદશના દિવસે જે મનુષ્ય આ તીર્થમાં આવી દોટનો દીવે
બનાવી દેવની આગળ મુકે છે તે તેના પિતૃઓનો મોક્ષ
થાય છે. વળી. ॥ ૧૭૬ ॥

॥ મારમૃત્યાં મૃતાનાંચ । નરાણાં ભાવિતાત્મનાં ॥

॥ અતિ વર્તિકાગતિસ્તેષાં । શિવલોકાન્ન સંશયઃ ॥૧૭૭॥

જે મનુષ્યો એ ભારભુતેશ્વર તીર્થમાં આવી અને
મહાદેવની ભક્તિ કરતાં જે મરી જાય, તે તેમને અક્ષય એવા
શિવલોકમાં વાસો થાય છે, અને ફરીથી તેને જન્મ મરણ
લેવું પડતું નથી. અને તેનો ॥ ૧૭૭ ॥

॥ અથવા લોક વૃત્ત્યર્થે । મર્ત્યલોકં જિગિષતિ ॥

॥ વેદવેદાંગ વિદ્વિપ્રો । જાયતે વિપુલે કુલે ॥૧૭૮॥

કદાચ કેઈ કારણસર જન્મ આ લોકમાં થાય છે. ત્યારે
મહાન કેઈ ઉત્તમ કુળમાં વેદ તથા શાસ્ત્રને જાણનાર હોય
એવા બ્રાહ્મણનો થાય છે. ॥ ૧૭૮ ॥

॥ ધન્યધાન્ય સુખૈર્યુક્તો । ધર્મ કર્મ વિશારદઃ ॥

॥ સર્વ વ્યાધિ વિનિર્મુક્તો । જીવેચ્ચ શરદાં શતમ્ ॥૧૭૯॥

અને તે ધન ધાન્ય વિગેરેથી સુખી તથા ધર્મ કર્મમાં
કુશળ અને સર્વ વ્યાધિથી રહિત થઈ સો વરસ સુધી
જીવે છે. ॥ ૧૭૯ ॥

॥ પત-તુણ્યં ષાપહરં । કથિતં નૃપ સત્તમ ॥

॥ ભારભૂતે મયાશ્રિતં । મોહાત્મ્યં તિથ સંભવં ॥૧૮૦॥

એ પ્રમાણે પુણ્યને પ્રાપ્ત કરાવે તથા પાપનો નાશ કરે એવું આ શ્રી ભારભૂતેશ્વર તીર્થનું મોહાત્મ્ય હે નૃપ સત્તમ યુધિષ્ઠિર મેં તને કહ્યું. ॥ ૧૮૦ ॥

કાર્તિકી પૂર્ણિમા શ્રેષ્ઠા । ચૈત્રી ચૈવાથ મુક્તિદા ॥

વર્ષે અષ્ટાદશે પ્રાપ્તે । પ્રાપ્તે માત્રેધિ માસતઃ ॥

ભારતે યાનિ તિથોનિ । તાનિ આયાંતિ અત્રવૈ ॥૧૮૧॥

માટે દર વર્ષમાં કાર્તિકી તથા ચૈત્રી પૂર્ણિમા તેમજ અઠાર વર્ષ આવતા અધિક ભાદરવા મહિનામાં આપણા ભારત વર્ષનાં દરેક તીર્થો નદીઓ ક્ષેત્રો બધાં અહીં એક મહીના સુધી મહાયાત્રા માટે તે સમયે આ તીર્થમાં આવે છે, જેથી આવનાર મનુષ્યને આ મોહાત્મ્યમાં લપેટાઈ મ પૂર્ણ પુણ્ય ફળ અહિં પ્રાપ્ત થાય છે.

॥ इति श्री वायूकृत शिवसंहितायां श्री नर्मदायां

श्रीं भारभूतेश्वर तीर्थं नाम एकसप्ततिनमोऽध्यायः ॥

॥ श्री स्तु ॥

॥ श्री शिवार्पण मस्तु ॥

॥ श्री गणेशाय नमः ॥

॥ श्री शांभु सदाशिवाय नमः ॥

॥ आरति ॥

जय गंगाधर हरहर जय गिरिजाधीश शिव जय गिरिजाधीश ॥
त्वमांपालयनित्यं ॥२॥ कृपया जगदीश ॥

ॐ हरहरहर महादेव ॥१॥

कैलासे गिरिशिखरे । कल्पद्रुमविपिने शिव कल्पद्रुम विपिने
पुंजति मधुकर कुंजे ॥२॥ पुंजवने गहने ॥

ॐ हरहरहर महादेव ॥२॥

कोकिल कुंजत ग्वेलत हंसावन ललाना शीघ्र हंसावनललीता ॥
रचयति कलांकलापं ॥२॥ नृत्यतिमुदसहिता ॥

ॐ हरहरहर महादेव ॥३॥

तस्मिन् ललित सुदेशे शालामणि रचिता ॥ शिव शालामणि०
तन्मध्ये हरनिकटे ॥२॥ गौरि मुदसहिता ॥

ॐ हरहरहर महादेव ॥४॥

कीडा रचयति शंभू रंजितमतिमिश्रं ॥ शिवरंजितमतिमीशं ॥
इन्द्रादिक सुरसेवित ॥२॥ प्रणमति ते शीर्षं ॥

ॐ हरहरहर महादेव ॥५॥

विबुध बधूर्बहुनृत्यति ॥ हृदयेमुदसहिता शिव हृदयेमुद० ॥
केन्नर गानं कुरुते ॥२॥ सप्तस्वर सहिता ॥

ॐ हरहरहर महादेव ॥६॥

धिननं धिननं कथयति मृदंग वाजयते ॥ शिव मृदंग वाजयते ॥
कनुकुनु ललितं वेणु ॥२॥ मधुरं नादयते ॥

ॐ हरहरहर महादेव ॥७॥

रूणरूण चरणे वाजति । नूपुरेपूज्वलिता ॥ शिवनूपुरेपूज्वलिता ॥
चक्रावसे भ्रमयति ॥ २ ॥ कुरुते तां तां तां ॥

ॐ हरहरहर महादेव ॥८॥

तां तां भुपचुप भुपचुप । तालं वादयते ॥ शिवतालं वादयते ॥
अंगुष्ठां गुलिनादं ॥ २ ॥ लास्यगतं कुरुते ॥

ॐ हरहरहर महादेव ॥९॥

॥ मुंडै रचयति माला । पन्नग मुपवितं ॥ शिव पन्नगमुपवितं ॥
वाम विभागे गिरिजा ॥२॥ रूपं शशि ललितं ॥

ॐ हरहरहर महादेव ॥११॥

सकलशरिरे विलसति । कृतभस्माभरणम् ॥ शिवकृतभस्माभरणम् ॥
इति वृषभध्वज रूपं ॥ २ ॥ तापत्रय हरणं ॥

ॐ हरहरहर महादेव ॥११॥

कर्पूरद्युति गौरं । पंचानन सहितं ॥ शिव पंचानन सहितं ॥
त्रिनयन शशिधर मौलिं ॥ २ ॥ विषधर कंठयुतं ॥

ॐ हरहरहर महादेव ॥१२॥

सुंदर जटाकलापं । पावकधृत भालं ॥ शिवपावकधृतभालं ॥
डमरु त्रिशुल पीनाकं ॥२॥ करधूम करपालं ॥

ॐ हरहरहर महादेव ॥१३॥

शंखनिनादं कृत्वा । झल्लरि नादयते ॥ शिव झल्लरि नादयते ॥
नितरां यजते ब्रह्मा ॥ २ ॥ वेद चतुसहिते ॥

ॐ हरहरहर महादेव ॥१४॥

अमृत सरोजं । हृदि कमले धृत्वा ॥ शिव हृदि कमले धृत्वा ॥
अवलोकयति महेशं ॥ १ ॥ ईशं बहु नत्वा ॥

ॐ हरहरहर महादेव ॥१५॥

ધ્યાનં આરતિ સમયો હૃદયે અતિ ધૃત્વા ॥ શિવહૃદયે અતિધૃત્વા ॥
શીર્ષા ત્રિજટાનાદં ॥ ૨ ॥ શંભું વહુનત્વા ॥

ૐ હરહરહર મહાદેવ ॥૧૬॥

શાંચરનાશં પ્રતિદિન । પઠનં યઃ કુરુતે ॥ શિવપઠનં યઃ કુરુતે ॥
શિવસાગુજ્યં ગચ્છતિ ॥ ૨ ॥ ભક્ત્યાયઃ શ્રુણુતે ॥

ૐ હરહરહર મહાદેવ ॥૧૭॥

કર્પુરગૌરં કરૂણાવતારં સંસારસારં ભુજગેન્દ્રહારં ॥
સદાવસંતં હૃદયારવિન્દે ॥ ભવંભવાનિ સહિતં નમામિ ॥૧॥
મંગલં ભગવાન શંભુ ॥ મંગલં વૃષભધ્વજ ॥
મંગલં પાર્વતિનાથ ॥ મંગલાય તનો હરઃ ॥૨॥
મર્ચ મંગલ માંગલ્યે ॥ શિવે સર્વાર્થ સાધિકે ॥
શરણ્યે ત્ર્યંબકેગૌરિ નાગયણિ નમોઽસ્તુતં ॥૩॥

ૐ શ્રી ભારભૂતેશ્વરાય શાંબ સદાશિવાય નમઃ આરાતિક
દોષં સમર્પયામિ ॥ ૐ નમઃ પાર્વતિપતયે ૐ હરહરહર મહાદેવ ॥
॥ પુષ્પૈ દેવં અર્પયેત્ ॥ આત્માભિવંદનં ॥ હસ્તોપશ્ચાલ્ય ॥૨૪॥

ઉપર પ્રમાણેની મહા આર્તિ શ્રી ભગવાનની ઉત્તરપુજા
સમયે કરવી અને તે આર્તિ ભગવાનને પુષ્પથી અર્પણ કરી
પોતે લેવી પછી હાથ ધોઈ નાખી અંજલીમાં પુષ્પ લઈ
ભગવાનની મંત્રપુષ્પાંજલી ઉભા થઈને નીચે લખેલા મંત્રોથી
કરવી.

॥ અથ પુષ્પાંજલી ॥

ૐ યજ્ઞેન યજ્ઞમયજન્તદેવાસ્તાનિ ધર્મ્યાણિપ્રથમાન્યાસન ॥
તેહનઃકં મહિમાનઃ । સત્ત્વન્તયગ્ર પૂર્વે સાધ્યાઃ સન્તિદેવાઃ ॥૧॥

ॐ राजाधिराजाय प्रसह्यसाहिने ॥ नमो वैश्रवणायकुर्महे ॥
 समेकामान्कामकामाय मह्यं । कामेश्वरे वैश्रवणोदक्षतु ॥
 कुबेराय वैश्रवणाय । महाराजायनमः ॥२॥ ॐ स्वस्ति ॥
 साम्राज्यं भोज्यं स्वाराज्यं वैराज्यं पारमेष्ठ्यं राज्यं महाराज्य ॥
 माधिपत्यं मयं समन्तपर्यायी स्यात् सार्वभौमः सार्वयुष ॥
 ज्ञान्तादावरार्थात् ॥ प्रथिव्यै समुद्रपर्यताया पकराडिति ॥
 तदप्येषल्लोकोऽभिगितो मरुतः परिवेष्टारो मरुत्तस्या ॥
 वसन्गृहे । आपिक्षितस्य कामप्रे विश्वेदेवाः सभासद् इति ॥
 ॐ विश्वतच्चक्षुरुक्त विश्वतोमुखो विश्वतोबाहुर्क्त विश्व-
 तस्पात् संबाहुभ्यान्धमति सम्पतत्रैद्यावा भूमीजनयन्देव
 एकः ॥३॥

ॐ भूर्भुवः स्वः श्री भगवते भारभूतेश्वराय नमः मन्त्र
 पुष्पांजलिं समर्पयामि ॥२५॥

उपर प्रमाणेना मंत्राथी लगवानने मंत्र पुष्पांजली
 अर्पण करवी पछीथी नीयेना मंत्र लणी प्रदक्षिणा करवी.

॥ अथ प्रदक्षिणा मंत्रः ॥

ॐ सप्तास्यासन्परिधयस्त्रिः सप्तसमिधः कृताः ॥
 देवायदथज्ञान्तन्वानाऽअवध्नन्पुरुषं पशुम् ॥ २४॥
 यानिकानिच पापानि ॥ जन्मांतर कृतानिच ॥
 तानिसर्वाणि नश्यंतु ॥ प्रदक्षिणा पदे पदे ॥१॥ २६॥
 ॐ भूर्भुवः स्वः श्री भगवते भारभूतेश्वराय नमः
 प्रदक्षिणां स० ॥

उपर प्रमाणे लपेला मंत्राथी प्रदक्षिणा अर्धी करवी
 करण्डे ॥ शिवस्यार्घ्य प्रदक्षिणा ॥ ॐ शान्तिना वयनथी
 पछी नीये लपेला मंत्राथी स्तुति नमस्कार करवा.

॥ अथ स्तुति मंत्रः ॥

रत्नैः कल्पितमासनं हिमजलैः स्नानं च दिव्यांबरं ॥
 नानारत्न विभूषितं मृगमदामोदानितं चन्दनं ॥
 जातिचंपक विल्वपत्र सहितं पुष्पं च धूपं तथा ॥
 दीपं देव दयानि पशुपते हृत्कल्पितं गृह्यतां ॥१॥
 सौवर्णे मणि रत्नखंड रचिते पात्रे घृतं पायसं ॥
 भक्ष्यं पंचविधं पयोदधियुतं रंभाफलं पानसम् ॥
 शाका नामयुतं जलं रूचिकरं सुस्निग्ध शाल्योदनं ॥
 तांबूलं मनसा मया विरचितं पुजां फलं स्वीकुरु ॥२॥
 छत्रं चामरयोर्युगं व्यजनकं चादर्शकं निर्मलम् ॥
 वीणामेरि मृदंग काहलकला गीतं च नृत्यं तथा ॥
 साष्टांग प्रणति स्तुतिबहुविधा चैतत्समस्तं मया ॥
 संकल्पेन समर्पितं तप विभो पुजांगृहाण प्रभो ॥३॥
 आत्मात्वं गिरिनामतिः सहचराः प्राणाः शरिरं गृहं ॥
 पूजाते विषयोप भोगरचना निद्रा समाधि स्थितिः ॥
 संचारः पदयोः प्रदक्षिणविधिः स्तोत्राणि सर्वांगिरो ॥
 यद्यत्कर्म करोमि तत्तदखिलं शंभो तयाराधनं ॥४॥
 करचरण कृतं वा कायजं कर्मजं वा श्रवणनयन जं वा मानसं
 वापराधं ॥ विहितमविहितं वा सर्वमेतत्क्षमस्व जयजय
 करुणाब्धे श्री महादेव शंभो ॥५॥ असित गिरिसमं स्यात् ॥
 कज्जलं सिंधुपात्रे सुरतरुवरशाखा लेखिनी पत्रमूर्वि ॥
 लिखति यदिग्रहित्वा शारदा सर्वकालं नदपितवगुणानामिश
 पारं नयाति ॥६॥ त्वमेव माता च पिता त्वमेव । त्वमेव
 बंधुश्च सखा त्वमेव ॥ त्वमेव विद्या प्रविणं त्वमेव । त्वमेव
 सर्वं मम देवदेव ॥७॥

॥ પ્રાર્થના મંત્રઃ ॥

આવાહનં નજાનામિ । નજાનામિ તવાર્ચનમ્ ॥
 પુજાંચૈવ નજાનામિ । ક્ષમસ્વ પરમેશ્વર ॥૧॥
 મંત્રહિનો ક્રિયાહિનો । ભક્તિહિનો સુરેશ્વર ॥
 યત્પૂજિતો મયાદેવ । પરિપૂર્ણ તદસ્તુમે ॥૨॥
 યદક્ષર પદભ્રષ્ટ । માત્રાહિનં તુયદ્ભવેત્ ॥
 તત્સર્વં ક્ષમ્યતાં દેવ । પ્રસીદ પરમેશ્વર ॥૩॥
 અન્યથા શરણં નાસ્તિ । ત્વમેવ શરણં મમ ॥
 તસ્માત્ કારૂણ્ય ભાવેન । રક્ષસ્વ પરમેશ્વર ॥૪॥
 મત્સમો પાતકી નાસ્તિ । પાપહા ત્વત્સમો નહિ ॥
 एवं જ્ઞાત્વા મહાદેવ । યથાયોગ્યં તથાકુરુ ॥૫॥ ૨૮॥
 ૐ શ્રી ભૂર્ભુવઃ સ્વઃ ભગવતે ભારભૂતેશ્વરાય નમઃ
 સ્તુતિ પાઠપૂર્વક નમસ્કારાન સમર્પયામિ ॥

આ પ્રમાણે ભગવાનની પુજા કરી સ્તુતિ પાઠપૂર્વક
 નમસ્કાર કરવા પછીથી નીચે લખેલા પંચાક્ષરી મંત્ર ૧૦૮
 વાર જપ કરી નીચે લખેલા વિધિ પ્રમાણે આચમનીમાં પાણી
 લઈ પુજા નિવેદન ભગવાનને અર્પણ કરવી.

॥ જપ મંત્રઃ ॥

ૐ નમઃશિષાય ॥ અષ્ટોત્તર શતં જપેત્ ॥ મયા અદ્યાન્દિ
 યથાશક્તિ મિલિતોષચાર દ્રવ્યેઃ અભિષેક પૂર્વક પૂર્વોત્તરાંગ
 પૂજનારુચેન કર્મણા ભગવાન શ્રી ભારભૂતેશ્વર ભવાનિ
 શંકરૌ પ્રિયેતામ્ નમમ્ ॥ તત્સર્વં શિશ્વરાર્પણમસ્તુ ॥
 બ્રહ્માર્પણમસ્તુ ॥ નમઃ વાર્વતિપતયે ॥

પછીથી બ્રાહ્મણની પુજા કરવી અને તેમને દક્ષિણાદાન
વીગેરે આપોને નીચેના મંત્રોથી આશીર્વાદ લેવો અને પોતાના
ઈષ્ટમિત્રો તથા બ્રાહ્મણો સાથે ભોજન કરવું અને તે રાત્રિ
શ્રી ભારભૂતેશ્વર તિર્થમાં ભજન કિર્તનથી વ્યતિત કરવી.

॥ બ્રાહ્મણ પૂજન મંત્રઃ ॥

ૐ ચરણં પવિત્રં વિતતં પુરાણં ચરણપુતરતરતિ દુષ્કૃતાનિ ॥
તેન પવિત્રેણ શુદ્ધેન પુનાતી પાપ્માનમરાતિં તરિમા ॥૧॥
બ્રહ્મણેગંધાઃ પાંતુ સુમંગલ્યં ચાસ્તુ । અશ્વનાઃપાંતુ આયુષ્યમસ્તુ ॥
પુષ્પાણિપાંતુ સુશ્રેયમસ્તુ । દક્ષિણાઃપાંતુ બહુધનમસ્તુ ॥

॥ આશિર્વાદ મંત્રઃ ॥

ૐ સ્વસ્તિન ઇન્દ્રોઽવૃદ્ધશ્રવાઃ સ્વસ્તિનઃ પૃથા વિશ્વવેદોઃ ॥
સ્વસ્તિનસ્તાક્ષર્યોઽરિષ્ટનેમિઃ સ્વસ્તિનો બ્રહ્મપતિર્દધાતુ ॥૧॥
॥ ૩૦ ॥

યશસ્કરં બલવન્તં પ્રભુત્વં ત્યમેવધિરાજધિપતિર્વભૂવ ॥
સંકીર્ણનાગાસ્વપતિર્નરાણાં સુમંગલ્યં સતંતં દીર્ઘમાયુઃ ॥૧॥
યાવદ્ ભૂમંડલંધતે । સશૈલ વનકાનનમ્ ॥
તાવત્તિષ્ઠતુ મેદિન્યાં સંનતિઃ પુત્ર પૌત્રિકી ॥૨॥
દેહાન્તે પરમં સ્થાનં । યત્સુરૈરપિદુર્લભમ્ ॥
પ્રાપ્નોતુપુરુષો નિત્યં । મહામાયા પ્રનાદતઃ ॥૩॥
લભતે પરમેરૂપં । શિવેન સહ મોદતે ॥
યાવદ્ ભાગીરથી ગંગા । યાવદ્દેવો મહેશ્વરઃ ॥
યાવદ્વેદાઃ પ્રવર્તંતે । ત્વાવત્ત્વં સુખીભવ ॥૪॥
મંત્રાર્થાઃ સફલાઃ સંતુ । પુર્ણાઃસંતુ મનોરથઃ ॥
શત્રુણાં વૃદ્ધિ નાશોઽસ્તુ । મિત્રાણા મુદયસ્તવ ॥૫॥

શ્રી વન્નસ્વમાયુજ્યમારોગ્ય સૈવિ વિધાત્ પવમાં મહિયતે
ધનં ધાન્યં પશુપુત્ર લાભં શત સંવત્સરં ભવતુ ॥૩૧॥

ઉપર પ્રમાણેનો આશીર્વાદ પ્રાપ્તિ પાસેથી લઈ
લગવાનને નમસ્કાર કરી નૈવેદ્ય ધરાવવું અને પછીથી પોતે
પણ લોજન કરવું. આ પ્રમાણે શ્રી ભારભૂતેશ્વર તીર્થમાં
દર વરસે બે સામાન્ય જત્રાઓ ભરાય છે. જેમાંની એક
દારતક સુદ ૧૫ તથા બીજી ચૈત્ર સુદી ૧૫ અને ત્રીજી
મહાયાત્રા અઢાર વરસે અથવા સત્તાવીસ વરસે અધિક ભાદ્રપદ
માસમાં એક મહિનાનો મોટો મેળો ભરાય છે, જેમાં લાખો
માણસો ભક્તિ શ્રદ્ધાથી અહીં આવો ઉપર પ્રમાણેની પુજા
વિધિ તથા સ્નાન અને કથા વાર્તા સાંભળે છે. તો તેને શ્રી
ભારભૂતેશ્વરની કથામાં લખેલા પુન્યની પ્રાપ્તિ થાય છે મોટે
દરેક મનુષ્યે આ જન્મને કાર્યક કરવા માટે તે તીર્થમાં
જઈ અને તે પ્રમાણે પ્રભુના નિમિત્તે ભજન પૂજન સ્નાન
દાન, જપ, તપ વીગેરેથી લાભ લેવો જોઈએ કારણકે બીજી
વખતે આપણને મનુષ્યદેહ મળશે કે કેમ તેની શંકા છે તો
હમણાં અનેક જન્મોના પુન્યથી મળેલા મનુષ્યદેહને નિર્થક
જવા દેવો ન જોઈએ. આટલી વિગત કરી અહીં હવે હું
મારી લેખીનીને બંધ કરું છું.

॥ सर्वत्र सुखिनः संतु । सर्व संतु निगमया ॥

॥ सर्व भद्राणि पश्यंतु । माकश्चि दुःख माप्नुयात् ॥

॥ इतिशम् ॥

॥ इश्वरार्पणमस्तु ॥

॥ ૐ ॥

॥ નિર્માલ્ય ગ્રહણમ્ ॥

॥ તત્ર પદ્મપુરાણે ॥ પદ્મપુરાણમાં લખ્યું છે કે:—

॥ પ્રવ્યમન્નં ફલં તોયં શિવસ્વં નસ્પૃશેત ક્વચિત્ ॥

॥લંઘયેન્નૈષ નિર્માલ્યં । કૂપે સર્વં પરિત્યજેત્ ॥૧॥

હ મેશાં શ્રી ભગવાન મહાદેવના મંદીરમાં અર્પણ થયેલું દ્રવ્ય, અનાજ, ફળ, પાણી વીગેરે જે કંઈ હોય. તેને લેવું નહિ, તેમજ અડકવું પણ નહિ, પણ બિલીપત્ર વીગેરે નિર્માલ્ય લઈને આંખે માથે ચઢાવી ભગવાનના નિર્માલ્યના કુવામાં તેને નાખી દેવાં કારણકે શિવનિર્માલ્ય જે લેવામાં આવે છે તો તે લેનારના બધા કુળનો નાશ કરે છે.

॥ ॐ ॥

શ્રી ભગવાન ભારભૂતેશ્વર મહાદેવનો ગરબો.

ધન ધન રેવાળના તીર કે અતી રળીઆમણા રે લોલ,
ત્યાં છે નાહ્યા સરખાં નીર કે અતી સોહામણા રે લોલ. ૧
આવે ગામે ગામના લોક કે મરદન ત્યાં કરે રે લોલ,
ન્હાતાં દેહનાં દુખડાં જાય કે સુખ આપે ઘણું રે લોલ. ૨
વ્યાસજીની ફરી છે આજ કે સુખથી થાપીઆ રે લોલ,
ધન ધન સુરત સરખું શહેર કે સોની ત્યાં વસે રે લોલ. ૩
સોનીને નહિ પૈસાતણો પાર કે પણ પુત્ર નહિ મળે રે લોલ,
સોનીએ મનથી કર્યો વિચાર કે સંઘ કઢાવીએ રે લોલ. ૪
કાશી ખંડે વિશ્વનાથ કે પુજવા ત્યાં જઈએ રે લોલ,
પુત્ર જો આપે ગંગા માત કે સુખીઆનક્કીથઈએ રે લોલ. ૫
સોની સંઘ કઢાવી જાય કે નાંદ્રા વશ થયો રે લોલ,
સ્વપ્ને આવ્યા મારા નાથ કે દેવળ બંધાવજો રે લોલ. ૬
રેવાખંડે ભારભૂત છે ગામ કે કુવો ત્યાં પડ્યો રે લોલ,
તે કુવામાં મારો વાસ કે વેગે આ વ જો રે લોલ. ૭
સોની સ્વપ્નામાંથી જાગ્યો કે હરખધણોવાધીઓ રે લોલ,
નારી સાંભળ મારી વાત કે આજ સ્વપ્નાતણી રે લોલ. ૮
સ્વપ્ને આવ્યા ભોળાનાથ કે દેવળ બંધાવજો રે લોલ,
નારી કહે છે મહારા કંથ કે જરૂર બંધાવીએ રે લોલ. ૯
સોની ત્યાંથી વેગે ચાલ્યો કે ભરૂચના ચોકમાં રે લોલ,
આવી પુછ્યાં ઘર કડીઆના કે ભરૂચના લોકને રે લોલ. ૧૦

કડીઆ તું છે મારો વીર કે દેવળ બંધાવવા રે લોલ,
 ભોમ્ભે તો પૈસા આપું ઝાઝા કે કામ રૂડાં કરો રે લોલ. ૧૧
 સોની કડીઓ આવ્યા વેગે કે રવાણનાઘાટમાં રે લોલ,
 રૂડું ત્યાં આવ્યું ભારભૂત ગામ કે દેવળજ્યાં બંધવા રે લોલ. ૧૨
 આગળ કરી ચોક કરાવ્યા કોટ કે વચમાં દેવળરચું રે લોલ,
 જ્યારે કૃપા કરી મહારાજ કે શીખર પુરું ધયું રે લોલ. ૧૩
 સોનીઓ ત્યાં કરાવ્યા હોમ કે વિપ્ર જમાડીઆ રે લોલ,
 કુવામાંથી કાઢ્યા ભોળાનાથ કે દેવળ પધરાવ્યા રે લોલ. ૧૪
 માંડી પધરાવ્યું ભારેશ્વરનાથ કે ગેંબી ત્યાં ગાજીઆ રે લોલ,
 પ્રભુના પ્રતાપનો નહિ પાર કે નગારાં વાળીઆં રે લોલ. ૧૫
 ત્યાં છે કુવો નર્મદા તીર કે હજુ નીશાન છે રે લોલ,
 આપે નીરધનીઆને દ્રવ્ય કે વંચ્યા પુત્ર જણે રે લોલ. ૧૬
 ત્યાં છે સોમનાથ પોતે ગુરુજી કે શિષ્યો સહુ જણે રે લોલ,
 ત્યાં તો બન્યા બટકજી શંભુ કે પાંતે ભણવા ગયા રે લોલ. ૧૭
 ત્યાં તો લીલા દેખાડી પાંતે કે સૌ નાહવા ગયા રે લોલ,
 સૌ ત્યાં બાંધ્યા ભારામાંડી કે નાખ્યા રેવાજ તે રે લોલ. ૧૮
 ગુરુજી કોપ્યા સુણી આ વાત કે બટક તે બોટકર્યું રે લોલ,
 બટક લાવ્યા ત્યાં વેગેથી ભારો કે ગુરુ ચરણે ધર્યો રે લોલ. ૧૯
 ભારો ત્યાં બોડ્યો દીનદયાળ કે લીંગરૂપ પ્રગટ થયા રે લોલ,
 ભારેશ્વર નામ ધર્યાં છે પોતે કે સૌનું કલ્યાણ કરે રે લોલ. ૨૦
 સોમનાથ ગુરુને લાગું પાય કે ચરણમાં રાખજો રે લોલ,
 ભારેશ્વર દેવને લાગું પાય કે મુજિા આપજો રે લોલ. ૨૧
 સંવત ૧૯૫૭ ની સાલ કે સોનીનાંકામ ઠર્યાં રે લોલ,
 કહે છે લક્ષ્મણપુરી મહારાજ કે ગુરુ શંકરપુરી રે લોલ. ૨૨

શ્રી ભાલેશ્વરની આરતી (સ્તુતિ.)

ગમ આશાવરી તાલ પંજમી.

પ્રથમ નમુ ભાલેશ્વર મહાદેવ.

જે જેન સુખિ આશા કરતા કરતા પ્રેમે રેવા.	પ્રથમ.
નામ તમારું નિશ્ચિન આરતી સમર દેવાવીદેવા.	
મુશ્કીમાંથી પ્રગટવા પાને બીરાઈ તિરે રેવા.	પ્રથમ.
સ્થાપન મેળી હાથ તમારું નામ ભાલેશ્વર રેવા.	
પુત્રમન માટે સ્વપ્ન આપુ બાપે દેવળ તીર રેવા.	પ્રથમ.
કાન તાલમણ આરતી પ્રીતે જગતા શ્રી મહાદેવ.	
પુત્ર થાતા પુત્ર દીપા પ્રેમે ક્યાથી સેવા	પ્રથમ.
તે સહમન મુશ્કતાની પુત્ર આપે એ જાતો કાથી.	
મહેર કરી પોતે અવિનાશી તમ આપે તીર રેવા.	પ્રથમ.
જે રીતે સ્થાપન તમારું નામ ભાલેશ્વર હાથે આરતી.	
કળીયુગે મોક્ષ દેવાર પ્રીતે હરે જગત સેવા	પ્રથમ.
ભારે જે ભાલેશ્વર સાથે આવે શ્રુતિઓ ભારી ભગથે.	
ભારતીય તીર્થ સદુ જન આપે કરવા દર્શન સેવા	પ્રથમ.
મિત્રદ્રોહી વિશ્વાસઘાતી તે પાપીની સુખિ થાતી.	
તિલે આવી સ્નાન કર્યાથી જગતા ભાલેશ્વર રેવા	પ્રથમ.
મન્યક પ્રમાણ તુજ કેટલાં એવાં પાર ન આવે કહિના દેવા.	
હું અરુપ પ્રાણી કરી અરુપ સેવા માનવે શ્રીમહાદેવ	પ્રથમ.
તમ સાથે બીજા દેવ વસે છે તેના મહેર તમ સાથે છે.	
મહત્ત સદમણપુરી સેવા કરે છે નિર્ભય વહે નોન્ય રેવા.	પ્રથમ.
દાસ જગદુગ્ધ દુરેતવાની જે સુખ તમ આપે અવિનાશી.	
તમ દર્શન દુઃખ ભરે તાતા નમુ દેવાવીદેવા.	પ્રથમ.

